

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

**Mladá Boleslav
2014**

Bc. Monika Pánková

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Nadaný žák v současné škole

Gifted student at contemporary school

Vedoucí práce:

PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.

Autor:

Bc. Monika Pánková

Poděkování

Děkuji PaedDr. Nataše Mazáčové, Ph.D. za odborné vedení práce a za praktickou pomoc.

Děkuji Bc. Martině Markové, Mgr. Nataše Milanovové, Miloslavě Peškové, DiS. a Bc. Antonínu Holubovi za praktickou a konzultační pomoc při přípravě teoretické i praktické části a za pomoc při distribuci dotazníků.

Děkuji také mé rodině za vytrvalou podporu a pomoc s touto prací.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny jsem uvedla v seznamu literatury a souhlasím s případným použitím své práce pro potřeby školy.

Monika Pánková

Anotace

Tato práce se zabývá nadanými žáky, jejich nadáním, identifikací a možnostmi vzdělávání v českých školách. Práce je rozdělena na dvě části: praktickou a teoretickou. V teoretické části si nejdříve řekneme, co nadání je, vysvětlíme si různé pojmy, které jsou podobného významu jako nadání a jak se rozlišují, představíme si modely nadání různých odborníků a také si představíme základní druhy nadání. Dále uvádím charakteristické vlastnosti a typologie nadaných dětí a jak se nejen pomocí těchto vlastností nadaný žák identifikuje. Významnou součástí této práce je vzdělávání nadaných žáků, které rozdělují na vzdělávání ve škole a mimo školu. Popisuji zde konkrétní formy vzdělávání a možnosti práce s nadanými dětmi a hodnotím jejich pozitiva a negativa. Do mimoškolních aktivit zařazuji rodinné prostředí, školní kroužky, organizace a instituce věnující se nadaným dětem. Na závěr teoretické části dávám shrnutí této problematiky v České republice a také jak je to se vzděláváním pedagogů nadaných. Praktická část obsahuje dotazníkové šetření i s vyhodnocením, zaměřené na zjištění povědomí veřejnosti o nadaných a jaký mají o této problematice přehled.

Anotation

This work deals with the gifted children and their education possibilities in Czech schools. The work is divided into two parts: theoretical and practical. In the theoretical part we first look in what talent is, we will explain different terms which are similar in meaning to the word talent and how to differentiate between them, we will introduce models of talent by various authors and also the basic types of talent. Further I mention the characteristics of the gifted children and how to use these characteristics to identify them. Subsequently, we divide the gifted children into different categories depending on the manifestations of their talents. Significant part of this work is the education of the gifted children, which I split into education at school and out of school. I describe concrete forms of education and possibilities of work with the gifted children and I evaluate their pros and cons. By out of school activities I mean family environment and organizations and institutions focused on education of the gifted children. The rest of the theoretical part I provide summary of this of this topic in the Czech Republic and also what is the situation with education of the pedagogues of the gifted children. The practical part includes a questionnaire and its evaluation aimed at finding the knowledge and views on giftedness, gifted children.

Klíčová slova

Nadání, modely nadání, druhy nadání, nadaný žák, charakteristika nadaného žáka, typologie nadaného žáka, vzdělávání nadaných

Key words

Talent, talent models, gifted children, types of talent, gifted student, characteristics of a gifted student, typologies of the gifted students, education of the gifted

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CO JE TO NADÁNÍ?	11
1.1 Definice	11
1.1.1 Asynchronie – nová definice nadání.....	14
1.2 Talent a nadání	15
1.3 Inteligence a nadání.....	16
1.4 Modely nadání.....	19
1.4.1 J. S. Renzulliho model nadání	19
1.4.2 F. J. Mönksův model nadání.....	20
1.4.3 A. J. Tannenbaumův model nadání	21
1.4.4 R. Sternbergův model nadání.....	23
1.4.5 F. Gagneho model nadání	24
1.5 Druhy nadání	26
2 NADANÝ ŽÁK	30
2.1 Identifikace nadaného žáka	30
2.2 Charakteristiky nadaného žáka	32
2.3 Typologie nadaného žáka.....	36
3 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ VE ŠKOLE	38
3.1 Formy vzdělávání (akcelerace a enrichment)	38
3.2 Možnosti práce s nadanými žáky	42
3.2.1 Integrace nadaných žáků v rámci běžné třídy.....	42
3.2.2 Speciální třídy pro nadané žáky.....	46
3.2.3 Speciální školy pro nadané žáky.....	47
4 MIMOŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ	50
4.1 Rodinné prostředí	50
4.2 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání	51
4.3 Organizace a instituce	52
5 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ V ČR	55
5.1 Vzdělávání pedagogů pro práci s nadanými žáky v ČR	58

PRAKTICKÁ ČÁST	61
6 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	61
6.1 Hypotézy	61
6.2 Metodika	61
6.3 Respondenti.....	62
6.4 Vyhodnocení	66
6.5 Závěr šetření.....	88
ZÁVĚR	91
ZDROJE	94
SEZNAM PŘÍLOH	100
PŘÍLOHY	101
Příloha č. 1 Dotazník.....	101
Příloha č. 2 Informace ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných	104

ÚVOD

V posledních několika letech jsem se neustále setkávala s tématem dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, ale pouze s těmi, co mají nějaký nedostatek nebo jim něco chybí, nikdy ne s těmi, co mají něco navíc. Ať už to bylo v televizi v pořadech pro maminky, v novinách, ve škole i v blízkém okolí. Stále se probíraly děti se specifickými poruchami učení, mentálně postižené děti, zrakově, sluchově postižené, hyperaktivní, s lehkou mozkovou dysfunkcí, ale nikdy ne nadané děti. Tyto výjimečné děti do této kategorie dětí se speciálními vzdělávacími potřebami právem patří a mají na takovou péči nárok. Bohužel byly dlouho opomíjeny oproti výše zmiňovaným dětem. Myslím si, že to pramenilo z obecné představy, respektive neznalosti, že když jsou nadaní, tak nepotřebují, aby se jim někdo věnoval, jelikož jim všechno jde samo. To vše mne přivedlo na problematiku nadaných dětí, začala jsem se jí zabývat, a proto jsem si zvolila toto téma pro diplomovou práci.

Odborníci se domnívají, že v populaci jsou 2-3% mimořádně nadaných dětí, ale identifikováno jich je velmi málo. To není zanedbatelné množství dětí, tudíž nevidím důvod je opomíjet. V posledních letech se i Česká republika začala touto problematikou intenzivně zabývat. V jiných zemích se nadaným věnují více než 50 let, například v USA, takže jsme stále na začátku. S tím jak to vypadá se vzděláváním nadaných u nás v České republice, se věnuji ve zvláštní kapitole své práce, kde poukazuji i na problém vzdělávání pedagogů nadaných.

Cílem mé práce je seznámit čtenáře s problematikou nadaných žáků a vytvořit teoretický přehled tohoto tématu. Ačkoliv se vzdělávání nadaných dětí již několik let řeší rámcovými vzdělávacími programy, tak mezi veřejností je málo rozšířené obecné povědomí o nadání a nadaných dětech. Právě proto věnuji velkou část mé diplomové práce teorii. Zejména stanovení základních pojmů jako co to nadání je, jak se pozná, jaké jsou druhy, na základě čeho dochází k identifikaci nadaných žáků a další. Výsledkem je tedy umět si představit, jaký nadaný žák je a že má speciální potřeby ve vzdělávání. Chci ukázat, že nadání to nemají tak jednoduché a snadné, jak si ještě někteří myslí a že s nadáním souvisí i mnoho problémů. Celkově se snažím ve své práci bořit mýty o nadaných (nadaný je ten, kdo má vysoké IQ) a ukázat čtenáři svět nadaného žáka takový, jaký je. Chtěla bych, aby má práce sloužila všem rodičům dětí, kteří si třeba myslí, že je jejich dítě nadané a tato práce by jim mohla poradit, kam se obrátit a zajistit tak svému dítěti nejlepší podmínky pro jeho další rozvoj. Myslím si, že by mohla posloužit i rodičům již identifikovaných dětí, jednak teorií o nadání, ale hlavně o

možnostech práce s nadanými dětmi jak ve škole, na mimoškolních aktivitách, tak i v rodině. Mohou si představit, jaká forma vzdělávání by mohla jejich dítěti vyhovovat a být pro něj ideální, jelikož uvádím i jednotlivá pozitiva a negativa různých metod práce s nadanými.

Práce je rozdělena na část teoretickou, kterou jsem částečně představila spolu s cíli, a praktickou. Pro doplnění teoretických poznatků jsem zvolila metodu dotazníkového šetření, abych ověřila povědomí veřejnosti o problematice nadaných. Chci zjistit, zda kolem sebe registrují nějaké školy, nebo instituce zabývající se těmito výjimečnými dětmi nebo o nich vůbec neví. Přestože je řešení této problematiky u nás oproti světu na začátku, organizace nebo školy, které se snaží nějakým způsobem věnovat těmto dětem, tu již jsou. V posledních pár letech hlavně ve větších městech přibýlo škol, které se snaží do svých programů zakomponovat péči o nadané a dále se jim věnovat, ať už formou skupinky nadaných v běžné třídě nebo formou třídy pro nadané v běžné škole.

Je dobře, že se Česká republika snaží v rámci svých možností zaměřit svou pozornost i na tuto zvláštní skupinku obdařených dětí. Velkou zásluhu na rozvoji těchto témat u nás mají hlavně jednotlivci zapálení pro svůj obor, zakládají neziskové organizace a sdružení, které se nadanými zabývají a poskytují různé poradenství, pořádají tábory, kroužky a mnoho dalších aktivit pro nadané. Na trhu se díky nim i díky školám a pedagogickým institucím objevují knihy, příručky, metodiky a mnoho dalších článků upozorňující na nedostatky ve vzdělávání nadaných u nás a jiné problémy. Téma je rozhodně aktuální a po následující roky stále bude. Doufám, že uvědomělost veřejnosti bude stále stoupat a pak už bude práce sloužit k porovnání, jak rychle se tento obor u nás rozvíjí nebo stagnuje.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CO JE TO NADÁNÍ?

1.1 Definice

Existuje mnoho různých názorů a definic o tom co je nadání. Proto si v této kapitole některé z nich představíme, abychom si mohli vytvořit alespoň rámcovou představu o tomto pojmu.

V **psychologickém slovníku** pod heslem nadání nalezneme *Hartlovu definici* nadání jako: soubor vloh, jako předpoklad k úspěšnému rozvíjení schopností, nejčastěji používáno ve spojení s jedinci podávajícími nadprůměrné výkony při tělesné a duševní činnosti.¹ **Pedagogický slovník** objasňuje nadání jako výjimečnou složku osobnosti některých jedinců, hlavně pro umělecké obory, jazyky, sport a matematiku.²

PhDr. Eva Vondráková ve svém článku *Nadané dítě 1* uvádí *definici Prof. Joan Freeman*, zakladatelky mezinárodní společnosti ECHA (Evropská rada pro vysoké schopnosti, jejich výzkum a rozvoj). Tato definice je rozšířená i o ty, kteří ještě nebyli identifikováni jako nadaní a upozorňuje na to, že k rozvoji vloh, je potřeba zvláštních podmínek.

„Vysoce nadaní jsou ti, kteří buď vykazují mimořádně vysokou úroveň své činnosti, ať už v celém spektru nebo v omezené oblasti, nebo ti, jejichž potenciál ještě nebyl pomocí testů ani experty rozpoznán. Je rozdíl mezi zjevným nadáním dětí, nebo adolescentů a dospělých. Nadání dětí je obvykle vnímáno jako rychlejší vývoj v porovnání s jejich vrstevníky, nadání dospělých je spatřováno ve vysoké úrovni činnosti, založené na mnohaleté usilovné práci ve zvolené oblasti. Nadání se může týkat současně více oblastí, např. intelektu, umění, tvořivosti, pohybových a sociálních dovedností, nebo může být omezeno na jednu či dvě z nich. Ale potenciál, ať už je jakýkoli, se může rozvinout do mimořádně vysoké úrovně činnosti pouze v podmínkách poskytujících přiměřené vybavení a psychologické příležitosti k učení. Diskuse o přesných definicích a identifikaci takových dětí probíhají už téměř celé století a budou bezpochyby pokračovat. Pro vzdělávání je však produktivnější (a vědecktější) posuzovat úspěšnost z hlediska dynamických interakcí mezi jedincem a vzdělávacími

¹ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.

² PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha, 2009, 395 s. ISBN 978-807-3676-476.

příležitostmi, kterých se mu v životě dostalo. Děti, které mají potenciál pro mimořádně vysokou úroveň činnosti, mohou potřebovat takové vzdělávací podmínky, jaké nesespecializované školy nabídnout nemohou“³

V sedmdesátých letech proběhlo na amerických školách šetření, jak se věnují nadaným dětem. Nedopadlo dobře a tak pro budoucí rozvoj péče o nadané žáky v *USA* vznikla jedna z nejznámějších definic nadání.

„... jsou to děti, které jsou identifikovány profesionálně kvalifikovanými osobami jako děti s přednostmi význačnými pro schopnost vysokého výkonu. Tyto děti vyžadují diferencované vzdělávací programy a služby nad rámec běžně poskytovaných klasickým vzdělávacím programem k tomu, aby mohly přispět ke svému prospěchu i užítku společnosti. Děti schopné vysokého výkonu zahrnují ty, které demonstrují prospěch anebo potenciál v jakékoliv jedné či více z těchto oblastí:

- **intelektové schopnosti** (všeobecné intelektové schopnosti – verbální, početní, prostorové, paměťové schopnosti)
- **specifické akademické vlohy** (vysoké schopnosti pro určitou oblast – matematika, přírodní vědy, technika, jazyky,...)
- **kreativní nadání** (schopnosti tvořit nové nápady a produkty, přistupovat k řešení originálním způsobem,...)
- **vůdcovské schopnosti** (řízení a reprezentace lidí, kvalitní komunikace)
- **mechanické schopnosti** (prostorová představivost, manipulace, vnímání detailů, podobností a rozdílů)
- **umělecké nadání** (vysoké schopnosti pro vizuální či performační oblast umění – výtvarné umění, hudba, dramatické umění, tanec)
- **psychomotorická schopnost** (nadání na různé druhy sportů nebo tanec).“⁴

Hříbková (2009) ve své knize uvádí definování pojmu nadání, od H.J. Eysencka a P.T. Barretta, třemi způsoby:

- pojem definován *synonymně s vysokým IQ*, které bylo zjištěno testy inteligence. V současné době nejčastěji užívaný způsob definování, hlavně v biologických výzkumech.

³ VONDRÁKOVÁ, Eva. *Nadané děti 1* [online]. Články Nadané dítě 1 – 4 byly původně zpracovány pro portál Informatorium. 2002 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <http://www.talent-nadani.cz/>

⁴ SEJVALOVÁ, Jitka. Definice a projevy nadaných žáků. *Metodický portál: Články* [online]. 30. 06. 2004, [cit. 2014-03-14]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/17/DEFINICE-A-PROJEVY-NADANYCH-ZAKU.html>>. ISSN 1802-4785

- pojem nadání se *vztahuje ke kreativitě*, bohužel samotná kreativita jako pojem se užívá v různých souvislostech – jako rys osobnosti nebo znak sociálně hodnotného výkonu. Toto tvrzení spolu nekoreluje, jelikož jedinec disponující kreativním potenciálem nemusí v životě podávat tvořivé výkony.
- pojem nadání jako *vysoký stupeň rozvoje speciálních schopností*. Protože vysoké speciální schopnosti nemusí korelovat s vysokým IQ, je podle autorů logické omezit stanovení pojmu nadání na první způsob.⁵

V ČR je mimořádně nadaný žák definován legislativně ve vyhlášce č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

- (1) *Mimořádně nadaným žákem se pro účely této vyhlášky rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech.*
- (2) *Zjišťování mimořádného nadání žáka provádí školské poradenské zařízení.⁶*

Odlišení **nadání** a **mimořádného nadání** je důležité nejen z pohledu míry potřebné podpory, ale i z hlediska prožívání situací při vzdělávání ze strany dítěte/žáka. Nadání žáci projevují vysokou úroveň schopností a podávají vysoké výkony v oblasti svého nadání a mimořádně nadaní žáci se tématu svého zájmu nadání věnovat musí, jsou k tomu vnitřně puzeni. V případě, že se této oblasti nemohou věnovat dostatečně, jejich mimořádně intenzivní vzdělávací potřeba není naplňována, dochází u nich k projevům srovnatelným s projevy deprivace nebo frustrace. Zatímco nadaný žák se rád a snadno učí, mimořádně nadaný žák se učit musí, nemá jinou volbu. Z toho by měl vycházet i přístup pedagogů ke vzdělávání těchto obou podobných a přece odlišných skupin dětí/žáků.⁷

Nadání se může projevit v různých oblastech intelektu, kreativního myšlení, vědeckých schopností, sociálního vůdcovství, mechanické zručnosti nebo v podobě talentu

⁵ HRÁBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 255 s. ISBN 978-802-4719-986.

⁶ Česká republika. Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2005, 20. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

⁷ GOŠOVÁ, Věra. Nadané děti a žáci. *Metodický portál inspirace učitelů* [online]. 2011 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/N/Nadan%C3%A9_d%C4%9Bti_a_%C5%BE%C3%A1ci

v umění či ve sportu. Výkony jsou však ovlivněny osobnostními vlastnostmi, jako je motivace neboli zaujetí pro úkol, odolnost, vytrvalost a pracovitost, dále osobnostními rysy jako je důvěra ve vlastní schopnosti, sebepojetí a sebevědomí. Pro rozkvět nadání jsou důležité společenské podmínky, které zahrnují rodinné prostředí, školu, přátele, politické a ekonomické instituce i kulturní klima. Primárními vliv má rodina, škola a vrstevníci. Nadání a mimořádné intelektové schopnosti však samy o sobě bez možnosti rozvoje mnoho neznamenají.⁸

1.1.1 Asynchronie – nová definice nadání

Nadání je vnímáno jako výhoda, něco navíc, protože nadané děti se nemusí tolik učit, spousta věcí jim jde sama od sebe a jsou napřed. Ale musíme si uvědomit, že o to složitější je práce s těmito dětmi, které zažívají mnoho sociálních problémů, kdy si nerozumí s vrstevníky, ale ani s dospělými, jelikož to jsou stále děti. Proto nadané děti řadíme do skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Právě asynchronie poukazuje na nadání jako na nerovnoměrné rozložení schopností odlišné od průměru, tedy i od vrstevníků. Je velký rozdíl mezi mentálním a chronologickým věkem nadaných dětí, tím je horší se přizpůsobit okolí, s tím souvisí i inteligence, opět čím vyšší inteligenci dítě má, tím hůře je socializován ve skupině.

Skupina The Columbus Group vytvořila širší definici nadání jako asynchronního vývoje, kde skloubila názory Hollingworthové, Terrasiera (vliv nerovnoměrného vývoje dítěte na jeho sociální přizpůsoben) a Dabrowského (zvýšená citlivosti "overexcitability" - nadměrná vzrušivost nadaných dětí). „*Nadání je **asynchronní vývoj**, ve kterém se kombinují vyspělé poznávací schopnosti a zvýšená citlivost a utvářejí tak vnitřní prožitky a uvědomování si sebe sama kvalitativně odlišné od normy. Tato asynchronie se zvětšuje s rostoucí intelektovou kapacitou. Jedinečnost nadaných je zároveň činí mimořádně zranitelnými a vyžaduje ve výchově, výuce a poradenství úpravy, které jim umožní optimálně se vyvíjet.*“⁹

Tato definice upozorňuje na zranitelnost nadaných dětí. Být mentálně vyspělý jako čtrnáctileté dítě a fyzicky vyspělý jako osmileté dítě představuje specifické problémy, které jsou obdobné problémům čtrnáctiletého dítěte s myslí dítěte osmiletého.

⁸ O nadání. *Talnet online k přírodním vědám* [online]. 2011 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://www.talnet.cz/o-nadani>

⁹ SILVERMAN, Linda K. Asynchrony: A New Definition of Giftedness. In: *Http://tip.duke.edu/* [online]. 2011 [cit. 2014-03-16]. Dostupné z: <http://tip.duke.edu/node/839>

Dále ve svém článku Linda K. Silverman uvádí, asynchronie je větší, čím větší jsou rozdíly mezi slabými a silnými stránkami dítěte. Nejvíce asynchronní jsou tedy **děti dvakrát výjimečné** (nadané děti se specifickými poruchami učení, Aspergerovým syndromem, smyslové nebo tělesné postižení), protože v jejich vývoji jsou nejmarkantnější nevyrovnanosti. Mnoho těchto dětí má mimořádné vizuálně prostorové schopnosti, ale současně s tím problémy se čtením, psaním, pravopisem či počítáním, které brání tomu, aby tyto děti byly považovány za nadané podle měřítek školního výkonu. U mnoha z těchto dětí jde ve skutečnosti o dvojí výjimečnost, protože mají problémy v učení nebo chování a zároveň jsou nadané. Proto je potřeba speciálních metod a přístupů v péči o tyto děti, ale mohlo by se zdát, že už žádnou zvláštní péči nepotřebují, když jsou nadaní.

V případě asynchronie více neznamena lépe. Je to způsob nahlížení na nadání jako na řadu kvalitativních rozdílů, kterým je třeba věnovat pozornost doma i ve škole.

1.2 Talent a nadání

Velmi často je pojem nadání spojován s různými pojmy jako inteligence (o inteligenci v následující kapitole) a talent, ale bohužel neexistuje jednotný názor na to, zda jsou to synonyma nebo ne. Někteří odborníci je od sebe nerozlišují, jako například Davis Rimmová nebo náš pedagog Tomáš Houška. Také v cizojazyčné literatuře, hlavně v anglické, nalezneme tyto dva výrazy společně jako synonyma, kdy v překladu pro nadání užívají výrazů: gift, talent, ability. Častější je dokonce spojení obou výrazů „gifted and talented“. Jsou ale odborníci, jež tyto pojmy rozlišují a mají mnoho rozdílných definic oddělujících nadání od talentu a naopak. Mezi ně patří například S. L. Rubinštejn (talent je vysoká úroveň nadání), M. Kodým (nadání spojeno s dědičnými dispozicemi a talent s rozvinutými schopnostmi), V. Dočkal a M. Mesárošová (nadání lze objektivně identifikovat x talent se projevuje činností s nadprůměrnými výsledky), J. Laznibatová (talent oproti nadání nesouvisí s intelektem) a další autoři.¹⁰

Hříbková L. (2009) Rozdíl mezi nadáním a talentem se dle M. Musila dá rozlišit na:

- **Kvantitativní rozdíl** – talent je vysoký stupeň nadání nebo naopak
- **Kvalitativní rozdíl**

¹⁰ VONDRÁKOVÁ, Eva a Josef MOLNÁR. „Vyhledávání talentů pro konkurenceschopnost a práce s nimi“. *Práce s talenty* [online]. 2009-2013, CZ.1.07/1.2.08/02.0017 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z: http://www.prf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PrF-dokumenty/Veda_a_vyzkum/nadani/SS/2_NADANI_A_TALENT.pdf

- **Geneticko-vývojové** – nadání vnímané jako vrozené, kdežto talent je výsledek vývojové interakce s prostředím
- **Obsahové** – nadání se relevantně užívá ve vztahu k přírodním vědám a talent k humanitním oborům
- **Dle stupně všeobecnosti** – nadání je všeobecným předpokladem pro činnost, často brán jako všeobecná inteligence, a naopak talent je specifickým, úzce zaměřeným.¹¹

Nadáním se dá nazvat souhrn všeobecných intelektuálních předpokladů a schopností jedince, které jsou každému dané (ovšem v rozdílné míře). Nejčastěji spojen s jedinci, kteří vynikají nadprůměrnými výkony. **Talentem** rozumíme způsob a výkon, jakým s nadáním jedinec naloží. Je to soubor vrozených schopností, umožňujících dosažení nadprůměrných výsledků. Někdy je označován jako tzv. „projevené nadání“.

Na internetových stránkách projekt nadání se uvádí mimořádného nadání v jiných než intelektových oblastech (sport, výtvarné nadání, hudební nadání), jako talent a je považováno za jakýsi poddruh – užší okruh nadání. Nadání v intelektových schopnostech se může, ale nemusí kombinovat s talentem v jiné oblasti. Výrazný talent v těchto „jiných“ oblastech lze také označit za mimořádné nadání.

1.3 Inteligence a nadání

Jak jsem již výše zmiňovala, pojem nadání je spojován s různými výrazy. Jako další slovo často užívané v souvislosti s nadáním si objasníme inteligenci. Je to další slovo, které někteří užívají jako synonymum k nadání a jiní ho rozlišují. Inteligence jako taková není žádným novým pojmem a má dlouhou historii.

V minulosti se inteligence odvozovala od velikosti obvodů lebek (kranioetrie) - čím větší hlava, tím chytřejší člověk. Další metoda měření inteligence bylo vážení mozku, průkopníkem této metody byl P. Broca. Jiná varianta měření inteligence byla antropometrie, kdy F. Galton ve své laboratoři podroboval jedince nerůzným měřením a pozorování rozměrů těla. Měření inteligence pomocí testů bylo použito psychologem A. Binetem (1904), paradoxně ne kvůli zjišťování nadaných, ale naopak duševně zaostalých dětí. Sestavil sadu otázek, díky kterým mohl určit rozdíl mezi fyzickým a mentálním věkem a tím tak určit

úroveň intelektu. V roce 1912 ho následoval W. Stern, jenž stanovil inteligenční kvocient (IQ) jako poměr mentálního a fyzického věku.

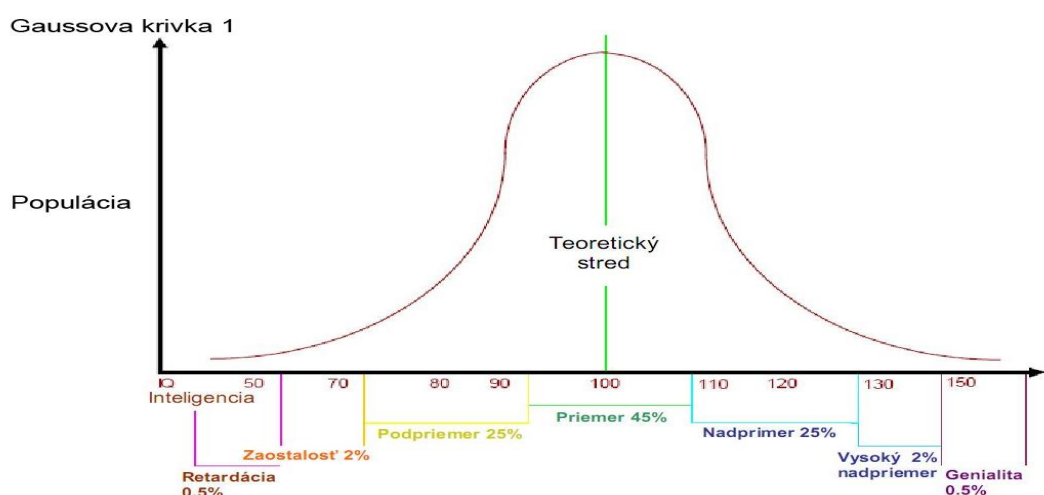
$$IQ = 100 \times \frac{\text{mentální věk}}{\text{fyzický věk}}$$

Příklad: Pokud má desetiletý chlapec intelektuální schopnosti chlapce 13-letého, jeho IQ bude 130. (protože $IQ = 100 \cdot (13/10)$)

Počátkem minulého století bylo nadání spojováno pouze s vysokým IQ. Dítě, které dosáhlo hodnoty IQ vyšší než 130 se považovalo za rozumově nadané a dítě s IQ nižším než 130 nebylo nadané a nic mezitím neexistovalo. Proto tento způsob definování nadání, neodpovídá skutečným dovednostem testovaných dětí. Hodnota IQ určitým způsobem koreluje se školní úspěšností, ale ani to neplatí vždy. V současné době se používá mnoho různých psychologických testů, nejen testy IQ, k určení inteligence.

„Hodnota IQ se měří tak, že dítě vypracuje inteligenční test, jehož výsledkem je bodové ohodnocení. Test se snaží porovnat schopnosti testovaného dítěte s průměrnými schopnostmi všech dětí stejné věkové kategorie, je nutné testy standardizovat. Testy se standardizují tak, že se zadají velkému množství jedinců, v jednotlivých věkových kategoriích a výsledky bodového hodnocení se upraví matematickým vztahem, který zajistí, že bodové hodnocení odpovídající průměrným schopnostem odpovídá IQ hodnotě 100. Stejný matematický vztah se aplikuje na bodové ohodnocení každého testovaného dítěte, získá se tím jeho IQ.“¹²

Obr. 1. Statistické rozložení hodnot IQ v celkové populaci tzv. Gaussova křivka.

<http://superlife.infosoft.sk/nova-statna-politika-paradizmus-geniokracia>

¹² PORTEŠOVÁ, Šárka. Nadání ve světle současné psychologie. *Nadané děti* [online]. 2013 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-rodice-nadani-a-psychologie>

V průběhu let se inteligence začala profilovat do několika **základních typů**:

- **Abstraktní inteligence** – měřitelná IQ testy, její úroveň je dána schopností řešit určité akademické problémy s jednoznačnou odpovědí
- **Praktická inteligence** – problémy každodenního života (selský rozum), již není nutné jedno řešení problému, ale naopak pomocí alternativních variant řešení
- **Sociální inteligence** – je dána schopností pohybovat se ve společenském prostředí, ukazatelem je např. množství přátel, oblíbenost, společenská funkce
- **Emoční inteligence** – sebeuvědomění, motivace, vytrvalost, empatie, regulace nálad (není závislá na IQ a ani nespadá do sociální inteligence)

Gardner stanovil osm typů inteligence:¹³

– jazykově-verbální	}	Jsou nejnáze měřitelné standardními testy a zakládá se na nich úspěšnost vzdělání
– logicko-matematická		
– zvukově-hudební	}	Špatně se měří, ale jsou základem tvořivosti
– tělesně-pohybová		
– vizuálně-prostorová		
– vnitřní neboli intrapersonální	}	určují kvalitu soukromého života a úspěch ve vztahu s okolím
– společenská neboli interpersonální		
– přírodní		

V druhé polovině 20. století se díky rozvoji kognitivní psychologie a studiu procesu zpracování informací, začalo více věnovat problematice nadaných. Hlavně vznik nových teorií a přístupů k inteligenci a tvořivosti, jež měli za následek zkoumání v oblasti nadání, přesunul svůj zájem o potenciál jedince na analýzu procesu řešení kognitivních úkolů. Vliv na tuto problematiku měli i významné historické události, jednou z nich bylo v roce 1957 vypuštění sovětského Sputniku do vesmíru. Hlavně v USA to vyvolalo velký zájem o výchovu a vzdělávání nadaných dětí např. Tannenbaum, Colangelo, Davis a došlo ke vzniku pedagogiky nadaných. Průkopníky hnutím podporu nadaných dětí byl na západním pobřeží USA L. M. Terman a na východním pobřeží to byla L. S. Hollingworthová. V ČR se nadaní žáci řešili v rámci reformní pedagogiky (Montessori školy, Daltonské školy....) a později se vyčlenili. U nás se o nadané žáky a jejich výchovu, vzdělání, speciální potřeby, diferenciální

¹³ REDAKCE. Člověk má 8 druhů inteligence. Jak jste na tom vy?. *National Geographic Česko* [online]. 2012 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/detail/clovek-ma-8-druhu-inteligence-jak-jste-na-tom-vy-23617/>

přístupy, výběr, měření inteligence a další zajímal F. Čáda, C. Stejskal, M. Rostrohar, S. Vrána, V. Příhoda a další.

„**W. Stern:** *Intelligence je všeobecná schopnost individua vědomě orientovat vlastní myšlení na nové požadavky, je to všeobecná duchovní schopnost přizpůsobit se novým životním úkolům a podmínkám.* **J. P. Guilford:** *Intelligence je schopnost zpracovávat informace. Informacemi je třeba chápat všechny dojmy, které člověk vnímá.*“¹⁴

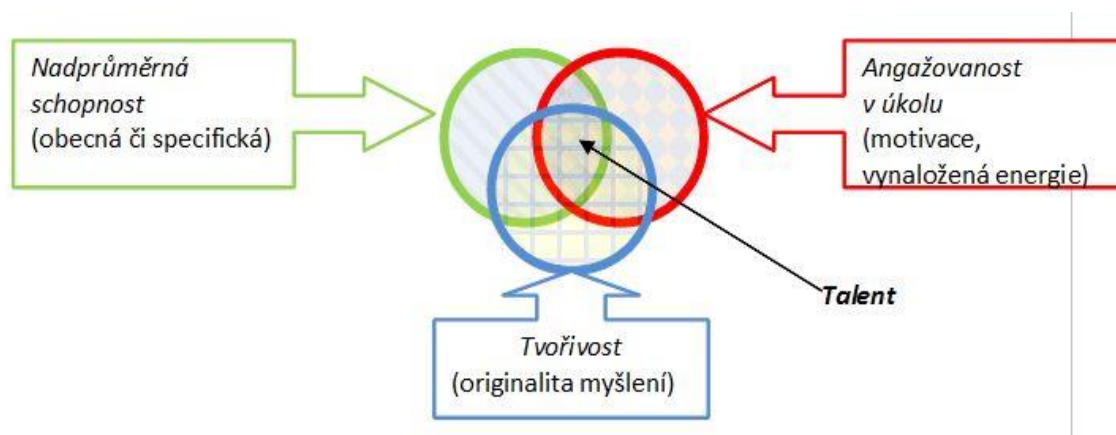
1.4 Modely nadání

Pro dostatečný popis nadání, jeho podstaty a okolností, které mění předpoklad nadání do nadprůměrného výkonu, se používají tzv. koncepce a modely, tedy **vícesložkové** přístupy identifikace nadání. Tyto modely pojímají nadání širěji oproti jednosložkovým modelům. Berou nadání jako souhrn více vlastností a ne jen jednu dobře rozvinutou vlastnost. Oba přístupy se nevylučují, naopak se navzájem rozvíjejí. **Jednosložkový** přístup řeší pouze míru inteligence, tedy IQ a **vícesložkový** přístup řeší míru inteligence, ale i dalších vlastností jako například sebedůvěru, vytrvalost, motivaci, soustředěnost, cílevědomost a charakter.

1.4.1 J. S. Renzulliho model nadání

Tento model vychází z interakce tří znaků osobnosti (obr. 2). Renzulli tvrdí, že nadání vzniká spojením/interakcí všech tří složek, a tím vytváří nadprůměrný potenciál pro jedince, které tyto znaky mají. Žádná z těchto složek sama o sobě nadání netvoří.

Obr. 2 Renzulliho tříkomponentový model

http://talentovani.cz/o-nadani-a-nadanych/-/asset_publisher/wE1N/content/pojeti-nadani-ii%3A-soucasny-pohled

¹⁴ PRAUS, Petr. *Intelligence a její měření. Mensa ČR: pro nadané děti* [online]. 2008 [cit. 2014-03-21]. Dostupné z: <http://deti.mensa.cz/index.php?pg=aktuality&aid=62>

První složka nadání je **nadprůměrná schopnost**, ta může být definována jako **obecná** schopnost získávat informace, přijímat zkušenost a následně pak být schopen adaptace na nové situace. Součástí je verbální a numerické usuzování, prostorové vztahy, paměť a slovní plynulost. (Renzulli, 1986) Patří sem nadprůměrní řešitelé IQ testů, jimiž se tato složka dá měřit. Nadprůměrná schopnost může být definována jako **specifická**, která se týká jedné konkrétní činnosti (matematické operace, fotografování portrétů, atd....)

Druhá složka je **angažovanost v úkolu** jako určitá forma motivace, **vnitřní** (jedinec se sám zajímá, baví ho to) i **vnější** (jedince motivuje okolí – škola, rodič, vrstevníci...). Angažovanost chápeme jako energii vynaloženou k soustředění se na jeden konkrétní problém či činnost. Vyznačuje se vytrvalostí, trpělivostí, sebedůvěrou, vnímavostí, schopností identifikovat důležitější problém a vírou ve své schopnosti.

Třetí složkou je **tvořivost**, jako schopnost originálně a flexibilně řešit problémy, zpracovávat informace a vytvářet tak nová řešení.

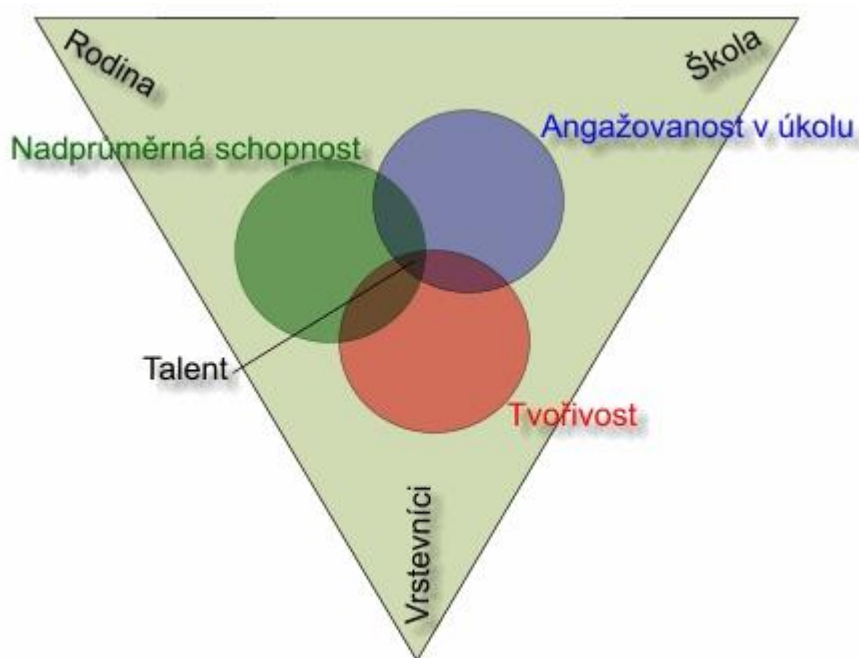
Portešová uvádí Renzulliho (1986, str. 54) nadání následujícím způsobem: „*Nadání se skládá z interakcí mezi třemi základními shluky lidských vlastností - tedy nadprůměrné obecné schopnosti, angažovanosti v úkolu a vysoké úrovně tvořivosti. Nadané a talentované děti jsou ty, které mají nebo jsou schopny rozvinout tuto sadu schopností a použít je v jakékoliv společensky hodnotné oblasti. Dětem, které manifestují nebo jsou schopny vyvinout interakci mezi těmito třemi shluky, vyžadují velkou šíři vzdělávacích příležitostí a služeb, které nejsou běžně poskytovány v normálních programech.*“¹⁵

1.4.2 F. J. Mönksův model nadání

F. J. Mönks obohatil Renzulliho model o další prvky. Vedle osobnostních faktorů zdůrazňuje vliv prostředí, ve kterém se jedinec nachází. Zdůrazňuje, že na realizaci nadání má vliv nejen škola, ale i rodina a vrstevníci (obr. 3). Proto je potřeba se věnovat nadaným jinak, potřebují k rozvoji svého nadání stimulační prostředí. Vliv okolí je tedy významný a rozvoj nadání přímo ovlivňuje. Mönks provedl ještě úpravu výrazů, kdy angažovanost v úkolu nahrazuje *motivací* (zahrnuje angažovanost, anticipaci, plánování, schopnost riskovat) a nadprůměrnou schopnost nahradil *vysokou intelektovou schopností*.

¹⁵ PORTEŠOVÁ, Šárka. Multidimenzionální modely talentu a nadání. *Nadání žáci* [online]. 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-modely-nadani>

Obr. 3 Mönksův triadický model nadání

<http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-modely-nadani>

1.4.3 A. J. Tannenbaumův model nadání

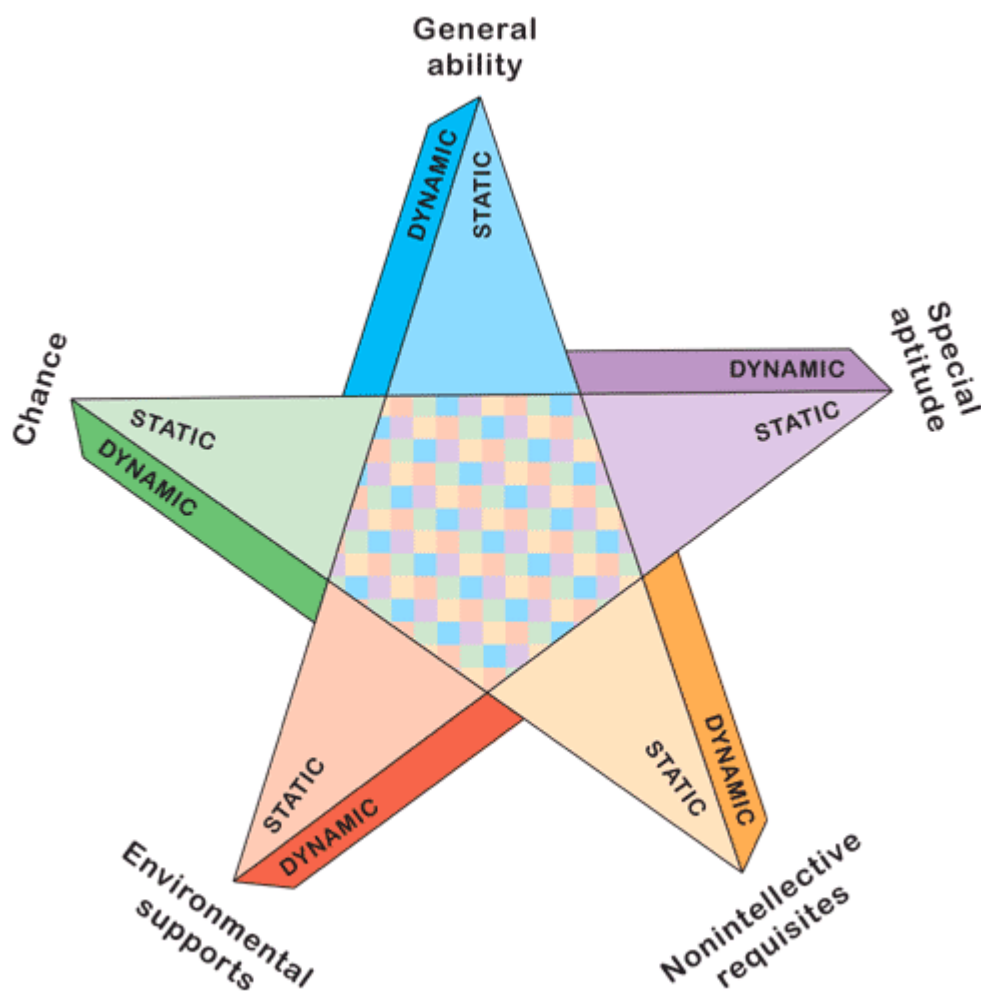
Tannenbaum ve svém modelu uplatňuje všechny znaky, které uvádí Mönks a Renzulli, ale vyzdvihuje výkonovou složku nadání. Navíc vytvořil osnovu **pěti faktorů**, které na kvalitu výkonů působí (Obr. 4):

- **nadprůměrnou obecnou inteligenci** (general ability), označován v testech inteligence jako G faktor a Tannenbaum připomíná, že jednotlivé oblasti talentu vyžadují rozdílnou míru této obecné schopnosti.
- **výjimečné speciální schopnosti** (special aptitudes), nadání se vztahuje ke specifické lidské činnosti, výkony jsou v těchto případech produktivnější
- **neintelektové facilitátory** (nonintellective facilitators), vlastnosti osobnosti, které se podílejí na výkonu např. motivace
- **vlivy prostředí** (environmental supports), sociální prostředí ve kterém jedinec vyrůstá a vyvíjí se (škola, přátelé, rodina)
- **náhoda, štěstí** (chance or luck), jsou to skutečnosti, které mohou talentovaným pomoci kupředu, ale taky naopak

Aby rozvoj nadání byl úspěšný, je důležitá správná kombinace všech pěti faktorů, protože selhání byť jen jednoho z nich může mít za následek neúspěch.¹⁶

V každém z těchto pěti faktorů existují **fixní** (*statické* - schopnosti již dané jedinci) a **pohyblivé** (*dynamické* – s ohledem na prostředí a chování jedince se mohou měnit) **složky**. Pro realizaci nadání je potřeba, aby jedinec u každé z těchto dvou složek dosáhl určitého minima, kterému se říká „fixní hranice“.

Obr. 4. A. J. Tannenbaumův hvězdicový model nadání

<http://thomasmwenrich.blogspot.cz/2012/06/tannenbaums-model-of-giftedness.html>

¹⁶ PORTEŠOVÁ, Šárka. Multidimenzionální modely talentu a nadání. *Nadání žáci* [online]. 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-modely-nadani>

1.4.4 R. Sternbergův model nadání

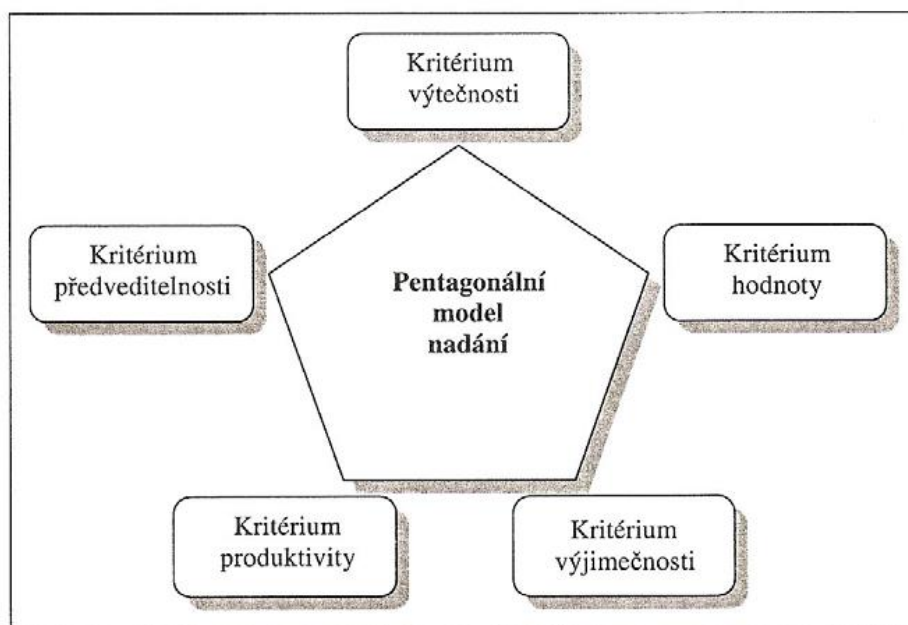
Sternberg vychází z toho, že IQ testy nejsou objektivní, neboť měří pouze jednu z více složek inteligence. Hodnotí především výkon jedince, který je odrazem nabytých zkušeností v oboru. Toto nazývá „rozvíjející odbornost“ (developing expertise). Základem modelu rozvíjející odbornosti, tj. cesta postupného získávání zkušeností, je motivace a metakognitivní zručnost. Metakognitivní zručnosti chápeme jako schopnosti odhalit, definovat a efektivně řešit problém. A právě v těchto schopnostech vynikají, dle Sternberga, nadaní jedinci.¹⁷

Sternberg v roce 1997 sestavil pentagonální model nadání, který definuje nadání na základě **pěti kritérií**.

- Kritérium **výtečnosti** - jedinec vyniká v jedné či více oblastech nad svými vrstevníky.
- Kritérium **výjimečnosti** - značí, že pouze málo jedinců má schopnosti, jako nadaný.
- Kritérium **produktivity** – oblast, ve které nadaný jedinec vyniká, by měla vést k produktivitě a díky tomu je hodnocen jako nadprůměrný.
- Kritérium **předveditelnosti** - splňuje ten, kdo je schopen prokázat schopnosti při testech a měřeních.
- Kritérium **hodnoty** - platí pokud je jedinec výjimečný v oblasti, kterou oceňuje společnost, v níž žije.

¹⁷ ŠTÁVA, Jan. *Příručka pro práci s nadanými žáky* [online]. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2012, 71 s.[cit. 2014-03-23]. ISBN 978-802-4826-738. Dostupné z: http://ksv-projekty.vsb.cz/icpn/repo/2.Prirucka_pro_praci_s_nadanymi_zaky.pdf

Obr. 5 Sternbergův pentagonální model nadání

http://ksv-projekty.vsb.cz/icpn/repo/2.Prirucka_pro_praci_s_nadanymi_zaky.pdf

1.4.5 F. Gagneho model nadání

Gagne spatřuje nadání jako přirozené nesystematicky rozvíjené schopnosti a naopak talent jako systematicky rozvíjené schopnosti, které jsou předpokladem odbornosti v určité oblasti lidské činnosti. V tomto diferencovaném modelu jsou schopnosti základem jak nadání, tak talentu. Tyto schopnosti mají dle Gagneho genetický původ, vyskytují a vyvíjejí se náhodně a jejich rozvoj je urychlován tzv. *intrapersonální katalýzou* (tj. motivace, sebedůvěra) a tzv. *katalýzou prostředí* (tj. škola, rodina, společnost), skrze učení a získávání dovedností.

Gagne rozlišuje přirozené schopnosti a systematicky rozvíjené schopnosti.

Přirozené schopnosti zahrnují 5 oblastí:

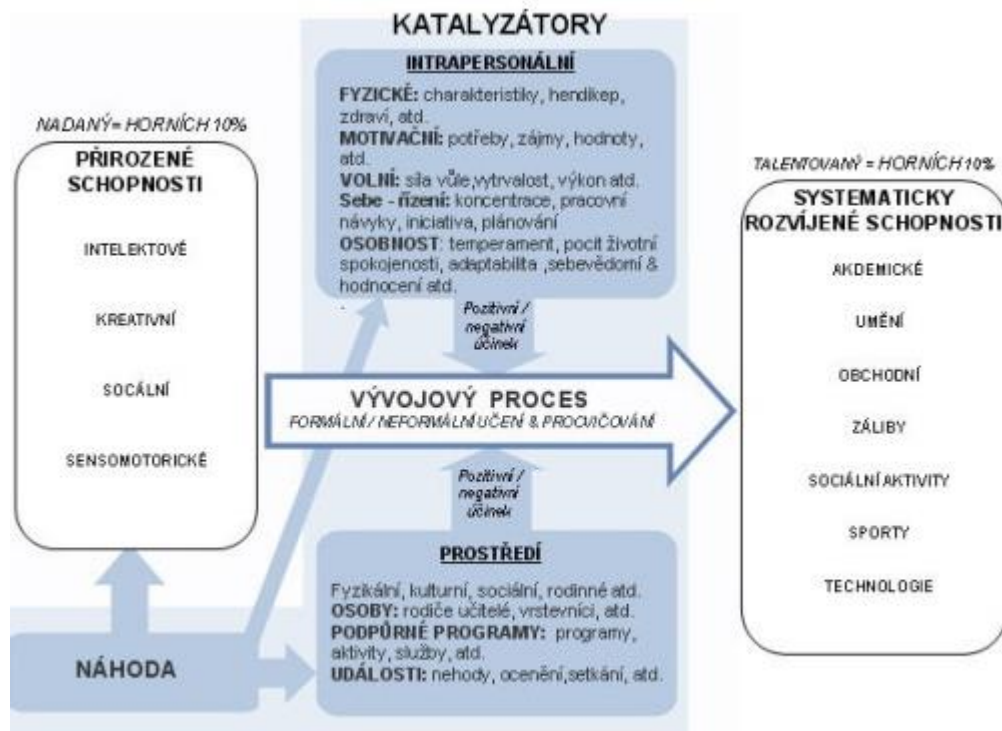
- *intelektové* - fluidní inteligence (indukce/dedukce), krystalická inteligence, verbální paměť, prostorová paměť, smysl pro pozorování, usuzování, metakognice
- *tvořivé* - invence (řešení problémů), imaginace, originalita (umění)
- *socioafektivní* - sociální inteligence (vnímavost), komunikace (empatie, takt), vliv (vůdčovství, přesvědčování)
- *senzomotorické* – vizuální, auditivní, taktilní, olfaktorické - *senz. schop.*, síla, výdrž, reflexy, koordinace - *motor. schop.*

- *ostatní* tj. méně prozkoumané a poznané schopnosti jako extrasenzorické vnímání, dar léčit a další

Systematicky rozvíjené schopnosti patří:

- *akademické* (jazyky, humanitní vědy atd.)
- *umění* (vizuální, dramatické, hudební atd.)
- *obchodní* (management, prodej atd.)
- *záliby* (šachy, videohry, puzzle atd.)
- *sociální aktivity* (médiá, veřejné vystupování atd.)
- *sporty* (individuální, skupinové)
- *technologie* (elektronika, počítače, technika)¹⁸

Obr. 6 Gagneho diferenciální model talentu a nadání.

<http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-modely-nadani>

¹⁸ PORTEŠOVÁ, Šárka. Multidimenzionální modely talentu a nadání. *Nadání žáci* [online]. 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z: <http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-modely-nadani>

Výše jmenované koncepce nadání jsou různé, liší se dle zaměření autora na určitou složku, která má vliv na utváření nebo rozvoj nadání. Někteří se zaměřují na osobnost jedince jako Renzulli a jiní i na prostředí jako Mönks a Tannenbaum. Ten zase spolu se Sternbergem ještě sleduje výkony nadaných jedinců a dle toho určují míru projevu talentu. Renzulli uvádí tři základní komponenty, které mají vliv na nadání, jsou to tři vlastnosti osobnosti, které dohromady tvoří potenciál pro talent. Je tedy zaměřen na vlastnosti osobnosti. Mönks převzal Renzulliho model a zařadil mezi komponenty nadání další složku a to sociální prostředí jedince, které ho v jeho rozvoji ovlivňuje. Konkrétně uvádí rodinu, vrstevníky a školu, vše to jsou velmi blízká prostředí jedince, která ho v průběhu socializace ovlivňují a mohou rozvíjet jeho potenciál. Dochází ke spolupůsobení vlastností jedince a jeho prostředí, jde tedy o model orientovaný i na sociální prostředí jedince. Oba výše uvedené modely nadání patří mezi tzv. komponentové koncepce, protože komponenty v nich tvoří nadání. Tannenbaum se zaměřil na výkony a jejich kvalitu, kterou hodnotí pomocí pěti faktorů, které stanovil. Sleduje tak rozdíl mezi vlohami a jejich skutečnou realizací právě při výkonech. Přitom si uvědomuje, že ne všechny vlohy jsou správně podněcovány a tudíž se neprojeví nadprůměrným výkonem v nějaké činnosti. Jeho model nadání je socio-kulturně orientovaný a také jako Mönks poukazuje na vliv prostředí na utváření nadání jedince. Gagne ve svém modelu nadání sleduje schopnosti jedince, které jsou vrozené, ale různě se vyvíjí dle individuálních vlastností jedince a jeho prostředí. Sternberg definuje nadání na základě pěti kritérií, které pomáhají ve vývoji expertnosti jedince. Nadání je schopnost naučit se o něčem maximum, co lze za kratší čas než ostatní. Kritéria nadání spolu dohromady vytvářejí vhodné podmínky pro rozvoj talentu. Stejně jako Tannenbaum je zaměřen na výkony, ale sleduje úroveň expertnosti jedince v dané oblasti. Existují i další modely nadání, které sledují jiné komponenty, které mají vliv na nadání, výše jmenované jsou jen některé z nich.

1.5 Druhy nadání

Je mnoho oblastí, ve kterých může jedinec projevit své nadání, proto se tyto oblasti shlukují do kategorií, které každý odborník řadí jinak. Představíme si několik autorů podle množství oblastí možnosti projevu nadání.

Sternberg rozděluje druhy nadání na – *analytické, syntetické, praktické*.

Gardner rozděluje oblasti nadání na – *jazykové, tělesně-pohybové, hudební, personální, prostorové, logicko-matematické*¹⁹

Š. Portešová cituje Passowa a dělí kategorie na – *intelektové, akademické, kreativní/produktivní myšlení, vůdcovské, psychomotorické, umělecké*.²⁰

V. Dočkal dělí druhy nadání na - *intelektové, umělecké, pohybové, praktické*. (Obr. 6)

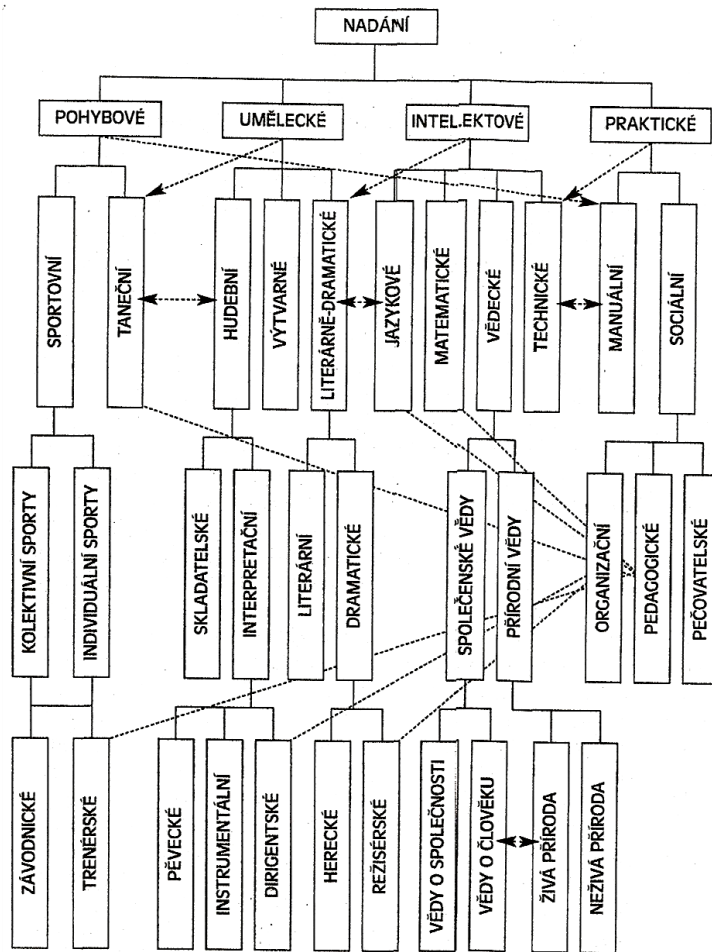
- **Intelektové** nadání (rozumové či kognitivní) - je to obecná nadprůměrná schopnost vyjádřená inteligenčním kvocientem. Takto nadané dítě projevuje své nadání časným zájmem o odbornou literaturu, brzy mluví, čtou, píší, rádi, jsou zvědaví a právě tyto děti mají speciální studijní potřeby a je důležité jejich potřeby uspokojovat.
- **Umělecké** nadání – součástí tohoto druhu nadání je také vysoká inteligence, ale hlavní roli zde hraje velká míra tvořivosti, manuální zručnost a fyzická zdatnost jedince. Umělecky nadané děti jsou citlivé, kreativní, mají dobrou představivost, estetické cítění, projevuje se například smyslem pro rytmus, hudebním sluchem atd.
- **Pohybové** nadání – souvisí s fyzickou aktivitou, je důležitá fyzická zdatnost jedince, inteligence, ale i jeho tvořivost. U tohoto druhu nadání je důležitá motivace jedince být ve své oblasti zájmu nejlepší a tvrdě trénovat. Děti takto vybavení jsou aktivní, tvořivé, fyzicky zdatné a baví je pohyb.
- **Praktické** nadání – je využitelné v každodenním životě, patří do něj kreativita, originalita a inovativnost v řešení problémů.²¹

¹⁹ HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadání : pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2009. 255 s. ISBN 978-80-247-1998-6.

²⁰ PORTEŠOVÁ, Šárka. Jak definovat nadání: Co je to nadání? In: *Nadání žáci* [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-jak-definovat-nadani>

²¹ DOČKAL, Vladimír. *Zaměřeno na talenty, aneb, Nadání má každý*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 248 s. ISBN 80-7110-6840-3.

Obr. 7 Druhy nadání dle V. Dočkala

http://is.muni.cz/th/75066/ff_m/4-nadani.doc

Ostatní autoři (Mönks, Ypenburgová, Jurášková ...) se většinou shodují na následujícím rozdělení druhů nadání.

- **Intelektové schopnosti** – verbální, početní, prostorové, paměťové schopnosti atd. – všeobecné intelektové schopnosti
- **Specifické akademické vlohy** – matematické nadání, nadání pro přírodní vědy, jazyky, technika atd. – schopnosti pro určitou oblast
- **Kreativní nadání** – jedinec originálně tvoří nové nápady a produkty, vymýšlí nové objekty a materiály.
- **Vědecké schopnosti** – technické, matematické, jazykové nadání aj. Jedinec často využívá vědeckých metod a postupů.
- **Vůdcovství ve společnosti** – schopnost pro kvalitní mezilidskou komunikaci, vedení osob a reprezentace lidí.

- **Mechanické (zručné) schopnosti** – jsou úzce spjaty s talentem v umění, vědě i strojírenství. Manipulace, prostorová představivost, vnímání vizuálních vzorů, detailů, podobností a rozdílů.
- **Talent v krásném umění** – umění výtvarné, hudební, herecké a taneční – schopnosti pro vizuální, performační oblast umění.
- **Psychomotorická schopnost** – zahrnuje nadání na různé druhy sportů či umělecké pohybové aktivity.²²

Každý z těchto druhů nadání se projevuje u každého jedince jinak a v jiném věku. Také nelze přesně vyčlenit a oddělit od sebe jednotlivé druhy nadání, jelikož se mohou navzájem prolínat, ovlivňovat, rozvíjet a nijak se nevylučují.

²² ŠTÁVA, Jan. *Příručka pro práci s nadanými žáky* [online]. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2012, 71 s.[cit. 2014-03-23]. ISBN 978-802-4826-738. Dostupné z: http://ksv-projekty.vsb.cz/icpn/repo/2.Prirucka_pro_praci_s_nadanymi_zaky.pdf

2 NADANÝ ŽÁK

Tuto kapitolu věnuji charakteristice a typologii nadaných žáků z pohledu různých autorů. Neméně důležité je samotné identifikování a rozpoznání nadaných dětí, protože pak může teprve probíhat kvalitní a nadání odpovídající vzdělávání. Identifikace nadaných závisí hlavně na okolí, které dítě zná a pozoruje ho, je to hlavně rodina (rodiče) a škola (pedagogové).

2.1 Identifikace nadaného žáka

Identifikace nadaného žáka není jednoduchá a je to náročný a dlouhý proces. Jelikož i každé nadané dítě je jedinečné, jak ve svém chování, tak i v osobnostních charakteristikách. Stanovit obecně platný postup pro identifikaci není možné, jelikož je i mnoho rozdílných definic samotného nadání. Velmi důležitou roli v identifikačním procesu hraje spolupráce rodičů, učitelů, psychologů, ale i dalších lidí, kteří se podílejí na výchově dítěte či lidí z jeho blízkého okolí. Identifikování může být *náhodné* – okolí dítěte vidí odlišnost od průměrných dětí (rodiče, škola, vrstevníci...) a *záměrné* – cílené vyhledávání nadaných žáků. Dle odborníků by neměla identifikace probíhat jednorázově, ale v několika etapách, protože se nadání nemusí aktuálně projevit, nebo se může jednat „pouze“ o bystré dítě.

Renzulli a Reis navrhuji **čtyři etapy identifikace** (Davis, Rimm, 1998) a (Jurášková, 2003):

- 1) **Navržení na základě výsledku testu.** Žák může být navržen mezi nadané po absolvování standardizovaného testu *intelligenčního* (IQ testy – validní pouze v případě rozumového nadání), *výkonnostního* (úroveň specifických funkcí dítěte – pozornost, percepce, paměť, představitivost,...) *didaktického* (ujišťuje výsledky vzdělávacího procesu – vstupní, průběžné a výstupní) a testu *tvorivosti* (ukazují úroveň nápadů, originalitu a jejich rozmanitost).
- 2) **Navržení učitelem.** Ten by měl nadání u dětí rozpoznávat a dále ho rozvíjet. Měl by pracovat na nových metodách identifikace nadaných a konzultovat svůj návrh s učitelem, který žáka dobře zná, nejlépe s třídním učitelem.
- 3) **Alternativní cesty – navržení spolužáky, rodiči, sebenavržení -** Do této kategorie spadají nominace dalších osob, které žáka dobře znají. Mezi takové osoby mohou patřit např. rodiče, vrstevníci, ale i samotný žák, který je

identifikován. Tím se nemyslí, že by žák musel nutně sám sebe vnímat jako nadaného. Každá z těchto skupin je v přítomnosti žáka v odlišných situacích, mají tedy různé pohledy na dítě (spolužáka). Rodiče sledují svého potomka v domácím prostředí, pedagog ho pozoruje v rámci vzdělávacího procesu a vrstevníci znají svého kamaráda v neformálních situacích, mimo rodinu. Proto může každá z těchto skupin vnímat jiné, výjimečné, schopnosti jedince.

- 4) **Závěrečný návrh – hodnocení výkonů** - Do této kategorie spadají návrhy ostatních učitelů. Tento krok byl vytvořen z důvodu, že by nominace jedním učitelem mohla být ovlivněna upřednostňováním určitého žáka. Po oběhu návrhů všemi předešlými kroky, je seznam navržených žáků předložen právě ještě dalším učitelům. Dochází ke zkoumání školních prací a jiných prací dítěte, které usnadňují identifikaci.

Při identifikačním procesu nadaných dětí by měly být dodrženy obecné zásady, i přes rozmanitost metod identifikace. Odborníci Dočkal 2005, Portešová 1999, in Jurášková a další): **uvádějí tyto zásady:**

- Zásada **rovnoprávnosti** - Identifikace sleduje zájmy všech dětí - nadaných se pohybují v okolí handicapovaných dětí i dětí z nepodnětného sociálně-kulturního prostředí.
- Zásada **vědeckosti** - Identifikace a výběr by měl být vždy založen na nejnovějších vědeckých poznatcích (např. neprovádět výběr dle známek ve škole,...).
- Zásada **pluralismu** - Je potřeba vycházet z co nejširší definice nadání – můžeme tak vytvořit velkou skupinu výjimečných dětí, ze kterých časem vykrytalizuje skupina skutečně nadaných.
- Zásada **komplexnosti** - Proces identifikace by měl probíhat průběžně a používat různě zaměřené metody.
- Zásada **mezioborovosti** - Skupina odborníků, kteří se podílí na identifikaci, by měla být různorodá. Na tomto procesu by se měli podílet pedagog, psycholog, odborník na danou problematiku (nebo oborový pedagog), dále rodiče, spolužáci a příbuzní dítěte. Jedině tak je možno určit komplexní úroveň nadání.
- Zásada **reverzibility** - Je třeba mít na zřeteli, že proces identifikace není nikdy ukončen. Míra nadání v průběhu života různě kolísá. Dítě, které se nám

zpočátku jevílo jako nadané, se vlastně nevykymá průměru, a naopak se můžeme setkat s dítětem, u kterého se nadání projeví až ve vyšším věku.

- Zásada **utility** - Identifikační postupy by neměly pouze odhalovat nadání, ale také rozpoznat silné stránky dítěte.

V populaci můžeme označit za nadané 10% a 2-3% za tzv. mimořádně nadané. Identifikace je odvislá od definic nadání a proto by neměl výběr nadaných být jednorázovou akcí, měl by být výsledkem delšího pozorování jedince. Dobrý nebo špatný výsledek v určitém testu nemusí nic vypovídat o skutečném nadání dítěte. To, zda je či není výjimečné, lze určit dlouhodobým monitorováním jedince, který by měl být schopen podávat nadprůměrné výkony opakovaně.

2.2 Charakteristiky nadaného žáka

Charakteristikou osobnosti nadaných dětí se zabývalo a stále zabývá mnoho odborníků. Jejich snahou je vyzozorovat vlastnosti a typické projevy nadaných žáků v různých oblastech (kognitivní, motivační, sociální, emocionální, atd.). Stanovení jednotlivých charakteristik slouží k bližšímu poznání těchto dětí, ukazuje nám problémy, které z nadání vyplývají – hlavně vztahové (intrapersonální X interpersonální), umožňuje pedagogům přizpůsobit metody výuky dle potřeb nadaných dětí, lépe chápeme život takto výjimečných žáků. Velké množství rozumově nadaných dětí projevuje atypickou schopnost poznávání (paměť, myšlení, pozornost atd.) již od mala. Díky tomu, že známe charakteristiky nadaných dětí, můžeme je rozvíjet a tím přispět k rychlejšímu rozvoji poznávacích schopností, pokud tak neučiníme, mohou nadprůměrné schopnosti mít negativní vliv na učení a vzdělávání. Při posuzování charakteristik nadaných dětí si musíme uvědomit, že:

- Ne všechny nadané děti vykazují dané kognitivní charakteristiky.
- Jednotlivé charakteristiky mají velký rozsah
- Charakteristiky se u některých nadaných dětí mohou projevit již v dětství a u jiných až v pozdějších letech
- Tyto charakteristiky můžeme pozorovat pouze v situacích, kdy dítě vykonává činnost, která ho baví a kde může prokázat své schopnosti.

Nadané děti jsou heterogenní skupina, která se liší druhem a mírou svého nadání, vytrvalostí, zájmem, motivací, ochotou pořídít se, specifickým smyslem pro humor a další.

Díky tomu je jasné, že výčet charakteristik se liší dle autorů a každý si všímá něčeho jiného. Uvedeme si některé z nich.

Jako první si uvedeme charakteristiky Američanky **Susan Winebrennerové** (2001), která se zabývá vzděláváním učitelů nadaných dětí a charakterizuje nadané žáky ve dvou ohledech:

POZITIVNÍ CHARAKTERISTIKY

- jsou ***extrémně vyspělí*** v jakékoliv oblasti učení a výkonu;
- vykazují ***asynchronní vývoj***; mohou být významně napřed v některých oblastech a v jiných oblastech vykazovat věkově adekvátní nebo dokonce opožděný vývoj (např. dokáží číst již ve třech letech, ale ještě v pěti letech si nedokáží zavázat tkaničky u bot);
- mají na svůj věk ***širokou slovní zásobu*** a vyspělý verbální projev;
- mají neuvěřitelnou ***paměť***;
- některé věci se naučí neobyčejně rychle a bez pomoci druhých;
- zvládají ***složitější myšlenkové operace*** než jejich vrstevníci;
- vykazují schopnost ***práce s abstraktními myšlenkami***, s minimem konkrétní zkušenosti pro pochopení;
- vidí jasně ***vztahy příčiny a následku***;
- vidí vzorce, vztahy a souvislosti, které jiní nevidí;
- vždy přicházejí s "lepšími způsoby" řešení věcí; navrhnou je spolužákům, učitelům a dalším dospělým - ne vždy vhodným způsobem;
- dávají přednost komplexním a ***náročným úkolům***;
- jsou schopni přenášet své vědomosti do nových situací a řešení problémů;
- ***chtějí se podělit o vše***, co vědí;
- jsou ***zvědaví*** ve všem, co se děje okolo nich a kladou nekonečné otázky;
- jsou ***nadšení*** a ostražití pozorovatelé;
- jsou horliví, někdy extrémně citliví či vznětliví; dokáží být zcela pohlceni aktivitami či myšlenkami;
- mají často ***mnoho*** (neobvyklých) ***zájmů***, koníčků a sbírek;
- jsou silně ***motivováni*** dělat věci, které je zajímají; tyto věci dělají vlastním, osobitým způsobem;
- raději ***pracují nezávisle***, někteří dokonce samostatně;
- mají ohromnou míru ***energie***;
- mají ***cit pro krásno a lidské pocity***, emoce a očekávání;

- 🟢 mívají zvýšený *smysl pro spravedlnost*, morálku a fair play;
- 🟢 zajímají se a vnímají osobně globální problémy;
- 🟢 mají sofistikovaný *smysl pro humor*;
- 🟢 rádi jsou ve vedení, mohou být *přirozenou autoritou*;

NEGATIVNÍ CHARAKTERISTIKY

- 🔴 odmítají práci nebo *pracují nedbale*;
- 🔴 jsou nervózní při tempu práce třídy, které považují za nedostatečně aktivní, nebo když nevidí jasný pokrok práce;
- 🔴 protestují *proti rutinní* a předvídatelné *práci*;
- 🔴 *vyžadují zdůvodnění*, proč se mají věci dělat určitým způsobem;
- 🔴 *odmítají* určování práce a *příkazy*;
- 🔴 *sní v průběhu dne*;
- 🔴 ovládají třídní diskuse;
- 🔴 bývají *panovační* k učitelům i spolužákům;
- 🔴 jsou *netolerantní k nedokonalosti* vůči sobě i ostatním;
- 🔴 jsou *přecitlivělí vůči kritice*, snadno se rozpláčí;
- 🔴 *odmítají se podříditi*;
- 🔴 *odmítají kooperativní učení*;
- 🔴 "hrají divadlo" a *ruší spolužáky*;
- 🔴 mohou se stát "*třídním šaškem*".²³

Jako další autorku charakteristik nadaných dětí si představíme **Doc. Šárku Portešovou**, která pracuje v Institutu výzkumu dětí, mládeže a rodiny na Masarykově univerzitě v Brně. Problematice nadaných dětí se věnuje přes 15 let.

Mezi typické poznávací charakteristiky řadí:

- 1) **Schopnost pracovat s abstraktními symboly** - jde o schopnost manipulovat se slovními a matematickými symboly a to mnohem dříve, než u dětí stejného věku (normálně kolem 12-14 let). Vidí a chápou zákonitosti, vědí vztah příčin a následek, rozumí složitým věcem, které analyzují, umí používat metafor a obecných pojmů.

²³ SEJVALOVÁ, Jitka. Definice a projevy nadaných žáků. *Metodický portál: Články* [online]. 30. 06. 2004, [cit. 2014-04-05]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/GUB/17/DEFINICE-A-PROJEVY-NADANYCH-ZAKU.html>>. ISSN 1802-4785.

- 2) **Motivace** - nadané dítě často nepotřebuje výrazně motivovat známkami nebo pochvalami. Rádo se učí, velké potěšení (odměnu) mu přináší právě rozumová činnost.
- 3) **Schopnost dlouhodobé koncentrace pozornosti** - nadané dítě bývá schopné zaměřit se na problém po velmi dlouhou dobu, téměř jako dospělý. Nadané děti jsou schopné udržet pozornost a koncentraci na více podnětů najednou a dokáží si je zapamatovat a zpracovat. Někdy mohou být tak zabrané a soustředěné na daný podnět, že nevnímají okolí tzv. „stav plynutí“.
- 4) **Dobrá paměť** - od raného věku jsou nadané děti schopné si zapamatovat informace a data, kterým byly vystaveny jen jednou. Jde o paměť logickou, zrakovou i sluchovou. Jsou schopné vybavovat si rychle naučená, (slyšená, viděná, přečtená) fakta, znají velké množství informací z různých oblastí, mají obsáhlé informace o specifických tématech, jsou všímavé k detailům a nepotřebují opakovat učivo.
- 5) **Bohatá slovní zásoba, gramatická správnost, časně čtenářství** - řada nadprůměrně nadaných dětí se naučí číst do 4 roků a při vstupu do školy čte již zcela plynně jako dospělý. Jsou to tzv. „dětí tužky a papíru“. Projevují velký zájem o písmena a čísla již kolem 10 měsíců. Slovní zásoba je velice bohatá, vytvářejí logicky správné, ale komplikované větné konstrukce. Tuto vlastnost můžeme pozorovat již na prvním roce života dítěte. Jejich slovní zásoba se velice rychle rozšiřuje, postupně jak rostou, znají a správně používají i cizí slova – to vede k problémům v komunikaci s vrstevníky, kteří jim nerozumí.
- 6) **Zvídavost** - potřeba porozumět tomu, jak věci fungují, jak pracují. Neustálé dotazování, potřeba objasňování, kterou je nutno nejen tolerovat, ale reagovat na ni. Otázky typu - Jak vznikl svět?, Proč lidé myslí?, - ukazují na pokročilou úroveň myšlení a dítě se zdá jako přehnaně filozofující. Touží po poznání a nespokojí se s jednoduchými odpověďmi.
- 7) **Preference samostatné práce nebo spolupráce s dospělými.** Mají schopnost pracovat samostatně a spoléhat se na vlastní způsob řešení problémů. Vytváří vlastní myšlenková schémata a řeší podle nich předložené problémy. Není to antisociální způsob chování. Jak jsem již zmiňovala, nadané děti si většinou s vrstevníky nerozumí, vymýšlí pro ně složité hry, řídí je a to se jim nelíbí a tak často vyhledávají starší kamarády nebo rovnou dospělé, s kterými mohou spolupracovat, a dokonce jim to něco přinese.

8) Schopnost vytvářet originální myšlenky, flexibilita. Jejich myšlení je přesné, organizované, ale ne rigidní. Vynikají ve schopnosti vnímat a přejímat alternativní způsoby řešení a ihned je uplatnit v nových situacích. U některých dětí se tato schopnost projevuje jen v určité oblasti (třeba slovní, nebo matematické) u jiných ji můžeme pozorovat v řadě oblastí.

9) Hluboké zájmy nebo mnoho zájmů. V oblasti, která je zajímavá, jsou schopny shromáždit množství velmi detailních poznatků. Chtějí o tom vědět vše, co lze. Toto sledujeme již u 3letých dětí, čtou encyklopedie, dívají se na dokumentární filmy, zkoumají, jak vznikl vesmír, uvažují o smyslu života. S tím souvisí i výběr a preference hraček, jsou to věci, s kterými si jejich vrstevníci ještě nehrají, jelikož to ani neumí.

10) Výrazný smysl pro humor. Jsou schopni slučovat klíčové myšlenky nebo problémy humorným způsobem. Vidí neobvyklé věci a vytvářejí nová spojení.²⁴

2.3 Typologie nadaného žáka

Mimo charakteristik nadaných můžeme také u odborníků nalézt tzv. typologii. Učitelé často typizují žáky a rozdělují je tak do skupin podle šablon, což vede ke škatulkování žáků a to má za následek vyčleňování, povyšování, elitářství nadaných žáků v rámci třídy. Je významné si uvědomit, že každé dítě je individuum a je proto nutné vycházet při diagnostikování a hodnocení všech dětí. Níže popsaná typologie nadaných dětí ukazuje to, s jakými možnými obecnými typy nadaných dětí se může učitel nejčastěji setkat.

„Podle Bettse a Neihartové (1988) existuje **6 základních typů nadaných dětí:**

- 1) Úspěšné nadané dítě.** Učitel toto dítě často správně identifikuje. Je to dítě, které se velmi dobře učí, má samé jedničky, dovede jednat s dospělými, je poslušné a nemá žádné problémy chování.
- 2) Vysoce tvořivé nadané dítě.** Stále vymýšlí něco nového, experimentuje. Je pro něj obtížné přizpůsobit se pevnému školnímu systému. Opravuje dospělé, chce měnit školní pravidla, špatně se ovládá. Chování takových dětí bývá velmi konfliktní.
- 3) Nadané dítě maskující své schopnosti.** Takové dítě obvykle schovává své skutečné, často nadprůměrné schopnosti jen proto, aby bylo přijato ostatními spolužáky. Obecně platí, že

²⁴ PORTEŠOVÁ, Šárka. Typické charakteristiky nadaných dětí: Jak rozpoznat nadání. In: *Nadaní žáci* [online]. 2007 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-typicke-charakteristiky>

tyto děti mívají nízké sebevědomí i sebehodnocení a často jsou velmi frustrovány. Tento typ se často týká nadaných dívek, zejména na počátku střední školy.

- 4) „**Ztroskotané, odpadlé**“ **nadané dítě**. Toto dítě stojí často v opozici, proti všem a všemu. Protestuje proti dospělým, rodičům i učitelům, kamarádům, sourozencům, proti celé společnosti. Je stále nespokojeno a dává to najevo. Také ono má snížené sebevědomí, a zároveň má pocit, že mu nikdo nerozumí. Buď vyrušuje, nebo zcela již rezignovalo, ztratilo motivaci a odmítá jakoukoliv školní činnost. Nedělá školní úkoly a nepřipravuje se. Jeho školní výkony bývají velmi nevyrovnané, hodnocení průměrné až podprůměrné.
- 5) **Nadané dítě s určitou vývojovou poruchou** (nejčastěji se specifickou vývojovou poruchou učení.). Tyto děti bývají velmi nadané, ale jejich školní výsledky tomu zdaleka neodpovídají. Jejich školní zadání bývají často nedokončena, nejsou schopny pracovat pod časovým tlakem a bojí se jakéhokoliv selhání.
- 6) **Autonomní nadané dítě**. Toto dítě je silnou individualitou, bývá velmi nezávislé, vystačí si samo se sebou. Nebojí se riskovat, má velmi pozitivní sebehodnocení a využívá školní vzdělávací systém tak, aby z něj sám měl co nejvíc užitku.²⁵

²⁵ PORTEŠOVÁ, Šárka. Typologie nadaných dětí. In: *Nadané děti* [online]. 2013 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-ucitele-typologie-deti>

3 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ VE ŠKOLE

Práce s nadanými dětmi je v každé zemi jiná a má svou historii a nachází se v určité fázi vývoje. Jednoduše lze říci, že západní země mají delší historii péče o nadané než země východní, ale jsou, zde i výjimky (Slovensko). Záleží na společnosti, kultuře, úrovni gramotnosti v každém státě a od toho se pak odvíjí vzdělávání nadaných. V ČR jsou dva dokumenty Bílá kniha (2001) a Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy (2002). V Bílé knize je požadavek vytvořit komplexní systém péče o nadané a v Dlouhodobém záměru jsou nadaní řazeni mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále je v platnosti školský zákon č. 561 z roku 2004 o vzdělávání nadaných. V této kapitole se seznámíme s několika možnými způsoby práce s nadanými dětmi ve škole. Tyto níže uvedené systémy školní péče o nadané děti existují v zahraničí již řadu let. Zmíněné systémy přitom fungují paralelně, protože není možné určit, který je nejlepší a optimální pro vzdělávání všech nadaných dětí.

3.1 Formy vzdělávání (akcelerace a enrichment)

Ve vzdělávání nadaných z hlediska obsahu obecně existují dvě hlavní varianty *akcelerace* a *obohacování*. Oba tyto přístupy se praxi kombinují a nelze je navzájem oddělit, neboť obohacování výuky může vést k urychlení a naopak. Někdy se jako další forma vzdělávání uvádí tzv. *grouping*, jinak seskupování žáků podle jejich schopností, ale to někteří do forem vzdělávání dle obsahu učiva, ale dle již zmíněných schopností žáků.

Akcelerace (urychlování)

Cílem akcelerace je vytvořit ve vzdělávacím obsahu nadaných, takové podmínky, které vedou ke zkrácení obvyklé délky školní docházky. Nadaný žák tak postupuje školními osnovami rychleji než ostatní žáci, vynechává se látka, kterou žák již zná a rychleji si osvojuje probíranou látku. V praxi se to projevuje přeskočením některých ročníků, nástupu do školy dřív než vrstevníci (to je pouze pro děti s mimořádným nadáním a velmi dobrou schopností adaptace v sociálním prostředí). Urychlování je tedy možnost žáka vzdělávat se na vyšší úrovni, než náleží jeho věku.

Typy akcelerace (Davis, Rimm in Novotná 2004):

Předčasný vstup na vyšší úroveň vzdělávání (počínaje MŠ).	Žák je přijat do školy dříve, než je obvyklé.
Přeskakování ročníků.	Žák vynechá ročník studia a přechází o ročník výše než by měl; většinou k této změně dochází na konci resp. začátku školního roku (např. žák 3. ročníku přechází do 5. ročníku).
Akcelerace v předmětu.	Žák je umístěn do skupiny žáků s lepšími výsledky v určitém předmětu či předmětech; nepostupuje však do vyššího ročníku.
Vertikální seskupování.	Žák je zařazen do věkově heterogenní třídy; mladší tak mohou spolupracovat se staršími.
Paralelní studium.	Žák základní školy může současně studovat některé předměty na střední škole, apod.
Zhuštění studia. Rychlíkové třídy.	Dítě se učí podle normálních osnov, které ovšem zvládne za třetinu času. Většinou dochází k omezení úvodních aktivit, drilu, apod. V ušetřeném čase se věnuje rychlejšímu studiu daných osnov. Poměrně oblíbeno u odborníků.
Studium organizované samotným žákem.	Žákovi jsou poskytnuty studijní materiály, aby mohl pracovat vlastním tempem. Zatímco ostatní děti ve třídě pracují na přednášené látce, tento žák již pracuje na něčem jiném. Dítě přebírá zodpovědnost za časování vlastní práce.
Mentoring.	Žák pracuje s odborníkem v oblasti (možná třídní učitel nebo někdo mimo školu).
Celoroční školní docházka.	Žák dochází do školy i o víkendech či o prázdninách.

Korespondenční kurzy.	Žák absolvuje středoškolské či vysokoškolské kurzy korespondenční formou.
Mimoškolní aktivity.	Žák navštěvuje vzdělávací kurzy nabízené na vyšší úrovni, např. univerzitní. ²⁶

V některých zemích je akcelerace považována za ideální formu vzdělávání nadaných dětí, v USA byla určena J. C. Stanleyem jako ideální forma vzdělávání pro děti s matematickým nadáním, u nás je tak brána pouze v kombinaci s odpovídající organizační formou výuky (separace). V případě volby akcelerace je nutný souhlas žáka s tímto typem výuky, rodičů a pedagoga. V určitém ohledu to přináší mnoho výhod pro žáky, protože se nemusí zdržovat opakováním učiva, nenudí se, mají prostor pro své zájmy, mají podnětné prostředí a to zvyšuje motivaci, nemají konflikty s vrstevníky, protože jsou na jejich úrovni, a další. Naopak může tento typ výuky negativní vliv na psychiku (náročnější prostředí, které nemusí unést) a sociální adaptaci (je vyčleněn od vrstevníků, ale zároveň postrádá hry odpovídající jeho věku).

Obohacování normální výuky (enrichment)

Oproti akceleraci, která urychluje výukový proces, obohacování naopak rozšiřuje a prohlubuje rozsah učiva, oproti ostatním žákům ve stejném ročníku. Jedná se v podstatě o opak akcelerace, protože dítě zůstává v běžné třídě, probírá však značně rozšířenou látku. Důležité je, aby dodatečně připojená učební látka navazovala na schopnosti a potřeby daného žáka. Nadané děti mohou obecně v rychlejším tempu zvládat více učební látky než jejich spolužáci. Obohacování výuky je možné uskutečňovat různými způsoby např.: podporovat zájmové oblasti jako hudbu, cizí jazyky, poznatky o cizích kulturách a národech, nauku o umění či dějepis.

²⁶NOVOTNÁ, Lucie. Možnosti rozvoje potenciálu mimořádně nadaných ve školním prostředí. *Metodický portál* [online]. 2004 [cit. 2014-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.rvp.cz/clanek/23#1>>. ISSN 1802-4785.

Formy organizace enrichmentu (Davis, Rimm in Novotná 2004):

Nezávislé studium, výzkum a umělecké projekty.	Možnost nezávislého studia či nezávislých projektů nabízí dětem neomezené možnosti; mohou pracovat na výzkumech v jakékoliv oblasti, na jakémkoliv tématu. Mohou pracovat samostatně, ve dvojicích či v malých skupinách.
Výuková centra.	Jde o pracovní místa pro jednotlivce i skupiny. Žáci si mohou vybírat, ve kterém z center budou pracovat. Je důležité, aby učitel zajistil, že čas strávený v tomto centru je dobře využit.
Výlety.	Výlety mají být pojmány jako aktivní získávání informací v nejrůznějších oblastech, které mohou žáci později využít např. i ve svých projektech.
Sobotní programy.	Jedná se o jakési mini hodiny, které vyučují dobrovolníci z řad učitelů, studentů VŠ, apod. Nadaní se tak mohou stýkat se svými intelektuálními vrstevníky.
Letní programy.	Jedná se o letní kurzy a workshopy (dílny), které jsou určeny pro nadané a talentované. Většinou jsou tematicky zaměřené. Mohou být organizovány učiteli i odborníky.
Mentoring.	Spolupráce s odborníky (umělci, vědci, atd.) v dané oblasti, kteří v rámci školy či mimo ni pracují s nadanými a rozšiřují jejich odborné znalosti v dané oblasti.
Soutěže.	Soutěže mohou být pořádány jak školami, tak jinými organizacemi. Nabývají podob místních, regionálních či celostátních a mezinárodních.
Modifikace výuky v běžné třídě.	Diferenciace výuky v běžné třídě např. zhuštěním učiva a seskupováním žáků podle schopností či zájmů.
Pracovní společenství.	Tato společenství existují např. v Německu. Každé má stanovená výběrová kritéria, jako nadšení a zvědavost, bohatství nápadů, nadání pro daný obor, vytrvalost, schopnost vydržet zvýšenou zátěž, schopnost týmové práce.
Místnost pomůcek.	Nadaní žáci tuto místnost navštěvují během výuky a spolupracují zde se speciálně připraveným učitelem na projektech. ²⁷

²⁷ NOVOTNÁ, Lucie. Možnosti rozvoje potenciálu mimořádně nadaných ve školním prostředí. *Metodický portál* [online]. 2004 [cit. 2014-04-10]. Dostupný z WWW: < <http://www.rvp.cz/clanek/23#1>>. ISSN 1802-4785.

„Jiné možnosti jak normální vyučování rozšířit a prohloubit jsou:

- Mimořádně volitelné předměty jako např. programování nebo mineralogie
- Žákovské akademie (ne besídky, ale např. letní soustředění)
- Pracovní společenství
- Spolupráce s muzei, hudebními či divadelními školami
- Prázdninové tábory
- Sobotní školy, kde je možno pracovat na určitých tématech a řešit podnětné úlohy ve skupinách vývojově shodných dětí nebo jednotlivě.

Pro obohacené a obohacující vyučování je ovšem nezbytné, aby byla k dispozici knihovna a dostatek materiálu. Přirozeně je takové vybavení prospěšné pro všechny žáky.²⁸

Tento typ výuky je velice časově náročný na přípravu vyučujícího, musí absolvovat workshopy, školení, přizpůsobit rozvrh vyučovacích hodin, prostředí třídy (materiály navíc, knihy, hračky, pomůcky).

3.2 Možnosti práce s nadanými žáky

V České republice máme několik možností práce s nadanými dětmi v rámci našeho vzdělávacího systému. Jsou to:

- **Integrace nadaných žáků v rámci běžné třídy**
- **Speciální třídy pro nadané**
- **Speciální školy pro nadané²⁹**

Většina pedagogů se shodne na tom, že zvolení vhodného zařazení nadaných dětí je velmi důležité a vždy by se mělo přihlídnout k individuálním potřebám daného dítěte. V následujících řádcích si všechny z těchto možností představíme a ukážeme si výhody i nevýhody jednotlivých variant, jak uvádí Š. Portešová

3.2.1 Integrace nadaných žáků v rámci běžné třídy

Tento typ zařazení dětí v rámci běžné třídy je u nás nejčastější, i z důvodu, že je nejjednodušší a nejrychleji aplikovatelný, z výše uvedených variant. V České republice se tematice nadaných věnujeme teprve krátce, v porovnání se západními zeměmi a tak nemáme

²⁸MÖNKS, Franz J., YPENBURG, Irene H. *Nadané dítě: Rukověť pro rodiče a učitele*. Kaiserová Klára; Šmarda Jan. 1. vyd. Praha: Grada publishing, 2002. 98 s. ISBN 80-247-0445-5. Str. 57.

²⁹KOVÁŘOVÁ, Renata a Iva KLUGOVÁ. *Edukace nadaných dětí a žáků* [online]. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009 [cit. 2014-04-06]. ISBN 978-80-7368-430-3.

ještě hojně rozvinutou sítí speciálních škol pro nadané studenty (mimo gymnázií a škole se speciálním zaměřením). Je nutné seznámit učitele s možnostmi identifikování a diagnostikování nadaných dětí, s metodami a postupy, které mohou ve své třídě využít. Neleze jen dítě v rámci běžné třídy nechat ladem, ale pedagog musí plánovat další postupy práce s těmito dětmi, musí rozšířit materiály původně určené pro ostatní žáky a samozřejmě umět rozpoznat jejich nadání.

Výhody:

- ➊ Není nutná reorganizace třídy.
- ➋ Třídní učitelé si mohou sami organizovat individuální program dětí.
- ➌ Dítě si nemusí zvykat na nový kolektiv.
- ➍ I další děti mohou občas na tomto individuálním programu participovat.

Nevýhody:

- ➊ Není prioritní pro školu a neumožňují věnovat se nadaným dětem za všech okolností.
- ➋ Učitel musí věnovat zvláštní čas na přípravu individuálního plánu pro nadané dítě.
- ➌ Ne všichni učitelé jsou ochotni zapojit se do vzdělávání nadaných dětí.
- ➍ Každá třída potřebuje speciální výukové materiály.
- ➎ Složitější postavení nadaného žáka vůči ostatním studentů ve třídě (posměch, šikanování, elitářství,...)

K této části patří tyto možnosti vzdělávání nadaných:

- **Skupiny několika nadaných dětí v rámci jedné třídy**
- **Nadané děti v běžné třídě, jejichž výuku organizuje speciální učitel**
- **Skupina nadaných dětí na část dne odchází do speciální třídy**
- **Nadané děti, které na část dne odcházejí do speciální třídy**
- **Nadané dítě na část dne odchází do vyššího ročníku nebo se věnuje svým zájmům**

Skupiny několika nadaných dětí v rámci jedné třídy

Z celého ročníku je vybráno 4 až 5 rozumově nadaných dětí, kteří vytvoří malou skupinu a jsou integrovány do jedné běžné třídy. Tato skupina se tak učí jako celek podle svého individuálního programu, při kterém spolupracují jak s vrstevníky s podobnými vzdělávacími potřebami tak i s ostatními žáky v rámci běžné třídy.

Výhody:

- ➊ Všichni učitelé v ročníku nemusí pracovat s nadanými dětmi, tím se snižují požadavky na plánování a čas věnovaný speciální přípravě jednotlivých učitelů.
- ➋ V rámci běžné třídy se prohlubují sociální interakce mezi nadanými i nenadanými žáky.

Nevýhody:

- ➊ Tato třída může být vnímána jako elitářská.
- ➋ Na průměrné žáky v dané třídě s nadanými mohou být kladeny velké nároky.

Nadané děti v běžné třídě, jejichž výuku organizuje speciální učitel

Ve všech třídách dané školy jsou identifikovány, případně psychologicky diagnostikovány, rozumově nadané děti. Ty mají k dispozici speciální materiály a pomůcky pro nadané žáky. V určitých hodinách je jim k dispozici specialista na vzdělávání nadprůměrně nadaných žáků, který jejich výuku v těchto hodinách zcela vede. Tito učitelé musí být absolventy specializačního studia pro práci s nadanými žáky.

Výhody:

- ➊ Třídní učitelé nejsou zahlceni individuální přípravou a péčí o nadané děti.
- ➋ Optimální využití času speciálního učitele i žáka
- ➌ Každá škola si vytvoří vlastní plán vzdělávání nadaných dětí, postup integrace všech nadaných žáků. Systém je vytvořen až do konce základní školní docházky, čímž je přístupný pro všechny úrovně nadaných dětí.
- ➍ Materiály jsou již vytvořeny pro všechny nadané děti, což umožňuje určitou konzistentní péči i zpětné ověřování vhodnosti a efektivity zvolených postupů.
- ➎ Dítě zůstává ve známém prostředí.

Nevýhody:

- ➊ Třídním učitelům může vadit, že ztrácí možnost ovlivňovat rozvoj nadaných dětí.
- ➋ Nutnost přítomnosti speciálního učitele nadaných dětí – koordinátora.

Skupina nadaných dětí na část dne odchází do speciální třídy

Na škole působí speciální pedagog, který vede hodiny pro nadané děti. Ty odcházejí každý den nebo každý týden ke společné výuce s ostatním nadanými dětmi, kde se jim věnuje speciální pedagog a rozvíjí jejich nadání a uspokojuje jejich individuální potřeby. Po těchto hodinách se opět vrací do svých kmenových tříd a nejsou, tak izolováni od svých vrstevníků a zároveň se dále rozvíjejí. Žák je v tomto případě veden dle individuálního vzdělávacího plánu, který mu vypracovává třídní učitel spolu s ostatními pracovníky (školná psycholog, poradce, speciální pedagog).

Výhody:

- ➊ Studenti mají větší příležitost kontaktovat se s podobně nadanými vrstevníky, což je rozvíjí zejména v sociální oblasti.
- ➋ Žáci jsou vyučováni v souladu se speciálními postupy a osnovami, které odpovídají jejich schopnostem.
- ➌ Učitel se může dobře soustředit na vzdělávání poměrně homogenní skupiny nadaných dětí.
- ➍ Studenti jsou zároveň stále v kontaktu se svými vrstevníky.

Nevýhody:

- ➊ Každodenním „stěhováním“ se narušují hodiny v běžné třídě.
- ➋ Práci v kmenové třídě je nutno zorganizovat tak, aby nadaní žáci „nepřišli“ o některé důležité přednášky - nutno sladit aktivity obou učitelů.
- ➌ Vytvoření rozvrhu je složité.
- ➍ Ostatní děti nemusí mít pro toto „dvojitě“ vzdělávání pochopení, může je to demotivovat.

Nadané dítě na část dne odchází do vyššího ročníku nebo se věnuje svým zájmům

V takovéto třídě je integrován nadaný žák, který na čas odchází ze třídy na určitý předmět do vyššího ročníku (v rámci akcelerace) anebo si pracuje sám na své požadované a jemu odpovídající úrovni. Má tak možnost věnovat se tomu, co ho baví a v čem je nadaný a může se dále rozvíjet.

Výhody:

- ➊ Možnost rozvíjet své nadání
- ➋ Individuální přístup
- ➌ Žák pracuje, jak mu to vyhovuje

Nevýhody:

- ➔ Nízký stupeň porozumění spolužáků
- ➔ Náročné na organizaci rozvrhu třídy kmenové i té do, které dochází³⁰

3.2.2 Speciální třídy pro nadané žáky

Takovéto třídy jsou další možností jak zavést do praxe speciální péči o nadané žáky. Přesto je to stále velmi složitý proces, jak pro školu tak učitele na takovéto škole, musí splňovat různá kritéria, aby se stala školou se speciální třídou pro nadané žáky. Potřebují mít sestavený vzdělávací plán, který zahrnuje vzdělávání nadaných dětí, musí mít speciální třídy (zvláštní prostor pro výuku), vybavení, různé dokumenty, více specializovaných pedagogů, psychologů, a další. Do těchto tříd jsou nadaní studenti umístěni po důkladné diagnostice a identifikaci v pedagogické-psychologické poradně a po dohodě s rodiči a školou, se kterou by měla pedagogicko-psychologická poradna v daném kraji spolupracovat. Ve třídách vyučuje obvykle jeden nebo více učitelů se speciálním vzděláním, v oblasti péče a vzdělávání nadaných dětí. Jeden učitel by nevládl dostatečně pokrýt individuální potřeby nadaných žáků, protože jejich rozsah schopností a dovedností se může jeden od druhého lišit (každé dítě je nadprůměrné v jiné oblasti). Š. Portešová, J. Hůdová a I. Votočková uvádí výhody a nevýhody tohoto přístupu.

Výhody:

- ➔ Speciální osnovy a vyučovací postup může být v tomto případě velmi dobře sladěn.
- ➔ Vytvoření individuálního plánu „na míru“, individuální a diferencovaný přístup ke každému dítěti
- ➔ K dispozici jsou speciální učebnice a materiály jakožto běžná součást výuky. Možnost prohloubení a rozšíření učiva oproti normálním třídám.
- ➔ Učitelé pracují s homogenní výkonnostní skupinou a mohou tak postupovat velmi rychle.

³⁰ PORTEŠOVÁ, Šárka. Možnosti práce s nadanými dětmi ve škole. In: *Nadané děti* [online]. 2013 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: http://www.nadanedeti.cz/index.php?stranka_id=49typologie-deti

Nevýhody:

- Obviňování z elitářství.
- Taková třída je obvykle jen jedna ve větším městě, což často vyžaduje dojíždění nebo stěhování se.³¹

První třída pro nadané žáky v České republice vznikla v roce 2005 na Základní škole Máj II. v Českých Budějovicích.

„Vzdělávací program školy nese název Škola porozumění. Vyjadřuje filozofii školy – věnovat každému dítěti péči na základě jeho individuálních potřeb. Vedle běžných tříd jsou na škole třídy pro mimořádně nadané a zrakové postižené žáky. Vzdelávací program vznikl za spolupráce odborníků z výzkumného ústavu pedagogického v Praze a výuka byla zahájena v roce 2005. Nadané žáky zapojují do všech aktivit školy s ostatními žáky, docházejí do běžné školní družiny, od zájmových kroužků a do výuky některých předmětů z vyšších ročníků, takže děti nejsou na škole nijak izolovány od ostatní populace. V každé třídě pracuje speciální pedagog a asistent pedagoga, aby byla zajištěna adekvátní péče nadaným dětem. Do těchto tříd se dostávají děti na základě inteligenčních testů verbálních i neverbálních, testy kreativity, kresebné testy a motivační rozhovory.“³²

Více informací o této třídě naleznete na webových stránkách školy <http://www.zsmaj2.cz>. Postupně se k této škole přidávaly i další a dnes jich je již mnohem víc.

3.2.3 Speciální školy pro nadané žáky

Jako poslední formu zařazení nadaných žáků do vzdělávacího systému v České republice si uvedeme speciální školy pro nadané. Není jich mnoho, jelikož se preferují spíše integrační modely (viz předchozí kapitoly), ale přesto existují. Stát takovéto školy nijak nepodporuje, takže jsou soukromé a platí se na nich školné, což může být pro některé rodiče neschůdná situace. Takovéto soukromé školy jsou hlavně speciální základní školy a dále jsou to pak soukromá gymnázia. Níže uvádím výhody a nevýhody této formy práce s nadanými dětmi v rámci speciální školy pro nadané žáky.

³¹ PORTEŠOVÁ, Šárka. Možnosti práce s nadanými dětmi ve škole. *Centrum rozvoje nadaných dětí* [online]. 2007 [cit. 2011-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.nadanedeti.cz/index.php?stranka_id=49>

³² NEDVĚDOVÁ, Marie. Práce s talentovanou mládeží. *Speciální třídy pro nadané žáky ZŠ Máj II.* [online]. Brno, 2008 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.zsmaj2.cz/soubory/SPECIALKY/spec.htm>

Výhody:

- Specializované prostředí přímo vytvořené pro nadané žáky.
- Škola, učitelé, spolupracovníci - všichni jsou speciálně vzděláni pro tento účel.
- Speciální programy i mimo školní výuku.

Nevýhody:

- Zatím pouze na úrovni soukromých škol u nás, nepodporuje stát.
- Platí se školné, což může být pro některé rodiny zásadní.
- Málo škol, velká vzdálenost na dojíždění.
- Vyčlenění od ostatních žáků, mají svoji školu, kde nejsou ostatní „průměrní“ studenti.

V České republice byla založena první škola tohoto typu v roce 2007, respektive od 1.9 2007 otevřela svůj první ročník. Je to Soukromá základní škola Cesta k úspěchu v Praze. Tato škola vznikla z Občanského sdružení Škola dětem, což je sdružení rodičů pedagogů a psychologů vzniklé za účelem vybudování základní školy pro nadané žáky. Bližší informace o této škole naleznete na stránkách <http://www.cestakuspechu.cz> níže pouze malý popis jejich práce a jak fungují.

„...škola nabízí nadaným dětem nadstandardní vzdělávací přístup, jehož cílem je naplnění vědomostních, poznávacích, emocionálních a sociálních potřeb žákyň a žáků. Základní škola Cesta k úspěchu má na zřeteli celkový rozvoj osobnosti dítěte se zvláštním důrazem na podporu jeho kladného sebehodnocení, komplexního myšlení, přirozené touhy po vědění, zkoumání a úspěchu ve společnosti. Garantujeme malý počet žáků ve třídě, pracujeme samostatně i ve skupinách. Podporujeme demokratické prostředí, kladení otázek a odpovědí. Rozvíjíme umění prezentovat své znalosti i schopnost naslouchat druhým, diskutovat. Učivo máme dle individuálních schopností a dovedností žáků rozšířené, prohloubené a obohacené. Vytváříme své vlastní pracovní listy, učební pomůcky a materiály, které jsou „ušité na míru“ každého dítěte.

Podpora zájmů dítěte:

- rozšířená výuka anglického jazyka respektující jazykovou úroveň dítěte
- komplexní program odpoledních kurzů (jazykových, sportovních, hudebních, vědeckých, mediálních, počítačových a výtvarných)
- nízký počet dětí ve třídě
- speciální pomůcky a materiály
- projekty a olympiády
- spolupráce s odborníky v dané oblasti³³

³³ Soukromá základní škola Cesta k úspěchu v Praze. SM WORKS. *Cesta k úspěchu* [online]. 2010 [cit. 2014-04-12]. Dostupné z: <http://www.cestakuspechu.cz/>

4 MIMOŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ

4.1 Rodinné prostředí

Rodina hraje v životě nadaného dítěte velkou roli. Na nadání dítěte má vliv dědičnost, prostředí, ve kterém žije a rodiče. Jejich význam je velký, jelikož i méně nadané dítě se díky péči rodičů může stát nadprůměrným v nějaké oblasti a naopak výjimečné dítě v nepodnětném prostředí nebude nijak vynikat a dále se rozvíjet. Rodiče mohou nadání svého dítěte rozvíjet, motivovat je, chválit, učit je disciplíně, práci, učit je jít si za svým cílem, kterého mohou díky vytrvalosti a pílí dosáhnout, učí je nezávislosti (dítě by nemělo být příliš kontrolováno a omezováno) a díky těmto činnostem vzniká osobnost plná elánu, horlivá a schopna dosáhnout svého cíle. Na opačné straně může vzniknout i problém, kdy rodiče přeceňují svého potomka, protože jejich dítě je přeci to nejchytřejší a nejšikovnější anebo se do něho projektují a snaží se skrze něj dosáhnout svých tužeb a nesplněných snů. Oba tyto případy jsou samozřejmě špatné, na dítě je vyvíjen ohromný tlak, jsou úzkostlivé, nervózní, emočně nestabilní, nevěří si, nikdy nemohou splnit, co si rodiče přejí, jsou uzavření, mohou mít i poruchy chování nebo si mohou vypěstovat odpor ke vzdělávání. Z toho vyplývá, že ideální je přiměřená péče, nic nepřehánět, ale zase nenechat dítě vyrůstat jen tak. Vždy je potřeba vnímat i individuality a jejich potřeby.

Rodiče by měli **být responzivní**. Z pohledu vývojové psychologie by mělo být okolí dítěte zajímavé, aby docházelo k stimulaci dítěte. Často se stimulace zaměřuje s reagováním na signály dítěte. Reagování na projevy dítěte a na jeho otázky se odborně nazývá responzivita. Například když tříleté dítě žádá od rodiče vyjmenovat písmena abecedy a on na to reaguje je responzivní. Někteří „odborníci“ odrazují rodiče odpovídat na tyto dotazy, které jsou podle nich nepřiměřené jejich věku, vede to prý k přílišné stimulaci, ale není tomu tak. Pokud se dítě ptá, je vhodné mu odpovídat, protože o to má zájem a naopak není vhodné mu vnucovat informace, které ho neinteresuji.

Je potřeba, aby děti měly kolem sebe **prostředí bohaté na stimuly**. Knihy, hračky, hudební nástroje a další... Ale jen hračky nestačí, děti si sice hrají spontánně a hodně, ale čas od času potřebují návod, přivést je k novým nápadům, chtějí dělat něco společně s dospělými. Rodiče by měli s dětmi navštěvovat muzea, koncerty, divadla, zoologickou zahradu, závody, provozovat turistiku atd. Na druhé straně je však škodlivé dítě zahltit informacemi, myšlenkami a aktivitami, tak že nemůže dojít samo k vlastní volbě. Správná stimulace a

podpora znamená, že se k nim využije prostředků, které jsou k dispozici, aniž se dítěti něco vnucuje.

O nadaných dětech a jejich možnosti rozvoje v rodině existuje mnoho literatury, které lze využít. Další informace pro rodiče jsou k nalezení na webových stránkách <http://www.nadanedite.cz>, kde je seznam publikací i konkrétní návody jak pracovat s výjimečnými dětmi doma, v rodinném prostředí.

4.2 Školská zařízení pro zájmové vzdělávání

Rozvoj nadání u žáků probíhá i mimo školní činnosti a to jak ve školách, tak i školských zařízeních pro zájmové vzdělávání. Mezi školská zařízení pro zájmové vzdělávání patří:

- středisko volného času
- školní klub
- školní družina

Nejvyšší podíl na rozvoji nadání zastává **středisko volného času** (dále SVC). Činnost těchto středisek se zaměřuje na jednu (stanice zájmových činností – rybářské, přírodovědecké, ekologické,...) nebo více oblastí zájmového vzdělávání (domy dětí a mládeže) a je určena pro starší děti. Práce s nadanými jedinci má v domech dětí a mládeže zpravidla následující formy: (Pávková,1999)

- speciální zájmové útvary pro nadané jedince
- individuální práce s dětmi mimo zájmové útvary
- zadávání a řešení tematických úkolů
- pořádání soutěží, turnajů
- individuální či skupinové konzultace pro tematické úkoly
- vzdělávací akce a odborná soustředění
- spontánní aktivity (laboratoře, ateliéry, apod.)³⁴

Školní kluby poskytují zájmové vzdělávání žákům druhého stupně základní školy dle vlastního školního vzdělávacího programu, vycházejícího ze zájmů a potřeb jednotlivých žáků. Menza ČR zakládá po celé České republice kluby pro nadané děti za spolupráce města,

³⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 229 p. ISBN 80-717-8295-5.

vybrané základní školy a rodičů nadaných dětí. Děti se zde scházejí zpravidla 1x za dva týdny a naplní jsou především exkurze, přednášky, aktivity rozvíjející intelektové schopnosti, odborné projekty či logické a deskové hry. Cílem klubů je zachytit skupinu velmi nadaných dětí již v raném věku a poskytnout jim nadstandardní rozvoj a rozšiřování obzorů. „*Klub nadaných dětí má zázemí v konkrétní škole, ale je určen nadaným dětem z celého města. Klub je vlastně takový odpolední kroužek pro děti, které baví kvízy, hádanky, logické úlohy, šifry, deskové hry, soutěže, přednášky, exkurze, bojovky v přírodě a další aktivity, které děti rozvíjí a poskytují jim něco navíc, na co v běžném vyučování není čas.*“³⁵

Školní družiny zajišťují zájmové vzdělávání nejmladším žákům 1. až 5.tého ročníku Základní školy. Řídí se školním vzdělávacím programem školy při, které se nachází a umožňuje se tak přizpůsobit individuálním potřebám dětí. Školní družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. Nalezneme zde pestrou nabídku zájmových činností, ve známém prostředí, které dává dětem pocit bezpečí, a pro rodiče je finančně dostupná. Docházka do školní družiny se vylučuje s docházkou do školního klubu.

4.3 Organizace a instituce

Další možnosti jak rozvíjet nadání mimo školu, jsou různé organizace, které pořádají různé soutěže, projekty, výlety, campy, prázdninové aktivity, setkání rodičů s dětmi a další. Nabídka organizací a institucí poskytujících zájmové aktivity zaměřené na nadané je mnoho, níže uvádím základní seznam institucí, které uvádí Národní ústav odborného vzdělávání.

- **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Národní institut dětí a mládeže**

MŠMT ČR, NIDM (Praha) nabízejí na svých webových stránkách kompletní informace o možnostech účasti žáků v různých regionálních, národních a mezinárodních soutěžích, projektech a olympiádách. Součástí NIDM je rovněž oddělení Talentcentrum, jehož zaměstnanci v rámci svých činností vyhledávají, rozvíjejí a podporují nadané a talentované děti.

- Více na <http://www.msmt.cz/mladez/podpora-soutezi-a-prehlidek-v-zajmovem-vzdelavani>
- Více na <http://www.nidm.cz/>

³⁵ BLUMENSTEIN, Tomáš. Zakládáme Kluby nadaných dětí. In: *Mensa ČR: pro nadané děti* [online]. 2010 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.deti.mensa.cz/index.php?pg=aktuality&aid=31>

- **Národní ústav odborného vzdělávání**

NÚOV organizuje v rámci činností oddělení Státní těsnopisný ústav (STÚ), odborné krajské a celostátní soutěže žáků středních škol v grafických disciplínách.

- Více na <http://www.nuov.cz/statni-tesnopisny-ustav/souteze>

V rámci činnosti Centra fiktivních firem (CEFIF) se NÚOV podílí rovněž na organizaci odborných soutěží fiktivních firem zaměřených na prohloubení vědomostí a dovedností žáků v oblasti ekonomiky a podnikání.

- Více na <http://www.nuov.cz/centrum-fiktivnich-firem>

- **Sdružení na podporu talentované mládeže České republiky, os.**

Cílem Sdružení je podpora talentované mládeže České republiky. Tento cíl je naplňován především podporou Středoškolské odborné činnosti (SOČ). Jedná se o podporu při pořádání krajských kol SOČ a celostátní přehlídky SOČ, podporu při účasti talentovaných středoškoláků na mezinárodních soutěžích, zabezpečení účasti talentovaných středoškoláků na dalších mezinárodních soutěžích, které dosud nebyly obsazovány, pořádání a ekonomické zabezpečení seminářů a akcí pro autory – středoškoláky, vedoucí prací a konzultanty a podporu dalších akcí pro talentovanou středoškolskou mládež.

- Více na <http://www.snptm.cz>

- **Společnost pro talent a nadání**

STaN - člen mezinárodní společnosti ECHA. Poskytuje především poradenskou činnost při práci s nadanými, která je založena na neustále aktualizovaných odborných znalostech, získaných studiem i spoluprací s významnými zahraničními odborníky a na dlouhodobých zkušenostech z práce s nadanými.

- Více na <http://www.talent-nadani.cz/>

- **Centrum rozvoje nadaných dětí** - působí při Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny na Fakultě Sociálních studií Masarykovy University v Brně. K ústředním výzkumným tématům patří například otázky časného čtenářství, problematika tzv. dvojité výjimečnosti (zejména spojení nadání a poruchy učení), podvýkon a neprospívající nadání žáci, otázky sociální a emocionální adaptace nadané dětské a adolescentní populace a další.

- Více na <http://www.nadanedeti.cz/> ³⁶

Organizovaná forma setkávání vysoce nadaných dětí i mládeže ať už na kroužku, v klubu nebo školní družině, na ně působí příznivě. Zjistí zde, že nejsou vždy nejlepší ze všech, že ostatní jsou na tom stejně jako oni nebo ještě lepší. V těchto skupinách může docházet ke skutečné výměně vědění, k podněcování a vzájemnému prohlubování poznatků a dochází tak k všestrannému obohacování mezi žáky.

³⁶ Instituce, na které je možné se obrátit. In: *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. 2008 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/instituce-na-ktere-je-mozne-se-obratit>

5 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ V ČR

Péče o nadané žáky v ČR je zakotvena ve školském zákoně, který vstoupil v platnost dne 1. ledna 2005. Řeší několik možností přístupu k talentovaným žákům, a to konkrétně v § 17-19. Dále se zmíněnou problematikou zabývá i vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 73/2005 Sb. ze dne 9. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných (části třetí, § 12-14).

Podle průzkumů je v populaci dvě až tři procenta mimořádně nadaných dětí, které dosahují IQ nad 130. Většinou pocházejí z rodin vysokoškoláků a středoškoláků s maturitou. O tom, že by se jim na základní a střední škole měla věnovat větší pozornost, mluví i výše zmíněný školský zákon. Podle něj mají tyto nadané děti nárok v každé škole na individuální učební plán či pomoc asistenta ve výuce. Záleží však na tom, jaké finanční prostředky má pro nadané děti škola.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchov podporuje rozvoj talentovaných dětí v zájmových organizacích a zároveň se snaží o jejich vzdělávání ve školách, tzn. v běžných mateřských, základních a středních školách. V ČR existuje dosud jen několik speciálních škol pro nadané žáky (např. Gymnázium Bud'ánka, Soukromá škola Cesta k úspěchu v Praze, Škola pro nadané děti, provozovaná občanským sdružením Škola dětem). Zatímco například ve Velké Británii či USA, má vzdělávání nadaných dětí již tradici a mají na výuku nadaných propracovaný školský systém, v Česku se jedná pouze o individuální snahu některých základních a středních škol. Avšak v poslední době se tato situace v ČR zlepšila, jelikož si mohou základní školy psát vlastní osnovy a tím se snaží nalákat rodiče a děti, kteří o to mají zájem. Další důvodem je i postupná osvěta této problematiky mezi laickou veřejností (rodiče) i pedagogy. Dříve existovalo mnoho mýtů o nadaných, které byly ve větší míře odstraněny. E. Vondráková 2001 uvádí **4 kategorie mýtů**:

- 1) Jeden z nejčastějších mýtů předpokládá, že **nadaní nemohou mít žádné problémy**:
Nadaným není třeba pomáhat a věnovat zvýšenou pozornost ve vzdělávání.
Jsou úspěšní ve všem, poslušné, mají výborný prospěch, oblíbení u učitelů.
Rády se učí, rády chodí do školy.
- 2) Jsou jim automaticky **přisuzovány negativní osobnostní charakteristiky**:
Nadaní jsou bezcharakterní, sociálně nepřizpůsobiví, nafoukaní a manipulují s lidmi, protože jsou chytřejší.

Potřebují dávat najevo, že jsou „lepší“.

Jejich soustředování (do škol, tříd, programů pro nadané) vede k elitářství.

3) **Původ a výskyt nadání:**

Nadané děti mají nadané rodiče a naopak.

Nadané děti pocházejí pouze ze střední a vyšší vrstvy.

Nadané děti jsou „výtvorem“ ambiciózních rodičů.

Nadání se v 10-12ti letech ještě nedá poznat.

Z nadaných dětí se stávají géniové.

4) Z výše uvedených „obecně známých pravd“ vyplývají **výchovná doporučení:**

Neměly by se jim dělat žádné výjimky, měli by se učit totéž, případně tímž způsobem a tempem, jako ostatní.

Jejich vývojový náskok se časem srovná.

Jsou přetěžováni. Nespěchat s výukou jazyků, neučit je v předškolním věku.

Potřebují se nejdřív naučit poslouchat.

Jen v běžné třídě získá cit pro sociální rozdíly a handicap a naučí se pomáhat slabším.

Nadaný se v běžné třídě rozvíjí tím, že dělá pomocníka učiteli.³⁷

Dále hodnotí školský systém Mönks F. a I. H. Ypenburg 2002 následovně. „*Stávající školský systém je téměř ve všech zemích Evropy nespravedlivý vůči nadanému i vůči méně nadanému žákovi, neboť v ročníkově-třídním systému si mají všichni žáci v tomtéž čase, tímž tempem osvojit stejné množství učiva. Jako vodítko platí průměr. Kdo se příliš odchyluje směrem dolů nebo nahoru, je v každém případě frustrován, protože ten první pocituje sám sebe jako selhávajícího, druhý se musí vlastní vůlí ustavičně držet zpět a ztratí kontakt s realitou. V obou případech může systém průměru vést k negativnímu obrazu sebe sama a ke klesající motivaci.*“³⁸

V roce 2008 vydala Česká školní inspekce (dále jen ČŠI) tematickou zprávu „Umí školy pracovat s nadanými žáky?“. Cílem této tematické zprávy bylo zjistit stav rozvoje péče o nadané od vydání zákona v roce 2004, který zahrnuje vzdělávání nadaných žáků, jako žáků se speciálními potřebami. Zpráva se zabývá identifikací nadaných ve školských zařízeních, podmínkami, které školy vytvářejí pro rozvoj nadaných a možnostmi dalšího rozvíjení nadání

³⁷ VONDRÁKOVÁ, Eva. Péče o nadané děti jako znak dobré školy. In: *Talent-nadani* [online]. Publikováno v Učitelstských listech 3. a 4. 2001. 2001 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: http://www.talent-nadani.cz/texty/pece_o_nadane.html

³⁸ MÖNKES, F a Irene H YPENBURG. *Naše dítě je velmi nadané: rukověť pro rodiče a učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 98 s. Výchova a vzdělávání. ISBN 80-247-0445-5. Str. 58.

dětí. ČŠI analyzovala data z šetření na 1123 různých školách, v průběhu školního roku 2007/2008, z kterých získala odpovědi na vývoj vzdělávání nadaných od roku 2004.

Při sledování identifikovatelnosti nadaných žáků na jednotlivých školách, bylo pouze 36% z nich schopno spolehlivě určit nadané jedince. Níže přikládám tabulku s počtem navštívených škol a procentuálním podílem škol identifikujících nadané děti. Nejlépe jsou na tom umělecké školy, ale ty jsou specializované a dá se to u nich předpokládat.

Obr. 8 Školy identifikující nadané žáky

Druh školy	Počet navštívených škol	Podíl škol identifikujících nadané žáky
Mateřské školy	344	21 %
Základní školy	529	43 %
Základní umělecké školy	50	96 %
Gymnázia	63	58 %
Střední odborné školy	118	28 %
Střední odborné učiliště	19	0 %

<http://www.csicr.cz/getattachment/5483f110-8cba-4662-9716-579e36d05bc1>

Umístění zásad výuky a rozvoje nadaných dětí, dle jejich individuálních potřeb, ve školním vzdělávacím programu (ŠVP) mělo 80% Mateřských škol, 70% Základních škol a 96% víceletých gymnázií. Zbýlá procenta škol buď nemá podporu nadaných ještě ujasněnou anebo ji nezajišťuje. Bohužel ani na školách, kde je stanoven zvláštní přístup k nadaným dětem ve ŠVP, někdy nevědí jak s takovými dětmi prakticky pracovat. Podpora nadaných spočívá pouze v zadávání speciálních úkolů, účast na olympiádách nebo děti navštěvují kroužky mimo výuku. Tak se ukázalo, že práce s nadanými dětmi není systematická. Sice se zvýšila kvalita individuálních plánů a spolupráce s poradenskými zařízeními, ale chybí informovanost a motivace na straně pedagogů, kteří často pouze vědí o specifických potřebách nadaných, ale ne to, jak je dále rozvíjet. Výsledkem šetření jsou níže uvedená doporučení.

ČŠI školám doporučuje podle stávajících možností:

- prohloubení informovanosti pedagogů o problematice práce s nadanými žáky s cílem dosažení aktivnějšího vyhledávání a identifikace mimořádně nadaných žáků,
- zvýšení kvality individuálních vzdělávacích plánů pro mimořádně nadané a mimořádně nadprůměrné žáky,
- zkvalitnění spolupráce s ostatními druhy škol a pracovišti, která se mohou podílet na intenzivnějším rozvoji a využití potenciálu nadaných žáků.

Nedílnou součástí je i **metodická a organizační podpora**, která zahrnuje:

- rozvíjení systému identifikace a dalšího rozvoje mimořádně nadaných
- organizaci vzdělávacích akcí a výměnu zkušeností pedagogů a poradenských pracovníků, rozvíjení výzkumu a mezinárodní spolupráce
- vytváření centrálního pracoviště a regionálních pracovišť zajišťujících fungování systému práce s nadanými žáky, vytvoření podmínek finančního zajištění péče o nadané
- zajištění informovanosti širší veřejnosti (rodiče, děti) o potřebnosti péče o nadané.³⁹

Na základě těchto doporučení vydal Výzkumný ústav pedagogický v Praze několik metodických příruček např. Krok za krokem s nadaným žákem – Tvoříme individuální vzdělávací plán mimořádně nadaného žáka (2009) a **Vyhledáváme rozumově nadané žáky (2010)**, **Vzdělávání nadaných dětí a žáků (2010)**, všechny jsou dostupné na stránkách <http://www.vuppraha.cz>.

5.1 Vzdělávání pedagogů pro práci s nadanými žáky v ČR

Mnohem větší problém ve vzdělávání nadaných dětí však znamenají učitelé. Právě na další vzdělání učitelů kladou v zahraničí velký důraz. To zatím české školství postrádá, ale i motivace učitelů dále se vzdělávat je nízká. Je to pro nás velmi důležité, aby zde pracovali informovaní pedagogové se zájmem věnovat se takovým dětem. Česká republika je v tomto teprve na začátku, takže je nutné znát možnosti práce s nadanými a využívat všechny formy a

³⁹ ENTLER, Eduard, Libor SOSNOVEC a Vladimír ŠECL. Umí školy pracovat s nadanými žáky?. In: *Česká školní inspekce: Tématická zpráva* [online]. 2008 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/5483f110-8cba-4662-9716-579e36d05bc1>

organizační metody vzdělávání a nejen speciální školy pro nadané. Ty v některých rodičích i dětech vzbuzuje dojem elitářství a nechtějí na takové školy své nadané děti dávat. Zatím tedy využíváme spíše metodu integrační (začlenění do běžné třídy, školy) než separační (speciální škola pro nadané), ale s postupem času budou snad využívány všechny možnosti rovnoměrně, dle individuálních potřeb jednotlivých dětí. Vývoj problematiky vzdělávání nadaných závisí i na situaci v daném státě a jeho sociokulturních podmínkách. Američané jsou zaměřeni na výkon a proto, zde nebyl problém se zařazením vzdělávání nadaných dětí do škol, zařazení do výuky pro studenty pedagogiky na vysokých školách, založení poradenských pracovišť a vzdělávat pedagogy pro nadané a to vše již v 80. letech. V tu dobu se Evropa těmito problémy téměř nezabývala.

Existuje mnoho charakteristik osobnosti učitele pro nadané děti, někdy to mohou být jakési požadavky na osobnost takového pedagoga. L. Hříbková ve své knize uvádí **3 okruhy charakteristik**:

- ***Filozofické*** – zahrnují postoje k žákům a způsob jejich vzdělávání, ochota se sebevzdělávat, odbornost, kulturní rozhled
- ***Profesní*** – strategie vyučování (flexibilita ve střídání témat), sociální a poradenské dovednosti (i znalost problematiky nadaných)
- ***Osobnostní*** – empatie, tolerance k dvojznačnosti, autenticita, entuziasmus...

Tyto charakteristiky pak mohou vést k vytváření obrazu ideálního pedagoga, ale ve skutečnosti jim být nemusí. Pro nadané děti je nejdůležitější pedagogova odbornost a zájem se dále vzdělávat, jeho osobnost je až na dalších místech. Přesto mají tyto požadavky na osobnost učitele něco do sebe, jelikož jsou stanoveny, tak aby učitel zvládl pracovat s nadanými dětmi, vychází totiž z chování nadaných dětí (slovíčkaři, jsou umanutí, sebestřednou, nerespektování autority, mají velký smysl pro spravedlnost, jsou originální, tvořivé, překvapují,...). To vše souvisí s tím, jaký by měl takový učitel být.

Eva Vondráková zhodnotila v článku časopisu moderní vyučování, že v České republice se nadaným dětem věnuje čím dál víc, ale stále to není dostačující. Máme sice tento typ vzdělávání zakotvený v zákoně, ale v praxi se to neděje. Problém je ve financích, které školy nemají jak na prostředky do výuky, ale i na další vzdělávání a odbornou přípravu pedagogů. Jak bylo již výše uvedeno, je i zádrhel na straně samotných učitelů, kteří nemají motivaci se dál rozvíjet a pak i pracovat s nadanými. Další překážka je i jazyková neznalost pedagogů, kdy je spousta literatury, návodů, reálných příkladů, ale vše je většinou v anglickém jazyce – bylo by potřeba hledat v zahraniční literatuře a komunikovat se zahraničními školami, účastnit se zahraničních seminářů a konferencí.

Pedagogové mají možnost se sami vzdělávat na kurzech a seminářích pořádaných většinou na vysokých školách. Dále je možnost přizvat si přímo do školy odborníky, kteří pomohou a poradí s tvorbou individuálních vzdělávacích programů, naučí pedagogy, jak mohou s nadanými dětmi pracovat a seznámí vedení školy s tím, jak rozšířit nabídku svých služeb právě o vzdělávání takto výjimečných dětí. To vše poskytuje například Centrum nadání, více na jejich webových stránkách <http://www.centrumnadani.cz/>.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Pro doplnění teoretické části mé diplomové práce jsem se rozhodla provést malé dotazníkové šetření a rozšířit tak teoretické poznatky o praktickou část. Cílem je ověřit si svůj předpoklad, že je povědomí o nadaných dětech mezi lidmi malé. Dále si chci konkrétně ověřit míru znalostí o problematice nadaných, jak moc si lidé uvědomují potřebu speciální péče o nadané, zda ví, které instituce se jimi zabývají a na koho by se obrátili v případě, že by potřebovali další informace. Druhotným cílem tohoto šetření je i případné uvědomění respondentů, že je mnoho, co o této problematice neví a motivovat je k hledání informací na toto téma. Mimo jiné vyvolá vyplnění takového dotazníku v okolí respondenta diskuzi a problematika nadaných se bude dostávat dále do povědomí lidí.

6.1 Hypotézy

1. Hypotéza

Znalost existence zákona o dětech se speciálními vzdělávacími potřebami bude větší u rodičů než u zbytku respondentů. Celková znalost tohoto zákona bude však nízká.

2. Hypotéza

Předpokládám, že většina respondentů nebude znát pojmy akcelerace a enrichment a předpokládám, že ti co je znají, je umí i správně vysvětlit.

3. Hypotéza

Předpokládám, že s rostoucím počtem obyvatel v místě bydliště respondentů bude stoupat jejich povědomí o existenci škol pro nadané v jejich okolí.

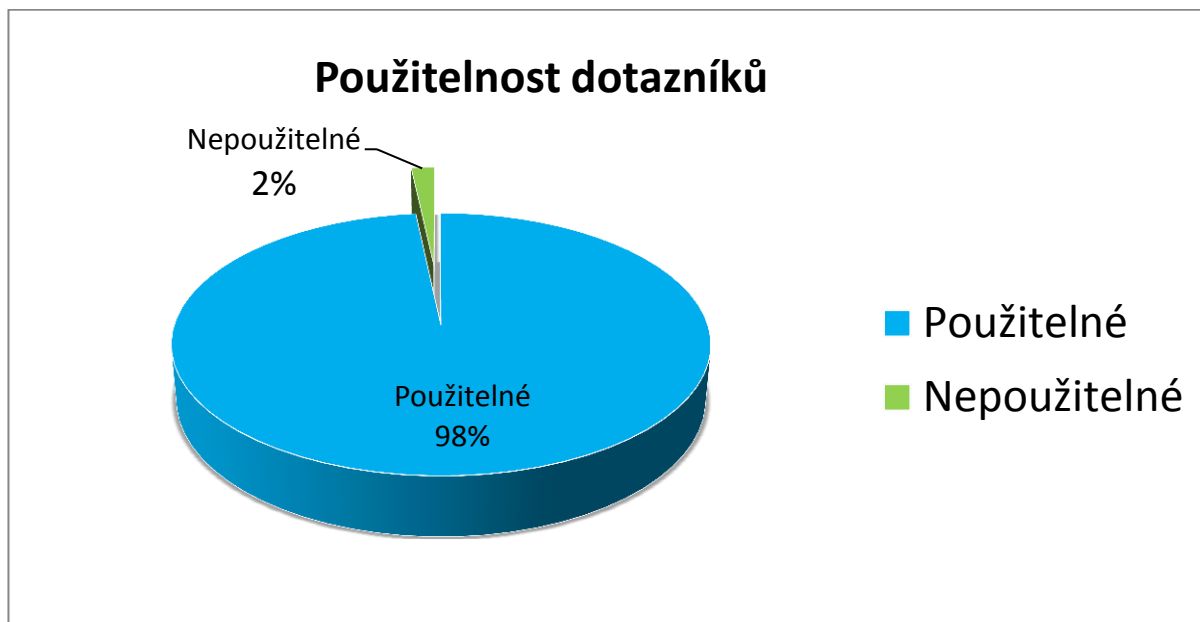
6.2 Metodika

Pro průzkum široké veřejnosti jsem použila metodu dotazníkového šetření. Dotazník (viz příloha č. 1) jsem vytvořila elektronicky, byl umístěn na webových stránkách a volně

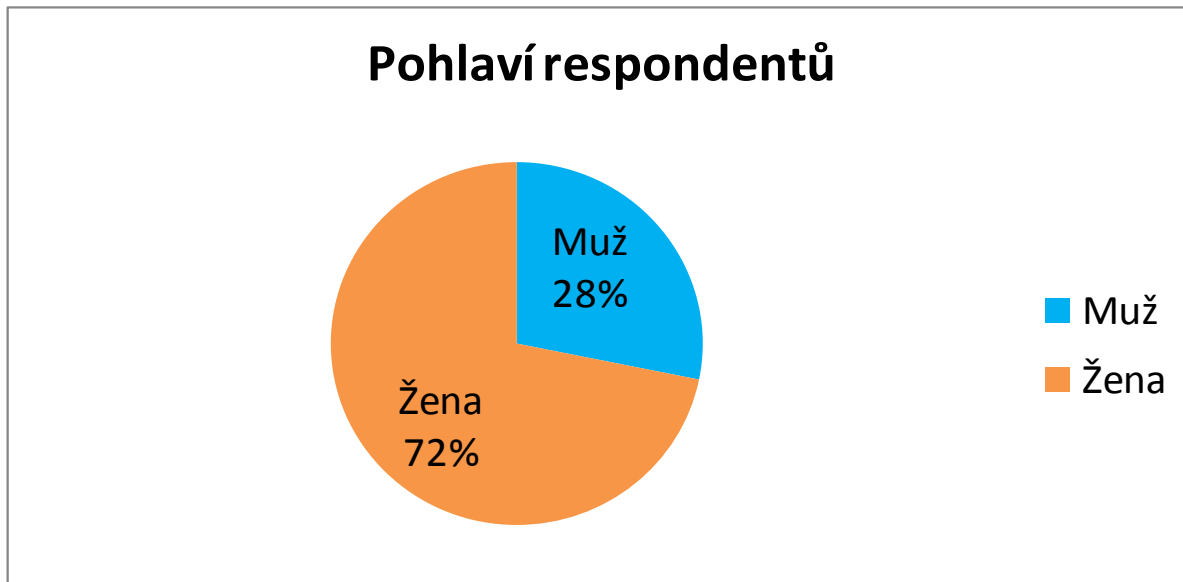
přístupný všem pomocí odkazu na tento dotazník. Šetření probíhalo na přelomu dubna a května v roce 2014. Zvolila jsem úmyslně formu elektronického vyplňování i distribuce pro urychlení sběru dat a i pro pohodlí respondentů, kteří mohli dotazník vyplnit anonymně v klidu z domova. Vyplnění nebylo nijak časově omezeno, pouze při více jak dvouhodinové neaktivitě byl dotazník smazán, ale respondent mohl kdykoliv začít vyplňovat znovu, jeho předchozí odpovědi se nikam neukládaly, tudíž nedocházelo k dublování odpovědí. Při výsledné analýze odpovědí byly zpracovány pouze kompletně vyplněné dotazníky.

6.3 Respondenti

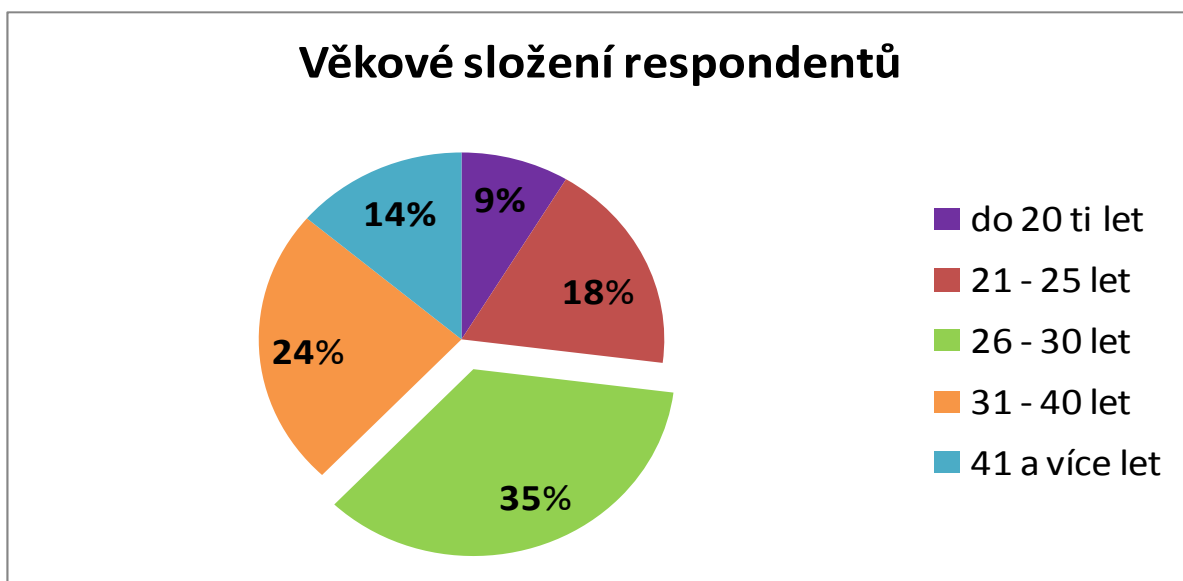
Dotazník byl distribuován elektronickou formou, myslím si, že díky tomu bylo vyplněno dostatečné množství dotazníků. Jak jsem již výše uvedla, k dispozici jsem měla pouze kompletně vyplněné dotazníky, těch bylo celkem 177. Z tohoto počtu hodnotím použitelnost dotazníku jako velmi dobrou, jelikož nepoužitelné jsou pouze 3 dotazníky, což jsou pouhá 2% z celkového množství. Za nepoužitelné jsem označila ty dotazníky, kde v otevřených otázkách byly nevhodné výrazy a celkově si odpovědi na jednotlivé otázky protirečily. Dále tedy pracuji s počtem 174 relevantních dotazníků.

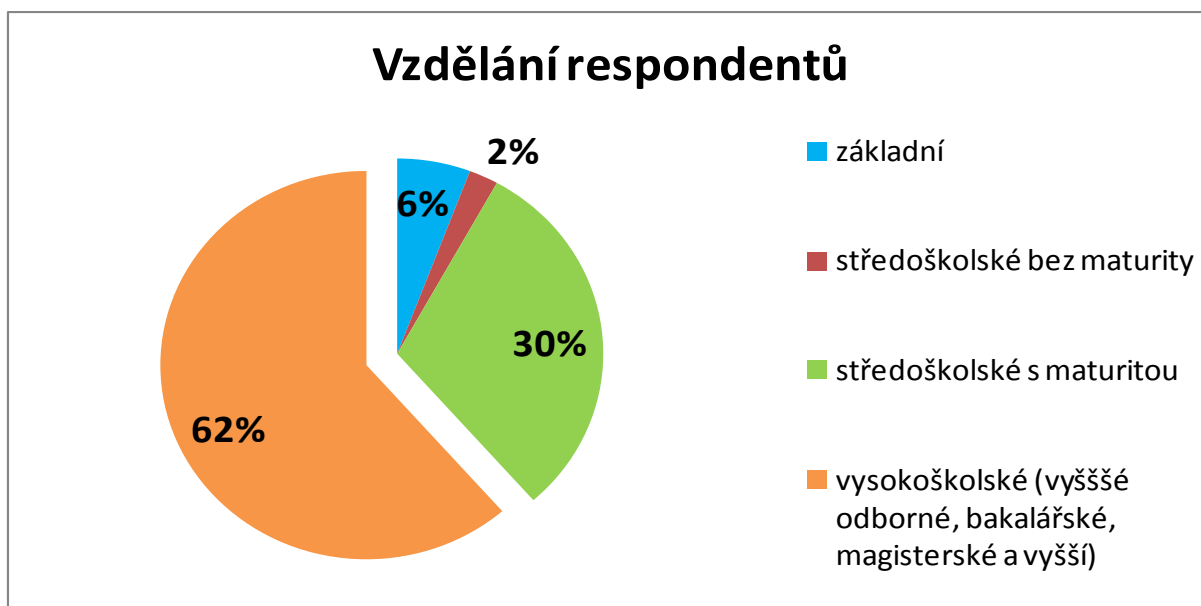
Z celkového počtu 174 respondentů vyplnilo dotazník 49 mužů a 125 žen. Procentuální rozložení pohlaví respondentů je zobrazeno v následujícím grafu. Dotazníkového šetření se zúčastnilo více žen než mužů, přikládám to k většímu zájmu žen o tuto problematiku a obecně věci týkajících se dětí.

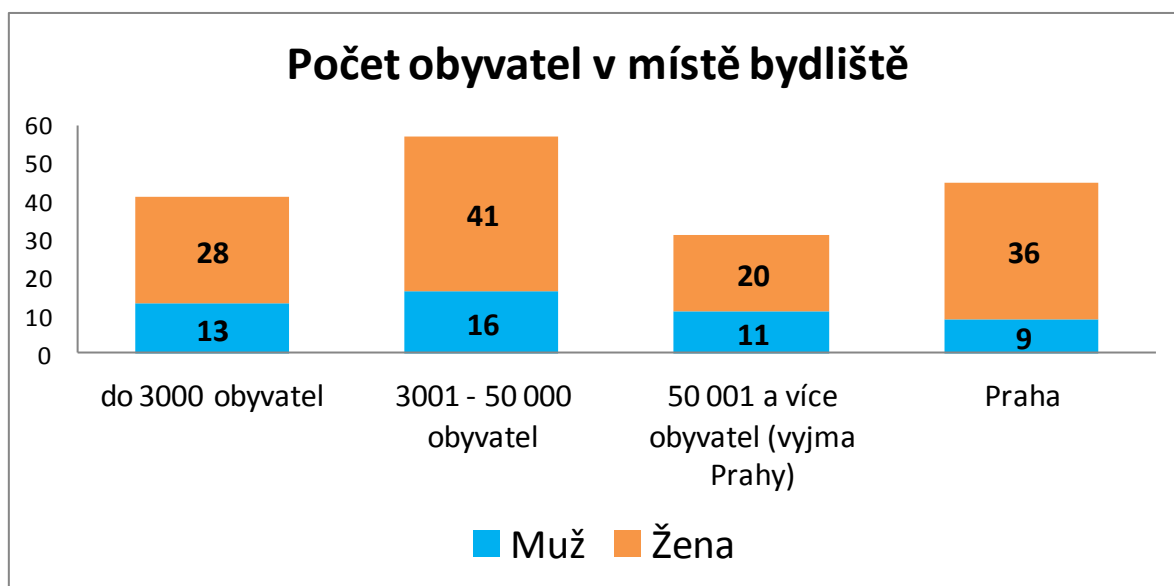
Věkové složení respondentů je celkem rovnoměrné, převažují respondenti produktivního věku. Procentuální rozložení ukazuje graf níže. Celkem odpovědělo 15 respondentů do 20-ti let, 32 respondentů ve věku 21-25 let, 61 respondentů ve věku 26-30 let, 42 respondentů ve věku 31-40 let a 24 respondentů ve věku 40 a více let.

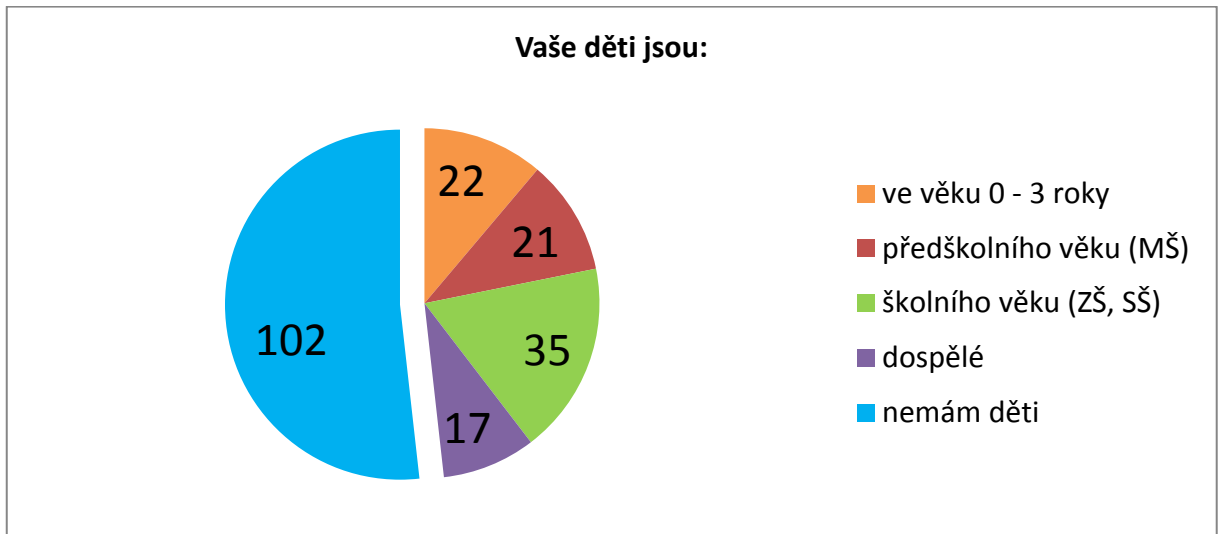
Ve vzdělání respondentů jasně převažuje vysokoškolské (vyšší odborné, bakalářské, magisterské a vyšší) vzdělání. Což odpovídá obecně zvyšujícím se počtem vysokoškolsky vzdělaných lidí v ČR a také věkovému rozložení odpovídajících. Celkem tedy odpovídalo 10 lidí se základním vzděláním, 4 se středoškolským bez maturity, 53 lidí středoškolského vzdělání s maturitou a nejvíce tj. 107 respondentů je vzdělání vysokoškolského stupně.

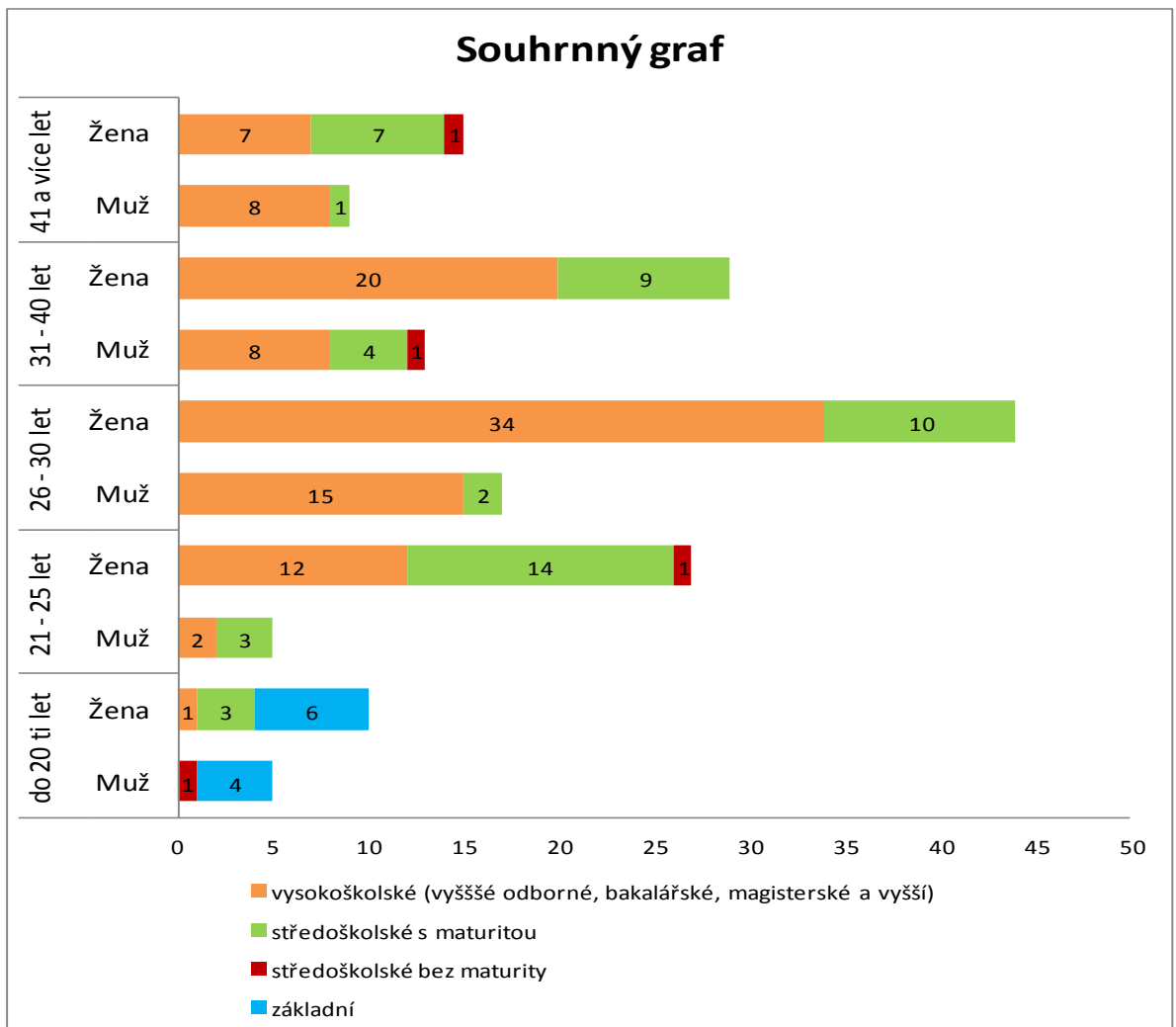
Další sesbíraná data o respondentech jsou velikost místa bydliště, kvůli dostupnosti škol pro nadané, které se nachází většinou ve velkých městech. Počty jednotlivých responsí znázorňuje graf níže, jenž je rozdělen na muže a ženy. Jsem ráda, že mám relevantní množství respondentů z různě velkých obcí, včetně Prahy.

Pro následné porovnávání a třídění otázek dle respondentů co nemají nebo mají děti a jakého věku. Výšečový graf ukazuje početní rozložení.

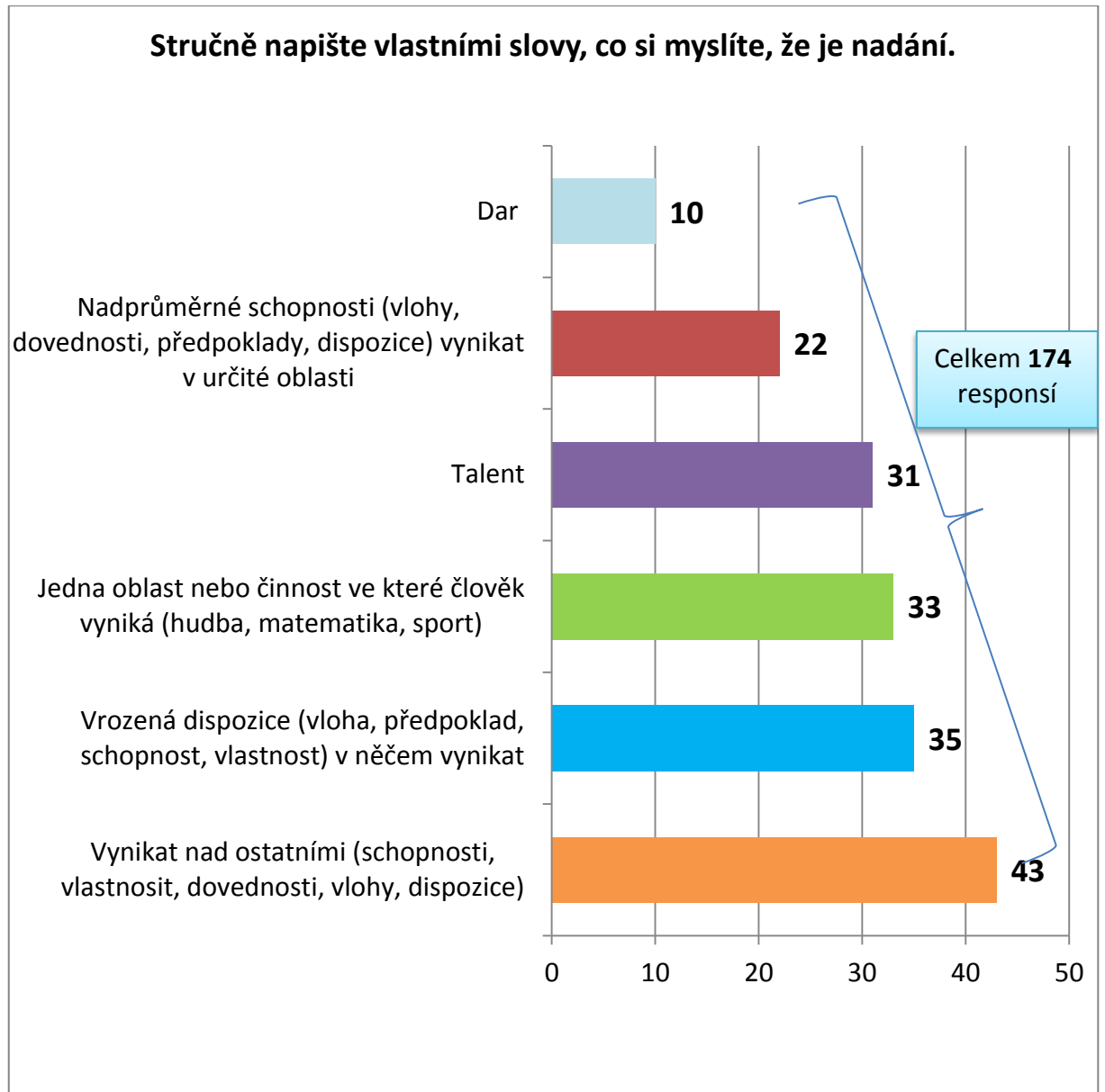

Na závěr přidávám souhrnný graf, kde můžeme sledovat několik jevů najednou, porovnáváme ženy a muže, jejich věk a nejvyšší dosažené vzdělání.

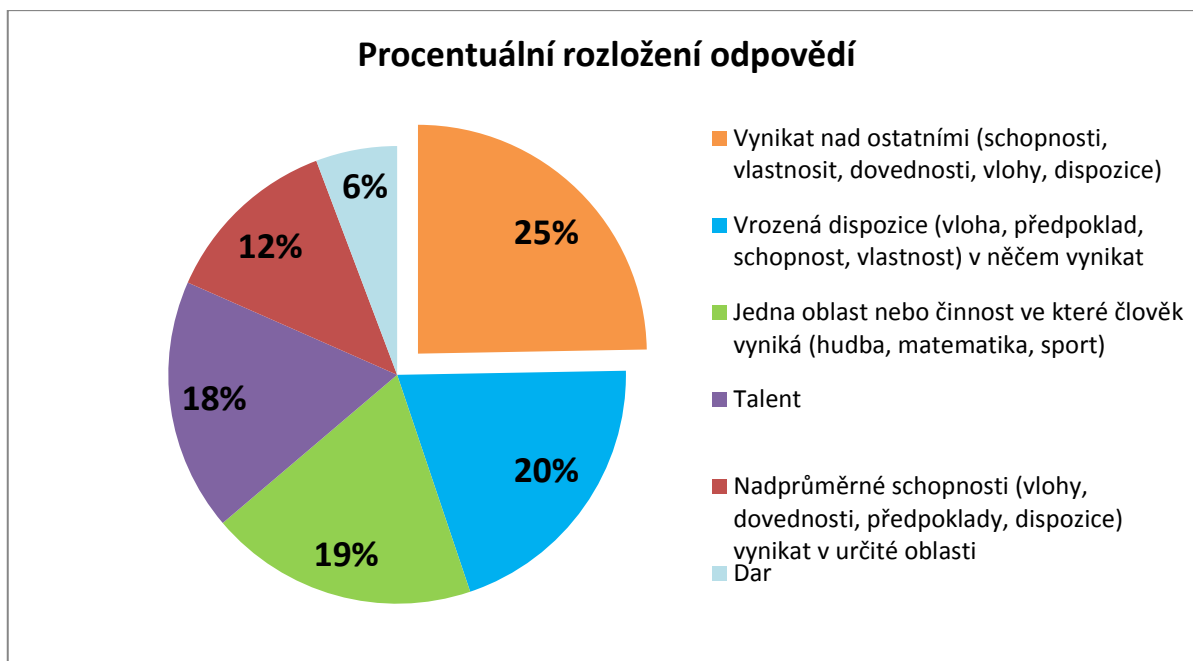

6.4 Vyhodnocení

Otázka č. 1

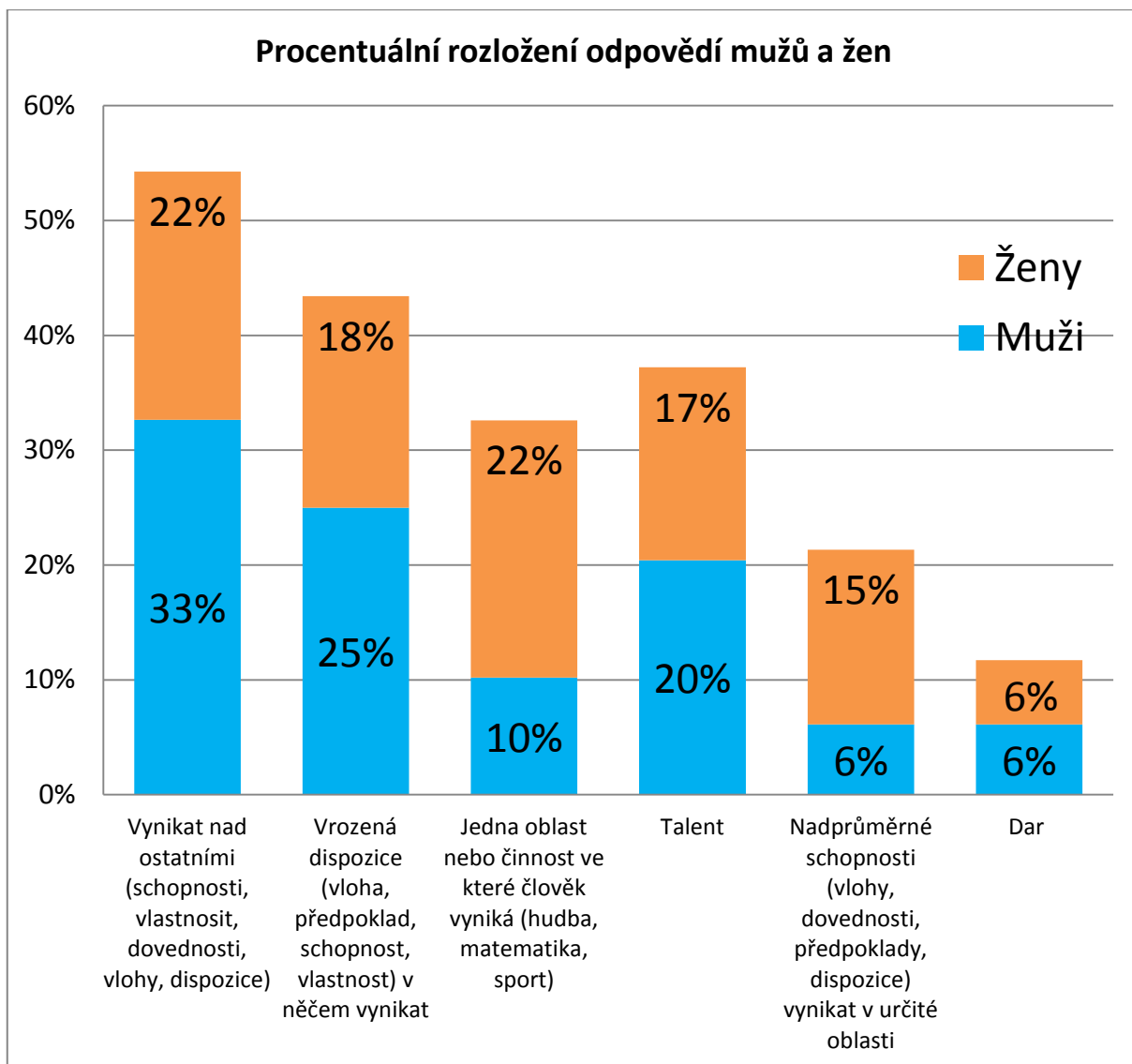

Tento graf znázorňuje odpověď na otázku č. 1. *Stručně napište vlastními slovy, co si myslíte, že je nadání.* Je to otevřená otázka, kde měli respondenti možnost odpovídat vlastními slovy. Graf nám ukazuje počet odpovědí jednotlivých respondentů, které jsou rozděleny do kategorií. Významově stejné odpovědi jsem sloučila a vyšlo mi těchto šest kategorií.

Většina respondentů vnímá nadání jako schopnost vynikat nad ostatními počtem 43 odpovědí, tj 25%. Další vlastnost nadání je dle respondentů jeho vrozenost, někdy uváděli i dědičnost, tak odpovědělo celkem 35 lidí, tj. 20%.

Následující graf ukazuje procentuální rozložení odpovědí ze 100% mužů a ze 100% žen, aby bylo možné porovnat, jak odpovídali muži a ženy. Muži nejvíce nadání přisuzují schopnost vynikat nad ostatními, vrozenost a talent. Ženy mají rozložení podobné, ale na druhém místě nejčastěji přisuzované charakteristice nadání považují vynikání v jedné konkrétní činnosti/oblasti.

Velmi mě překvapilo, jak košaté odpovědi jsem získala. Některé odpovědi byly jednoslovné jako například dar, talent, vloha, schopnost, vlastnost, um...Ale jiné byly velmi zajímavé vcelku pravdivé. Z toho usuzuji, že většina lidí již ví, že nadání není jen vysoké IQ, ale je to souboru různých faktorů, které sehrávají roli a že jen zdědit něco nestačí, ale že je potřeba nadání rozvíjet. Pro příklad uvádím některé z nich.

„Být v něčem dobrý, bez potřeby se hodně učit a připravovat.“

„Jsou to rozvinuté schopnosti, vlohy, které dítě má. Jako příklad je hudební nadání (větší smysl pro hudbu, či schopnost hraní na hudební nástroj a to ne třeba jen jeden), nebo kresba (cit pro barvy, styl písma.... etc.)“

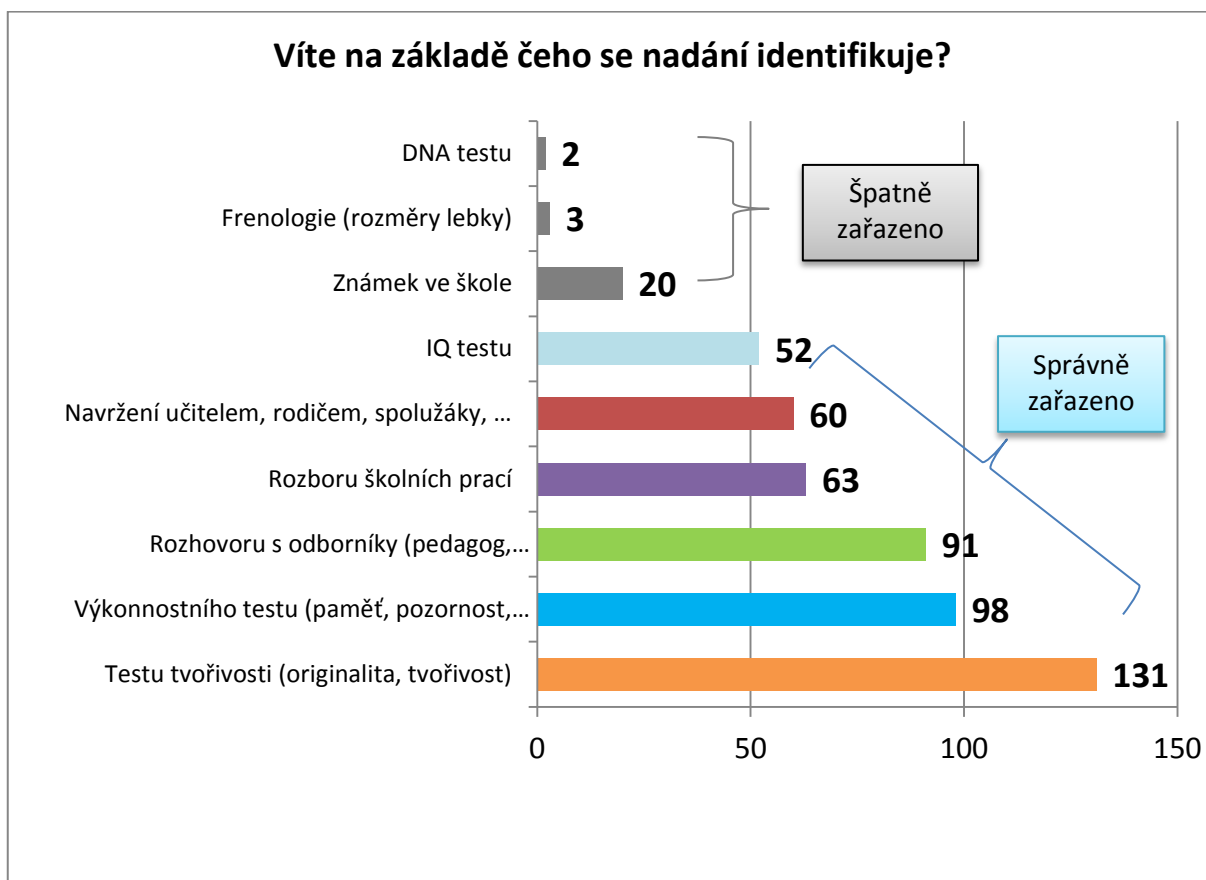
„Nadání - něco vrozeného, s čím se už to dítě narodí, nemusí se to zvláštním způsobem učit, prostě mu to jde "samo" (zpěv, hudební sluch, malování, ruční práce, sport, atd.), resp. se tu danou věc může učit rychleji než ostatní (např. cizí jazyky).“

„Nadání je osobitá a individuální kombinace schopností a předpokladů jak psychických tak i motorických v určité oblasti. Nadání však nelze unifikovaně jednoznačně určit, jelikož mnoho předpokladů a dovedností je, převážně u malých dětí, ovlivněna také prostředím a nekritickým názorem rodičů.“

„Nadprůměrná schopnost v určité oblasti, která překračuje průměrné schopnosti osob stejné věkové kategorie.,,“

„Talent, tedy vrozená dispozice být v něčem dobrý, lepší, více rozvinutá schopnost v něčem vynikat, ale je třeba ho dále rozvíjet a podporovat.“

Otázka č. 2

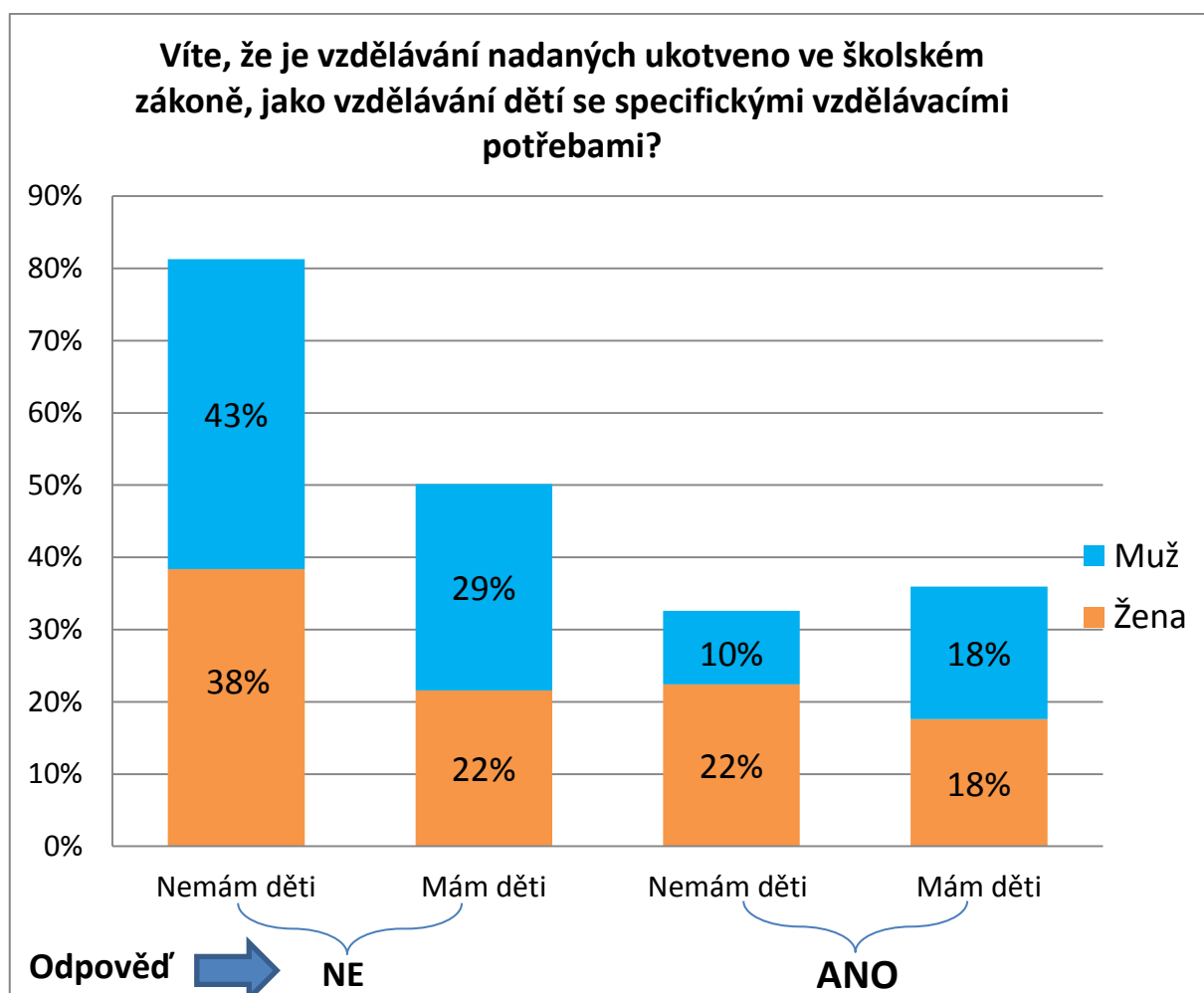
Druhá otázka je: *Víte na základě, čeho se nadání identifikuje?* Respondenti měli na výběr z výše uvedených možností a jejich úkolem bylo zaškrtnout všechny způsoby, pomocí kterých se dle nich nadání žáci identifikují. Do možností jsem vložila různé způsoby identifikace nadání, ale i tři možnosti, které se mezi identifikaci neřadí. Tyto tři možnosti jsou identifikace na základě DNA testu, frenologie a známek ve škole. Chápu, že je větší počet odpovědí u známek ve škole, jelikož určitě je to hledisko dle, kterého se dá trochu řídit, ale ne identifikovat nadaného žáka (známky ovlivňuje mnoho různých faktorů a ne jen žák). Další co bych chtěla zmínit je pro mne překvapující, že 131 lidí ze 174 určilo správně, že test tvořivosti patří k identifikaci nadaných. Naopak jsem předpokládala, že tato možnost bude zaškrťována mnohem méně. Celkově lze říci, že je veřejnost o tomto již informována, jelikož si uvědomuje, že se nadání neidentifikuje na základě jednoho testu, ale že se na identifikaci podílí mnoho různých postupů. Graf nám ukazuje počet zaškrtnutí každé možnosti, každá odpověď tedy ukazuje počet lidí ze 174, kteří tuto variantu zvolili.

Otázka č. 3

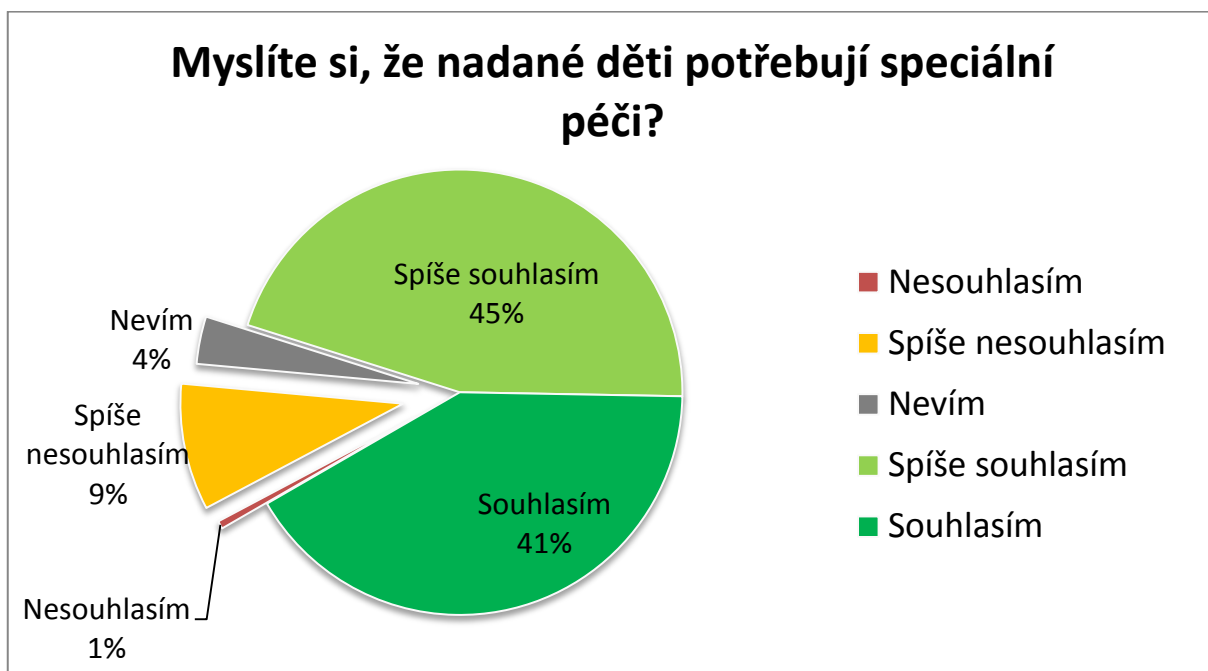

Třetí otázka: „*Víte, že je vzdělávání nadaných ukotveno ve školském zákoně, jako vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami?*” Na grafu vidíme procentuální rozložení odpovědí, kdy 110 (tj 63%) lidí odpovědělo, že neví o tomto zákoně a 64 (tj 37%) lidí odpovědělo ano. Hodnotím kladně, kolik procent lidí to ví, ale stále je to málo a je vidět, že je potřeba o tomto veřejnost informovat, hlavně rodiče dětí, kteří se mohou domoci práva například při realizaci individuálního studijního plánu.

Proto jsem si zpracovala následující graf, jelikož mě zajímalo více podrobností o respondentech, abych mohla sledovat, co hraje roli v této znalosti. Zda jsem rodič nebo ne, a porovnání žen a mužů. Na grafu sledujeme procentuální rozložení ze 100% žen a ze 100% mužů a také vidíme, zda mají děti nebo ne. Je patrné, že respondenti, co nemají děti, odpovídají nejčastěji, že neví o tomto zákoně a ti co o tom ví, tak nehraje roli, zda mají děti nebo ne. Akorát ženy co nemají děti, mají dvakrát větší znalost než muži co nemají děti (viz třetí sloupeček zleva).

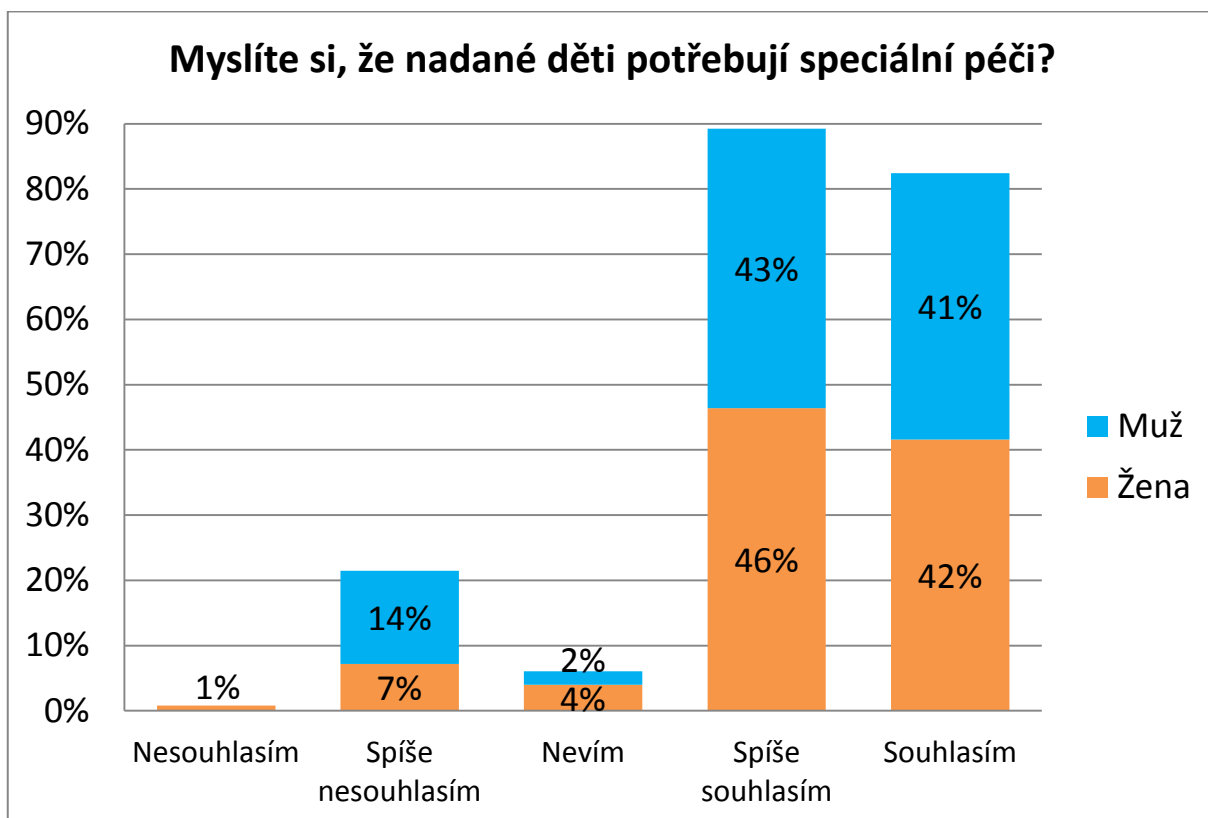

Otázka č. 4

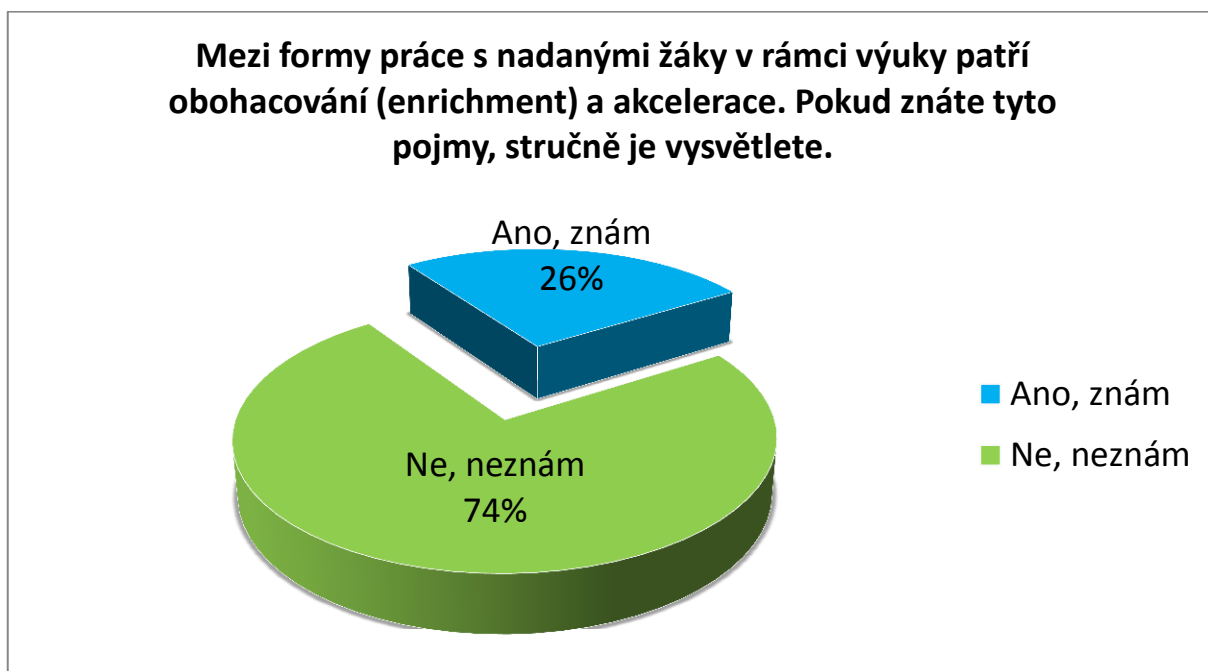

Čtvrtou otázku „*Myslíte si, že nadané děti potřebují speciální péči?*“ nám ukazuje výšečový graf, kde vidíme procentuální rozložení odpovědí na otázku. Na výběr byla škála od souhlasím, spíše souhlasím, nevím, spíše nesouhlasím a nesouhlasím. Jednotlivé response a počty odpovědí jsou: nesouhlasí 1 člověk, spíše nesouhlasím 16 lidí, nevím 6 lidí, spíše souhlasím 79 lidí a souhlasím 72 lidí. Celkově vidíme, že 86% respondentů si uvědomuje, že nadané děti potřebují speciální péči. Myslím si, že v tom vidím známku toho, že tato tematika a její zavedení do praxe je na dobré cestě.

Níže ještě přikládám další graf, kde porovnááme odpovědi mužů a žen, zase ze 100% žen a 100% mužů. V druhém sloupečku zleva vidíme, že dvojnásobné množství mužů, spíše nesouhlasí, oproti ženám. Zajímavá je jediná odpověď ženy, která nesouhlasí, ale nemá děti, a přitom v odpovědi na otázku č. 10 „Pokud by Vaše dítě bylo nadané, snažili byste se jeho nadání aktivně rozvíjet?“ odpověděla ANO.

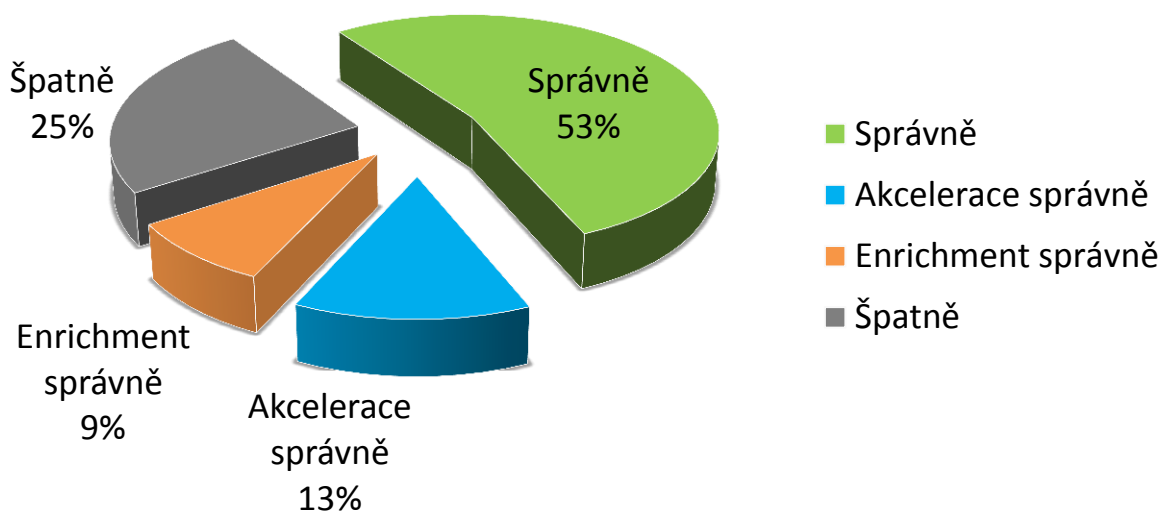
Otázka č. 5

Na otázku č. 5 „*Mezi formy práce s nadanými žáky v rámci výuky patří obohacování (enrichment) a akcelerace. Pokud znáte tyto pojmy, stručně je vysvětlete.*“ byla v případě kladné odpovědi možnost vysvětlení těchto dvou pojmů. Výšečový graf nám znázorňuje procenty, jak respondenti odpovídali, počtem je to 45 znajících respondentů oproti 129 neznajících.

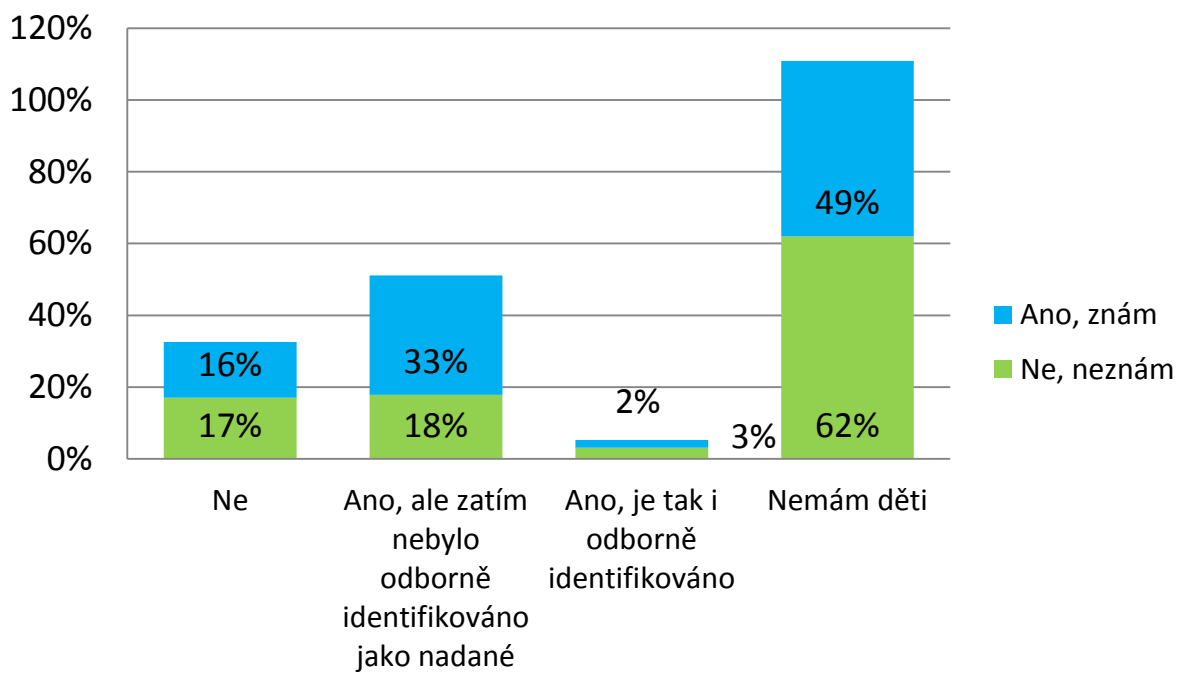
Jak jsem již uvedla v případě znalosti pojmů, jsem chtěla pro ověření jejich stručné vysvětlení. Další výšečový graf nám ukazuje procenty, jak správně byly tyto pojmy vysvětleny. Očekávala jsem, že bude většina odpovědí správně vysvětlena anebo alespoň jeden z pojmů, ale celkově čtvrtina tyto pojmy neobjasnila dobře. Z celkově 45 lidí znajících tyto pojmy správně vysvětlilo 24 lidí, alespoň jeden z pojmů správně vysvětlilo 10 lidí a špatně vysvětlilo pojmy 11 respondentů. Správnost odpovědí jsem hodnotila, tak že akceleraci popisují respondenti jako rychlejší postup v učivu, přeskočení učiva/ročníků a obohacování jako více informací pro žáka, prohloubení učiva,....

Správnost vysvětlení pojmů enrichment a akcelerace.

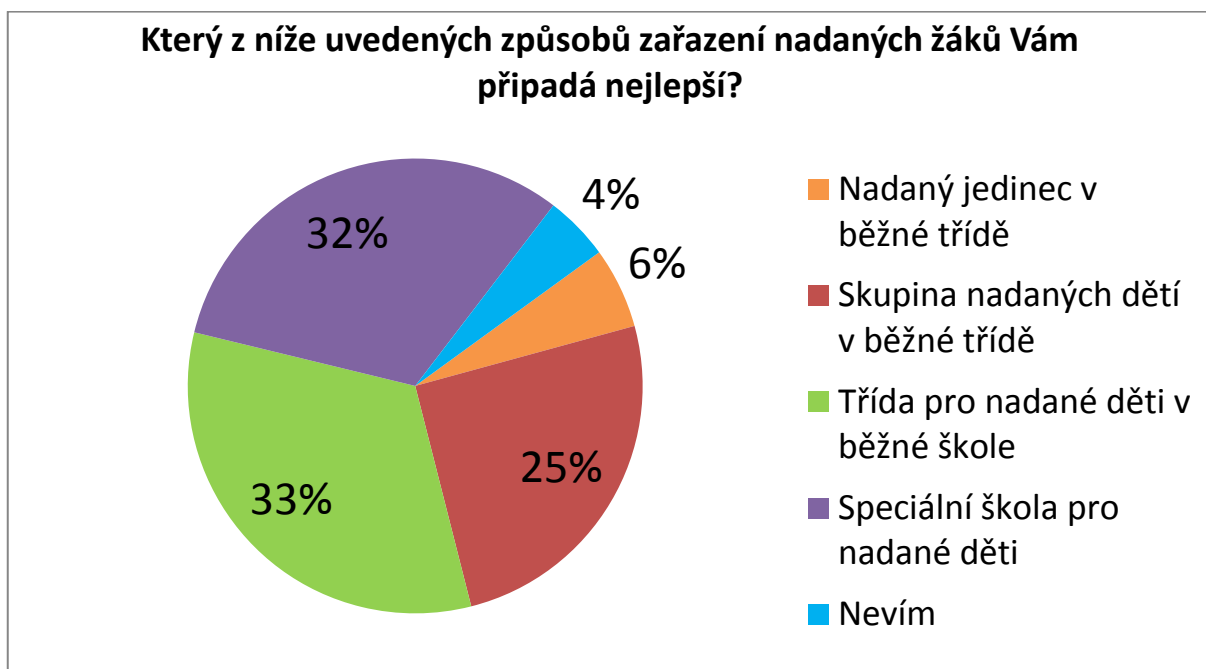

Následující graf je pro doplnění, ukazuje vztah znalostí těchto pojmů s tím, zda mají respondenti děti nebo ne, respektive zda si myslí, že je jejich dítě nadané.

Vztah mezi znalostí pojmů enrichment/akcelerace a názorem respondentů, zda si myslí že mají nadané dítě.

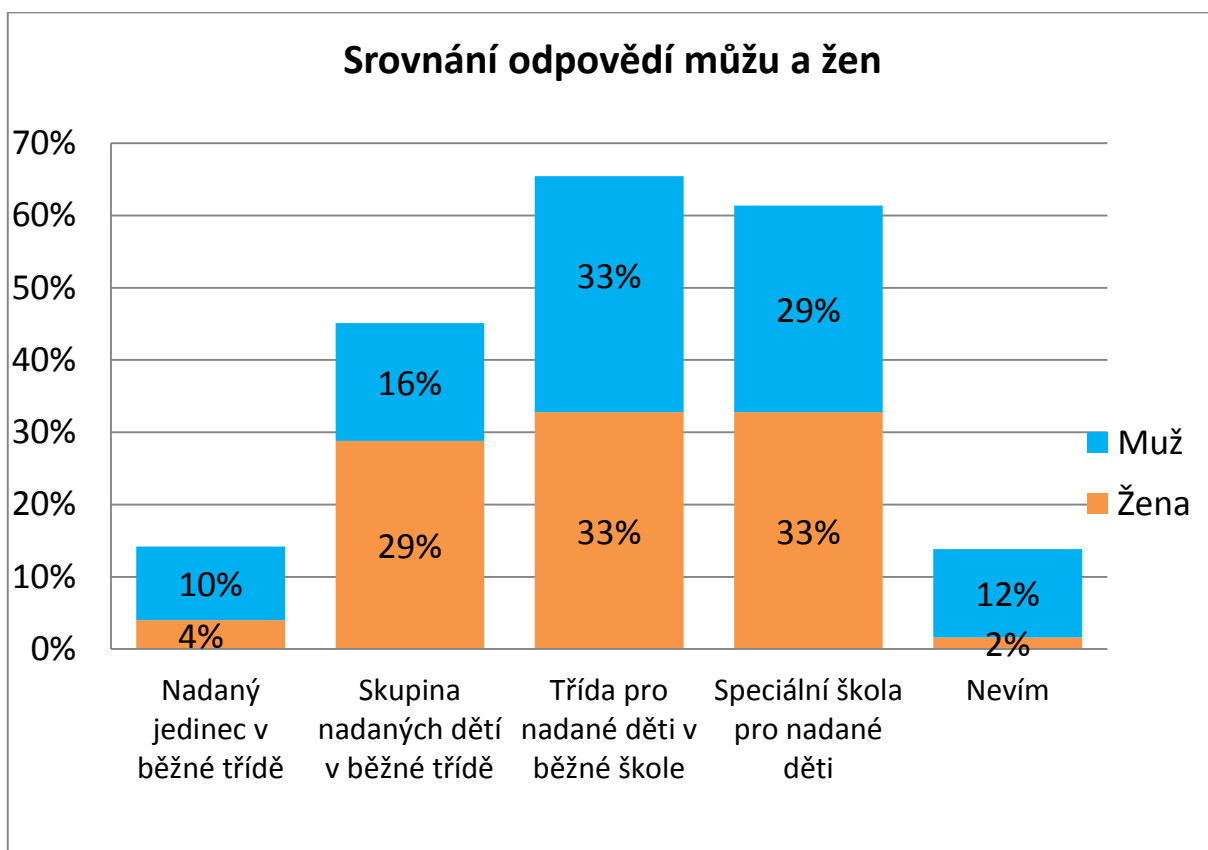

Otázka č. 6

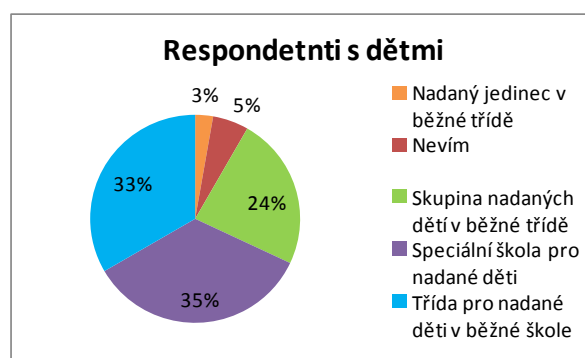
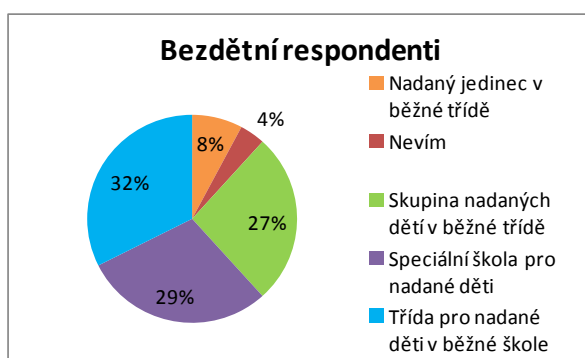

Otázka č. 6 se ptá „*Který z níže uvedených způsobů zařazení nadaných žáků Vám připadá nejlepší?*“. Způsoby zařazení nadaných dětí jsem seřadila od zařazení samotného jedince až po celou školu pro nadané. Jako nejlepší způsob zařazení nadaného žáka hodnotí počtem 57 respondentů třídu pro nadané děti v běžné škole, hned za tím pouze o jedno procento méně lidí, hodnotí jako nejlepší variantu speciální školu pro nadané počtem 55 odpovědí. Naopak pouze 10 lidí hodnotí zařazení jedince do běžné třídy jako nejlepší. Celkově lze říci, že pro většinu je lepší, aby nebyl nadaný sám mezi průměrnými žáky.

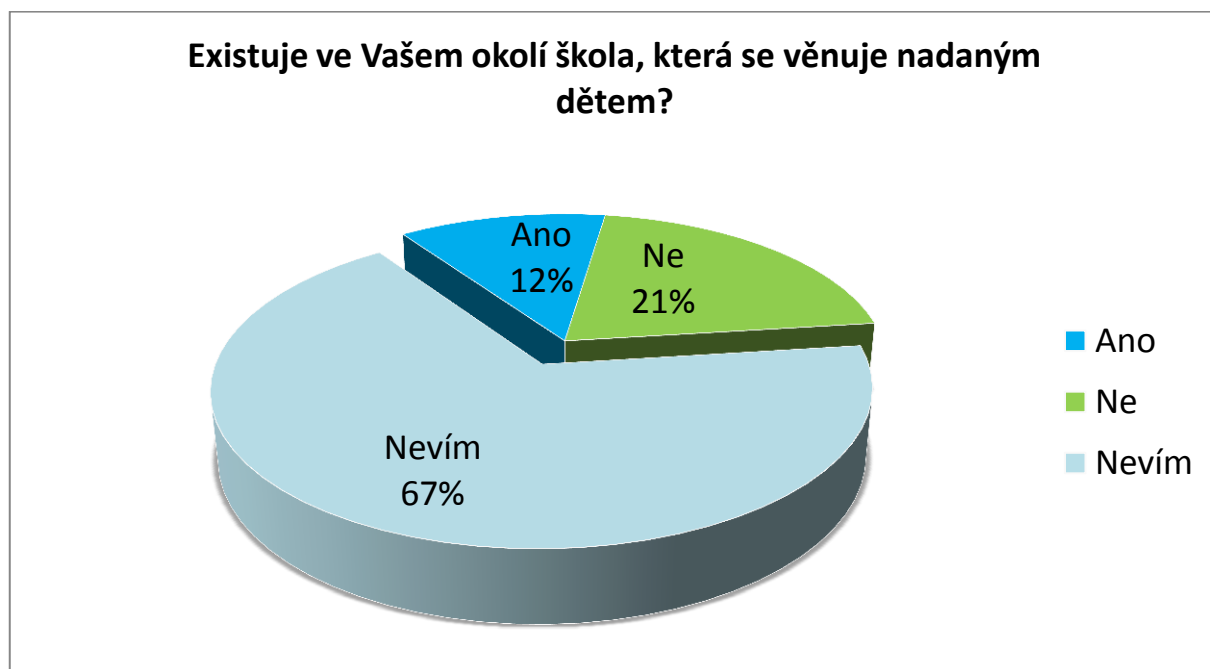
Dále přidávám graf opět na srovnání odpovědí za 100% mužů a ze 100% žen.

A poslední k této otázce, chtěla jsem vědět, zda hraje roli názor rodičů dětí nebo bezdětných respondentů. Výsledky vidíte níže, na malé odchylky se shodují, takže to na názoru lidí nic nemění.

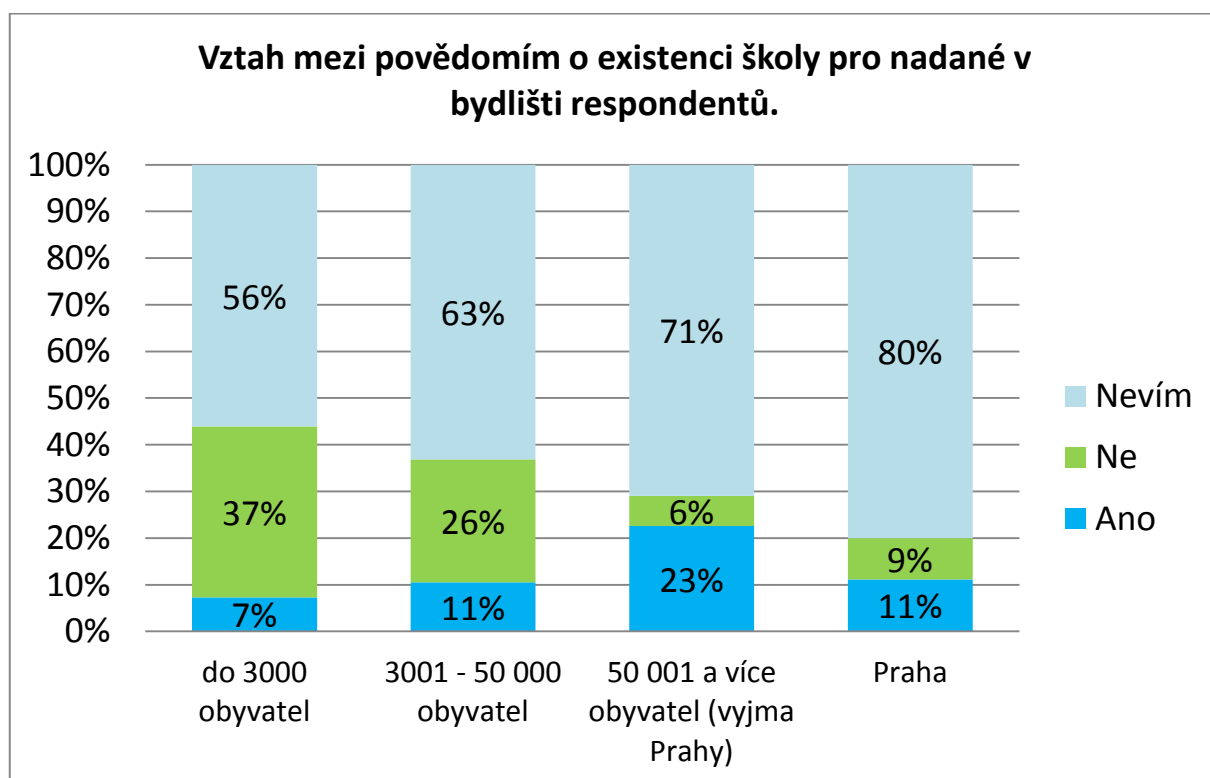

Otázka č. 7

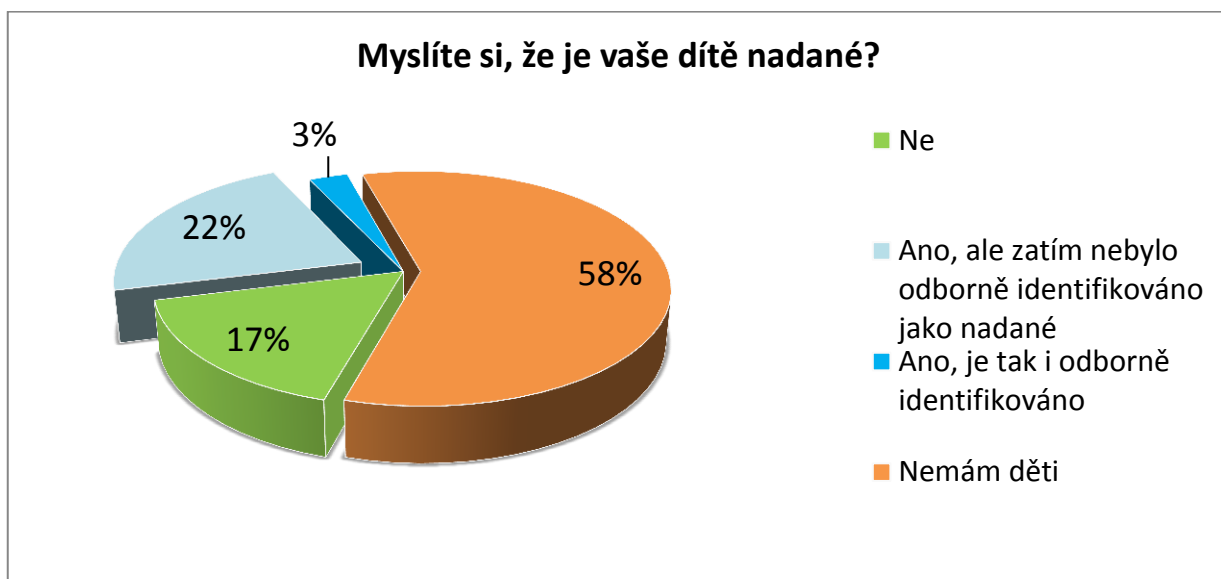

Otázku č. 7 „Existuje ve Vašem okolí škola, která se věnuje nadaným dětem?“ jsem položila pro zjištění, zda ve velkých městech, kde se většinou tyto školy nacházejí, mají vůbec obyvatelé ponětí, že tam taková škola je. Je to i jedna z mých hypotéz, kdy předpokládám, že by lidé z větších měst včetně Prahy měli ve svém okolí nějakou školu znát. Jak je vidět na výšečovém grafu valná většina, tj. 117 respondentů neví, zda nějaká taková škola v jejich okolí je a 36 lidí takovou školu nezná a pouhých 21 lidí zná ve svém okolí školu věnující se nadaným dětem.

V následujícím grafu si ukážeme rozdělení těchto odpovědí dle místa bydliště respondentů. Je to procentuální rozložení odpovědí respondentů z různě velkých měst. Nejvíce mě pro mou hypotézu zajímaly poslední dva sloupčky zleva, tj. Praha a 50001 a více obyvatel vyjma Prahy. Vidíme, že 80% z počtu 45 pražanů neví ve svém okolí o škole věnující se nadaným dětem a ve městech nad 50 tisíc obyvatel celých 71% z počtu 31 respondentů také neví. Nejvíce lidí co zná nějakou školu zabývající se nadanými je z města nad 50 tisíc obyvatel (vyjma Prahy). 21 dotazovaných, kteří znají takovou školu, ji mělo uvést. Nejčastěji jmenovali základní školu v místě bydliště, umělecké, jazykové, matematické, sportovní a přírodovědné školy, dále pak gymnázia a speciálně menza gymnázium.

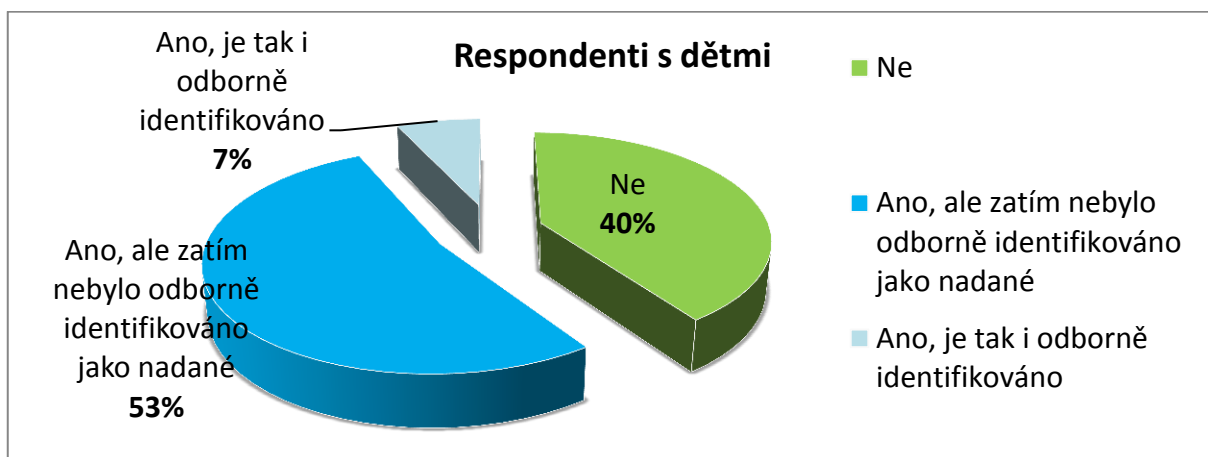

Otázka č. 8

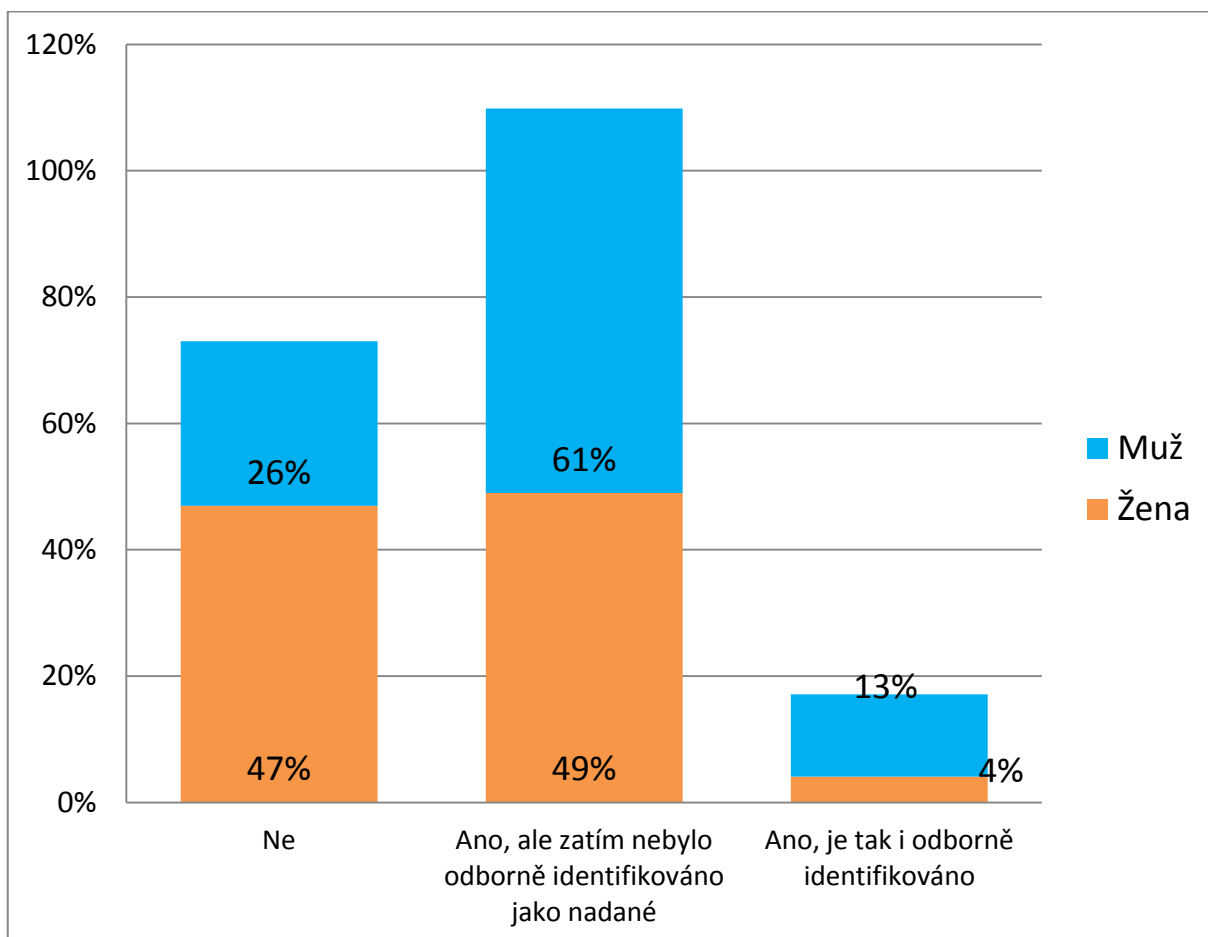

Na otázku č. 8 „*Myslíte si, že je vaše dítě nadané?*“ odpovědělo 102 respondentů, že nemá děti, 29 lidí si nemyslí, že mají doma nadané dítě, ale téměř čtvrtina tj. 21 lidí si myslí, že má doma nadané dítě a dokonce 5 lidí má doma identifikované nadané dítě. Tento fakt mě mile překvapil.

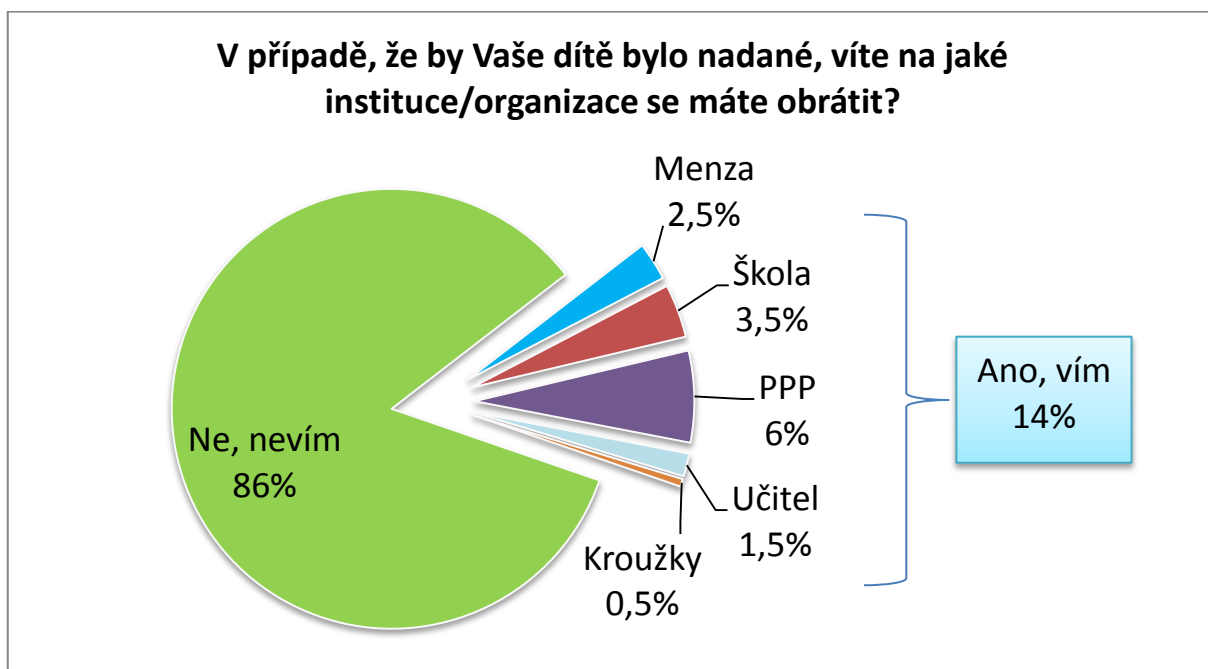
Další grafy ukazují procentuální rozložení odpovědí u lidí, co mají děti.

Tento graf nám ukazuje porovnání odpovědí za 100% mužů a ze 100% žen, co mají děti. V prostředním sloupečku vidíme, že muži hodnotí své děti jako nadané mnohem více než ženy. Představa žen o dětech je vyvážená, nejspíš to vyplývá z předpokladu, že ženy tráví s dětmi mnohem více času a mají sklon je podceňovat nebo je vidí reálně, kdežto muži naopak své děti přeceňují.

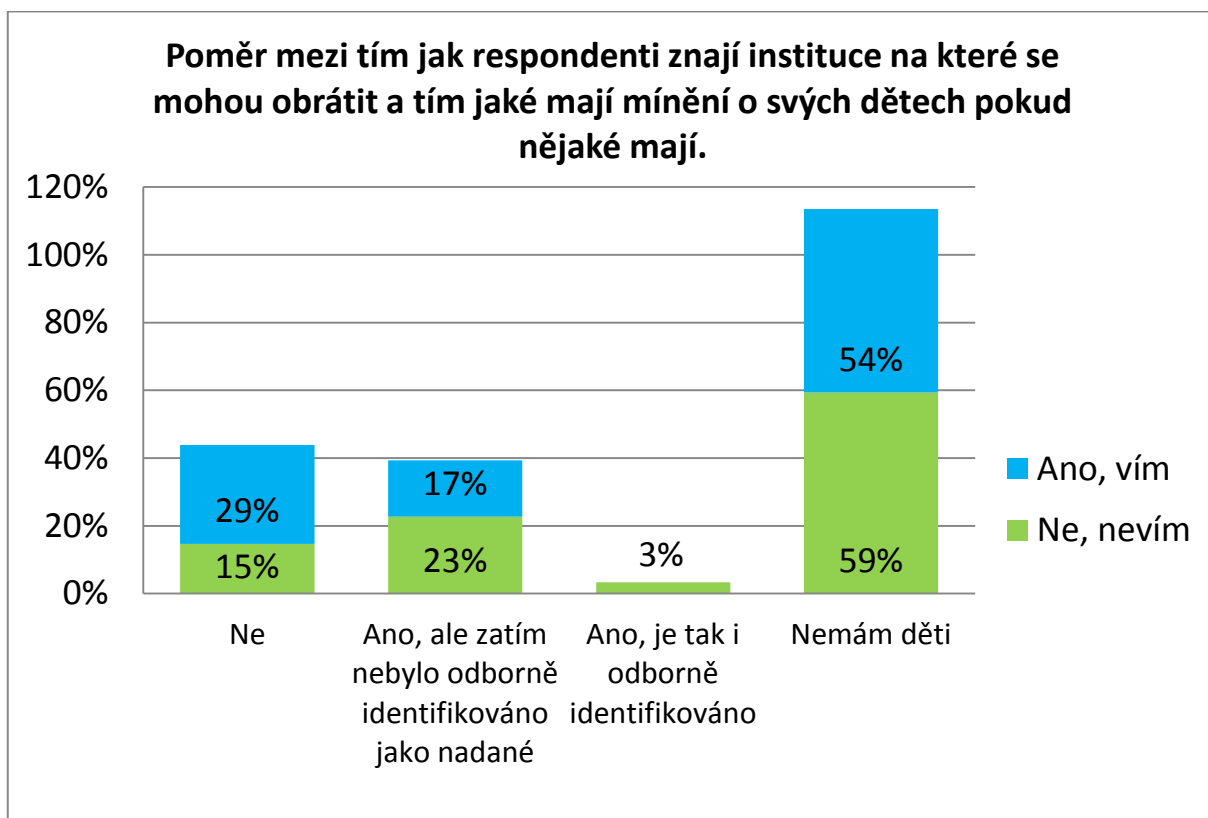

Otázka č. 9

Otázka č. 9 „*V případě, že by Vaše dítě bylo nadané, víte na jaké instituce/organizace se máte obrátit?*“ měla také otevřenou variantu v případě znalosti instituce, na kterou se mohou obrátit. Graf nám ukazuje procentuální rozprostření odpovědí, včetně vyjmenovaných institucí, které respondenti napsali. Dle mého předpokladu 150 lidí nezná žádnou takovou instituci a 24 zná a všechny odpovědi mi přijdou správné, ale nejideálnější je samozřejmě PPP (pedagogicko-psychologická poradna). Škola, učitel i vychovatel na kroužku by minimálně měli vědět, na koho se mají rodiče obrátit. Je však alarmující, že tak velké procento respondentů neví, kam by se v takovém případě obrátili.

Sloupcový graf nám ukazuje poměr mezi znalostí institucí, na které se mohou respondenti obrátit a jejich míněním o dětech. Jako zajímavý jev hodnotím 3% z těch, co neví na jakou instituci se mají obrátit a zároveň mají identifikované nadané dítě. Možná hodnotili situaci předtím, než jim bylo dítě identifikováno jako nadané nebo si špatně vyložili otázku a odpovídají, že naznaží další instituce pro nadané, na které se dál obrátit.

Otázka č. 10

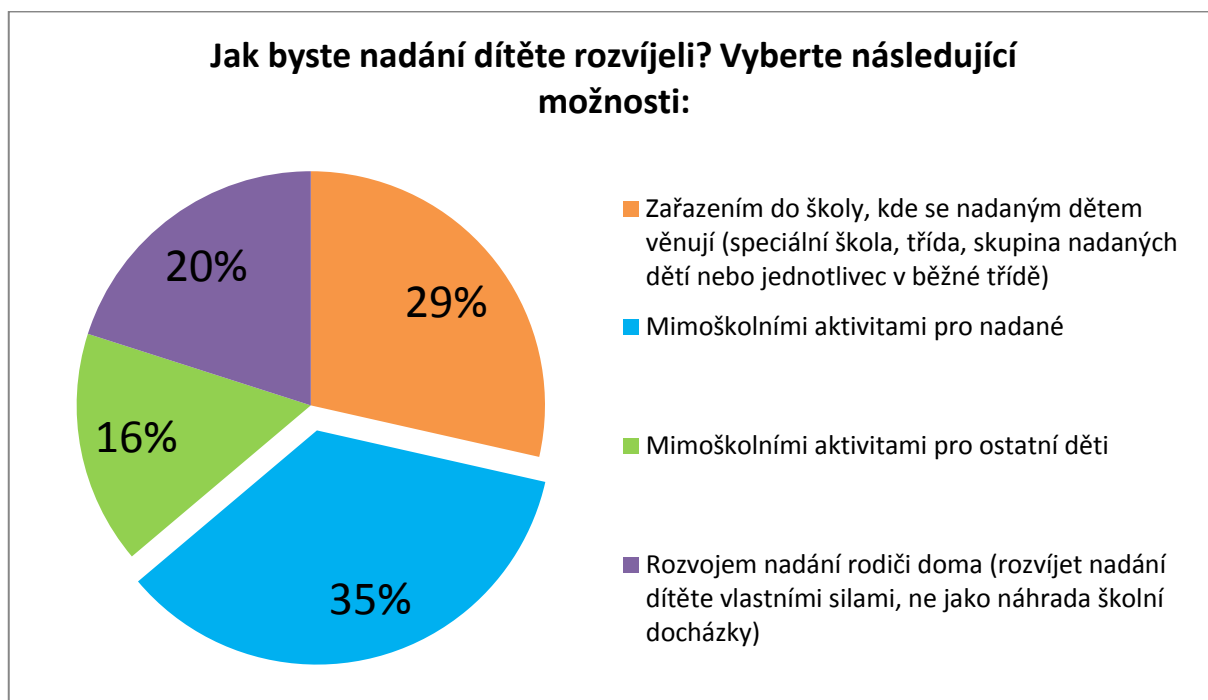

Na tuto otázku odpověděli téměř všichni shodně, tj. 173 respondentů by své nadané dítě dále rozvíjelo, pouze jedna žena ve věku 31-35 let odpověděla, že by ho dále nerozvíjela. Tato žena v odpovědi na otázku č. 8, zda si myslí, že je její dítě nadané odpověděla „ano, je tak i odborně identifikováno“. Je velmi zajímavé, že své nadané dítě nechce dále rozvíjet, je možné, že důvodem je vyloučení nadaného dítěte z kolektivu a to nechce ještě více prohlubovat.

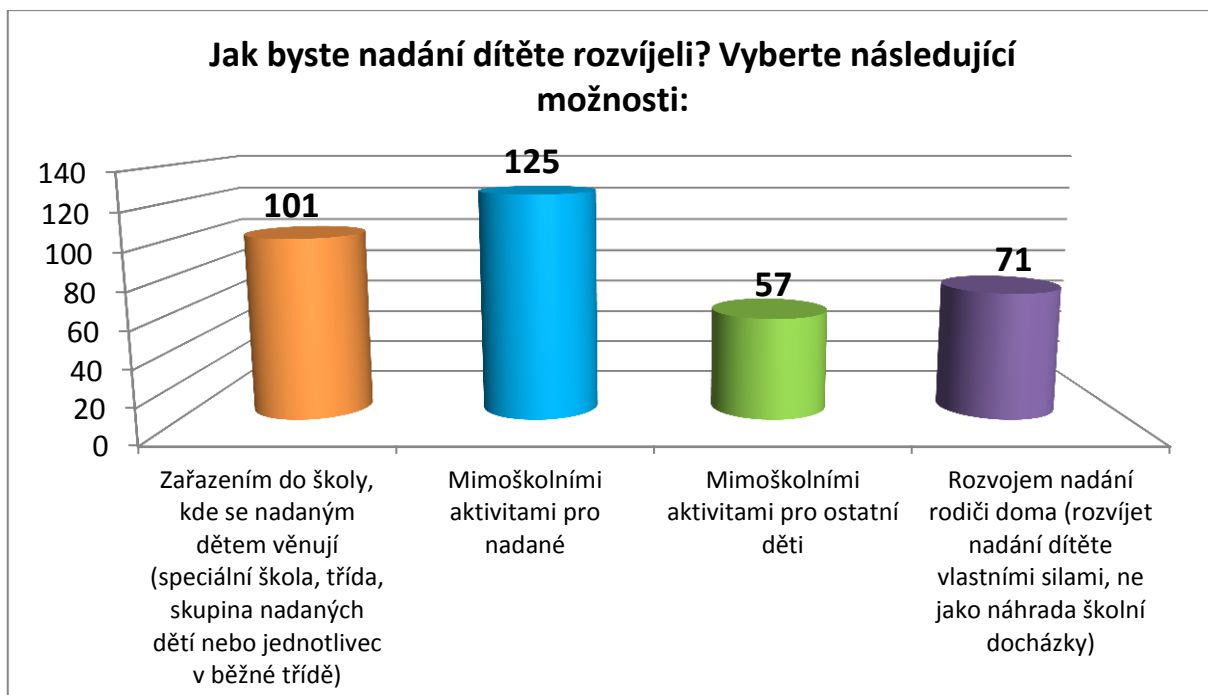
Tato otázka je svázána s následující otázkou. Otázka č. 10 byla filtrační, a proto jen někteří odpovídali na další otázku č. 11.

Otázka č. 11.

Na tuto otázku odpovídali respondenti, pouze pokud v předchozí otázce č. 10 odpověděli **Ano**. Což se stalo ve 173 případech responsí ze 174. Následující graf je tedy zobrazován ne z celkového počtu respondentů, ale ze 173.

Procentuální rozložení tohoto výsečového grafu je celkem rovnoměrné, ale celkově si lidé uvědomují potřebu speciální péče a proto ve většině případů volí aktivity pro nadané nebo školy pro nadané. Mimoškolní aktivity nespécializované na nadané volili respondenti nejméně. Počty jednotlivých odpovědí najdeme ve sloupcovém grafu níže, kde jsou seřazeni odpovědi dle četnosti. Jsou zaznamenány počty všech možností, které každý respondent zaškrtl, mohl totiž volit kombinace možností.

Na konec ještě uvádím tabulku pořadí nejčastěji zvolených kombinací. Křížkem jsou označeny kombinace, kterou respondenti zaškrtnuli a prázdná pole nevybrali. Pravý sloupec ukazuje počet takto vybraných kombinací respondenty. Nejvíce tedy lidé vybrali jako dostačující rozvíjení nadání svých dětí mimoškolní aktivity pro nadané.

Pořadí nejčastější kombinace	Zařazením do školy, kde se nadaným dětem věnují	Mimoškolními aktivitami pro nadané	Mimoškolními aktivitami pro ostatní děti	Rozvojem nadání rodiči doma	Počet takto vybraných kombinací respondenty
1.		X			31
2.	X	X			25
3.	X				24
4.	X	X		X	19

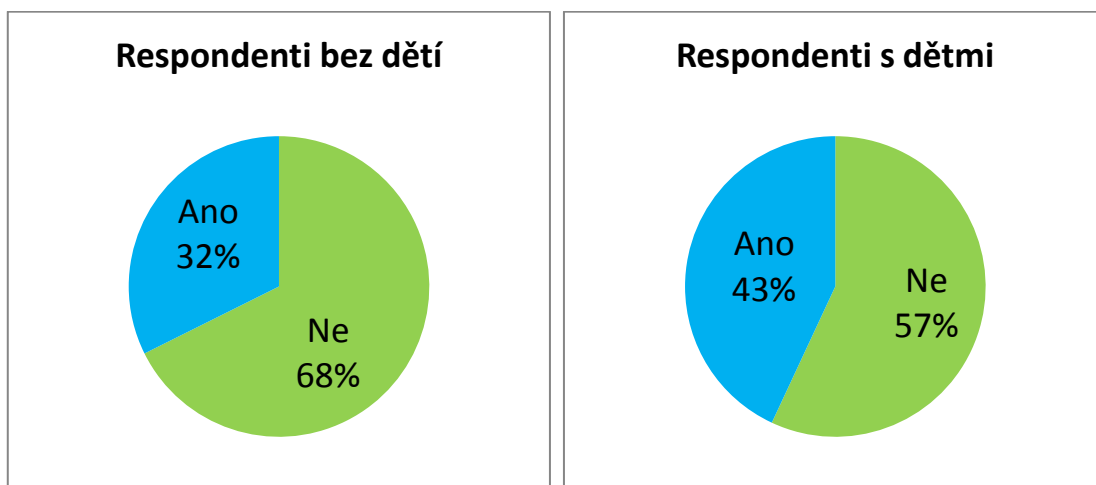
6.5 Závěr šetření

1. Hypotéza

Znalost existence zákona o dětech se speciálními vzdělávacími potřebami bude větší u rodičů než u zbytku respondentů. Celková znalost tohoto zákona bude však nízká.

Tato hypotéza souvisí s otázkou č. 3 „*Víte, že je vzdělávání nadaných ukotveno ve školském zákoně, jako vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami?*“. Výsledné odpovědi na tuto otázku jsou 110 odpovědí „Ne“ (tj. 63%) a 64 odpovědí „Ano“ (tj. 37%), z celkového počtu 174 odpovědí. Grafy naleznete u vyhodnocení této otázky. Celková znalost existence tohoto zákona je nízká, takže tato část hypotézy se mi **potvrdila**.

První část je předpoklad větší znalosti rodičů dětí, než bezdětných respondentů. Z celkového počtu 64 kladných responsí, bylo 31 odpovědí od rodičů dětí a 33 od bezdětných respondentů. Abychom mohli tyto hodnoty porovnávat musíme si odpovědi znázornit procentuálně ze 100% rodičů dětí a ze 100% bezdětných respondentů. Z následujících dvou grafů, které jsou cíleně umístěny vedle sebe, můžeme vidět potvrzení další části mé hypotézy, jelikož 43% ze všech rodičů dětí odpovídalo „ano“ oproti 32% kladných odpovědí od bezdětných respondentů. Tato část hypotézy se mi **potvrdila**.

2. Hypotéza

Předpokládám, že většina respondentů nebude znát pojmy akcelerace a enrichment, ale předpokládám, že ti co je znají, je umí i správně vysvětlit.

Tato hypotéza souvisí s otázkou č. 5 „*Mezi formy práce s nadanými žáky v rámci výuky patří obohacování (enrichment) a akcelerace. Pokud znáte tyto pojmy, stručně je vysvětlete.*“ Dle mého předpokladu většina respondentů tyto pojmy nezná, celých 74%, tj. 129 lidí. Oproti tomu zná tyto pojmy 26% odpovídajících, tj. 45 lidí. Na jednu stranu je to málo, ale na druhou stranu jsem očekávala mnohem větší rozdíl a menší znalost. Grafy jsou opět ve vyhodnocení této otázky. Tato část hypotézy se mi **potvrdila**, ale čekala jsem velmi malou znalost těchto pojmů.

Další část je předpoklad, že respondenti znající tyto pojmy, je opravdu umí správně vysvětlit. Očekávala jsem, že špatných odpovědí bude minimum nebo žádné. Bohužel po přečtení odpovědí jsem došla k závěru, že celá čtvrtina odpovědí je úplně špatně a další skoro čtvrtina je správně vysvětlen pouze jeden z pojmů. Správně bylo 53% (tj. 24 lidí), alespoň jeden pojem správně 22% (tj. 10 lidí) a špatně odpovědělo 25% (tj. 11 lidí). Takže tato část hypotézy se mi **nepotvrdila**, protože ne všichni co zvolili odpověď, že tyto pojmy znají, je také umí vysvětlit.

Příklad špatné odpovědi

„akcelerace - důraz na něco, asi v tomto případě na daný obor, ve kterém je žák nadaný, obohacování (v tomto kontextu vysvětlit neumím).“

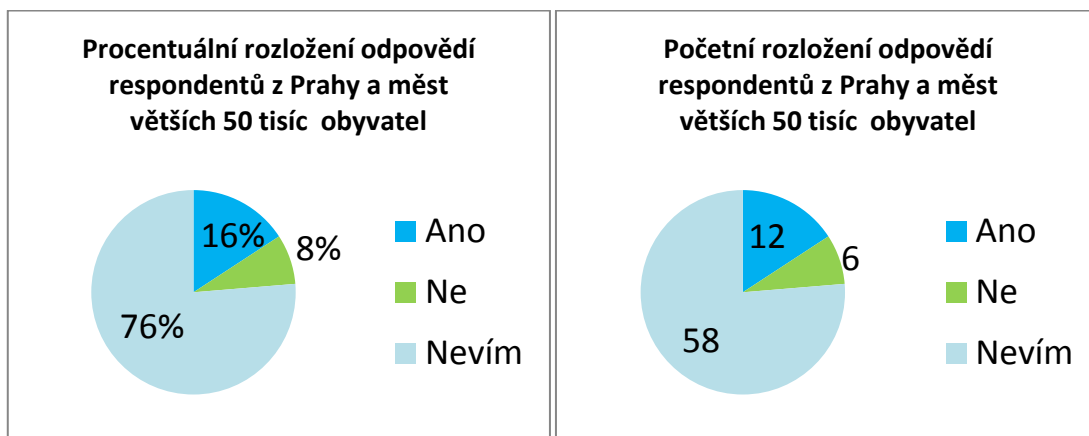
Příklad správné odpovědi

„akcelerace je zrychlení, tedy se nejspíše jedná o probírání dané látky rychleji než s normálními žáky; obohacování by pak mohlo být rozšíření základního učiva o další informace, podrobnosti“

3. Hypotéza

Předpokládám, že s rostoucím počtem obyvatel v místě bydliště respondentů bude stoupat jejich povědomí o existenci škol pro nadané v jejich okolí.

Tato hypotéza souvisí s otázkou č. 7 „*Existuje ve Vašem okolí škola, která se věnuje nadaným dětem?*“. Pro zjištění mého předpokladu jsem se zaměřila na odpovědi obyvatel z měst větších 50 tisíc obyvatel včetně Prahy (rozložení odpovědí a všech velikostí obcí viz graf ve vyhodnocení otázky č. 7). Následují dva grafy, jsou složeny z odpovědí pražanů a obyvatel měst větších 50 tisíc. Jeden je procentuální a druhý početní, ze 100% odpovědí ze těchto dvou kategorií dohromady.

Většina respondentů z Prahy a měst nad 50 tisíc obyvatel o takové škole ve svém okolí neví, je to celkem 58 lidí, tj. 76%. Dalších 6 lidí, tj. 8%, si myslí, že žádnou takovou školu ve svém okolí nemají. Nakonec 12 lidí, tj. 16%, ví ve svém okolí o takové škole. V porovnání s celkem tedy ze 174 odpovědí, bylo 21 kladných a z nich bylo 12 odpovědi právě z mnou sledovaných kategorií velikosti bydliště. Tímto se mi má hypotéza **potvrdila**.

ZÁVĚR

Touto prací jsem chtěla docílit teoretického přehledu o problematice nadání, nadaného žáka a jeho možnostech vzdělávání v České republice. Snažila jsem se vytvořit text, který bude sloužit rodičům, kteří chtějí svým dětem zajistit tu nejlepší péči a vzdělání a myslí si, že je jejich dítě nadané, ale neví, jak to ověřit a kam se obrátit. To vše by jim tato práce měla poskytnout. Samozřejmě je i pro ty, co se chtějí o tomto tématu dozvědět víc a mít přehled o veškerých možnostech práce s nadanými dětmi.

Současná doba je na výchovu dětí náročná, jelikož se lidé věnují své práci a budování kariéry a mnohdy si tak ani rodiče nevšimnou, že mají doma nadané dítě. Naopak, někteří rodiče se svým dětem věnují hodně a přeceňují je. Považují své dítě za enormně nadané, ačkoliv to tak nemusí být, jen proto, že jejich dítě mluví dříve než ostatní. Proto je velmi důležité, aby si rodiče všímali svých dětí, pozorovali různé změny chování a snažili se přijít na příčinu, proč se jejich dítě začne najednou chovat jinak. Chování nadaných dětí se totiž nemusí projevat výborným prospěchem ve škole, ale někdy to může být přesně naopak. Pokud je nadané dítě zařazeno do normální třídy a absolvuje normální výuku, může to vést právě ke zhoršení prospěchu a k různým problémům ve škole, protože dítě se o hodinách nudí, nebaví ho to a tím ho nebaví celá škola jako taková. Proto bych chtěla apelovat na rodiče a pedagogy, aby si všímali veškerých změn chování u dětí, ať už ve škole nebo doma, protože špatné známky a problémové chování nemusí vždycky znamenat, že je dítě hloupé, či má poruchy učení apod. Je velmi důležité rozpoznat nadání dítěte co nejdříve a zajistit mu speciální péči, protože jedině tak bude jeho nadání rozvíjeno správně a nebude docházet k jeho potlačování.

Trochu problematičtější by se mohla zdát literatura a zdroje informací na toto téma, jelikož obor pedagogiky nadaných je v České republice ještě v plenkách oproti jiným zemím. Jako zdroj informací však může rodičům pomoci literatura, která je dnes dostupná i v podobě elektronických knih a elektronických článků na internetu. Musím ale přiznat, že za posledních pár let se v ČR objevila řada knih, ale hlavně i škol a organizací, které se věnují péči o nadané děti. Některé organizace již pořádají i důležité kurzy pro vzdělávání pedagogů, kteří do té doby učili nadané děti stejně jako jiné děti. Rozvinutá je také oblast poradenství pro rodiče nadaných dětí, ale i pro děti samotné.

V Praktické části jsem si stanovila tři hypotézy, které se mi potvrdily následujícím způsobem. První hypotéza „Znalost existence zákona o dětech se speciálními vzdělávacími potřebami bude větší u rodičů než u zbytku respondentů. Celková znalost tohoto zákona bude

však nízká.“. Celkově se mi tato hypotéza potvrdila. Z celkového počtu 174 respondentů 110 z nich neví o existenci tohoto zákona, což je celých 63%. Hodnotím tedy jeho znalost mezi lidmi jako nízkou. Další část je předpoklad větší znalosti rodičů dětí, než bezdětných respondentů. Z celkového počtu 64 kladných odpovědí na znalost tohoto zákona, odpovědělo 43% rodičů dětí „ano“, že ví o tomto zákonu a 32% kladných odpovědí od bezdětných respondentů. Rodiče dětí mají tedy větší povědomí o tomto zákoně než respondenti bez dětí.

Druhá hypotéza „Předpokládám, že většina respondentů nebude znát pojmy akcelerace a enrichment, ale předpokládám, že ti co je znají, je umí i správně vysvětlit.“. První část hypotézy se mi potvrdila a druhá část naopak vyvrátila. Ze 174 respondentů, tyto pojmy nezná celých 74%, tj. 129 lidí, což jsem předpokládala. U druhé části hypotézy jsem očekávala, že pojmy, které respondenti uvedli, že znají, je umí správně vysvětlit. To se nepotvrdilo, protože čtvrtina odpovědí je špatně úplně a druhá čtvrtina respondentů vysvětlila správně pouze jeden z pojmů. Správně bylo tedy 53% odpovědí (tj. 24 lidí), takže se mi vyvrátila část hypotézy, protože ne všichni co zvolili odpověď, že tyto pojmy znají, je také umí vysvětlit.

Třetí hypotéza „Předpokládám, že s rostoucím počtem obyvatel v místě bydliště respondentů bude stoupat jejich povědomí o existenci škol pro nadané v jejich okolí.“ Tato hypotéza se mi potvrdila, protože většina respondentů, kteří odpověděli, že znají ve svém okolí školu pro nadané byla z Prahy nebo z měst nad 50 tisíc obyvatel. Ze 174 odpovědí, bylo 21 kladných a z nich bylo 12 odpovědí právě z mnou sledovaných kategorií velikosti bydliště.

Resumé

Nadaný žák v současné škole

Monika Pánková

Cílem mé práce bylo seznámit čtenáře s prostředím nadaných žáků v českých školách a vytvořit přehled základních informací k této tématice. Proto se v první polovině své práce zabývám teorií, kde vymezuji pojem nadání, charakterizuji nadané žáky, jejich typologii a způsoby jak se identifikují. Nedílnou součástí je i představení forem a možností práce s nadanými dětmi ve škole i mimo školu. Jednotlivé možnosti porovnávám a hodnotím pozitiva a negativa těchto přístupů. Na závěr shrnuji a hodnotím situaci vzdělávání nadaných v České republice a také vzdělávání pedagogů nadaných. Způsob vzdělávání nadaných dětí záleží na prostředí a kultuře v dané zemi a jejímu přístupu ke vzdělávání. Je proto důležité vnímat péči o nadané v rámci kultury dané země a jejích možnostech.

Svým šetřením v praktické části mé práce, jsem došla k očekávaným výsledkům, že veřejnost nemá dostatečný informace o problematice nadaných a nevědí o institucích, které se jimi zabývají.

Summary

Gifted student at contemporary school

Monika Pánková

The aim of my work was introduce the readers to the environment of the gifted children in Czech schools and to create a basic overview of this topic. For this reason I deal with theory in the first part of my work, where the reader is familiarized with the concept of giftedness, gifted children and their typology and identification methods. An integral part of my work is an introduction to ways and possibilities how to work with the gifted children at and out of school. I compared the possibilities with each other and evaluated their pros and cons. Eventually I summarize and evaluate the current situation of education of the gifted children in the Czech Republic and also the education of pedagogues of the gifted children. How the gifted children are educated depends on the environment and culture in the respective country and its approach to education. Therefore it is important to perceive the care of the gifted in the context of the culture of the respective country and its possibilities.

Using the survey in the practical part of my work, I came to the expected results, that the public does not have enough information regarding the topic of the gifted children and they do not know about the institutions that work with them.

ZDROJE

Knihy

- CAMPBELL , James R. *Jak rozvíjet nadání vašich dětí*. Vyd. 1. Praha : Portál , 2001. 172 s. ISBN 80-7178-516-4.
- ČAVOJSKÁ, Magdalena. *Vyhledáváme rozumově nadané žáky: krok za krokem s nadaným žákem : metodická příručka*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2010, 68 s. ISBN 978-808-7000-410.
- BILLOVÁ, Veronika. *Pozice rozumově nadaného dítěte s Aspergerovým syndromem ve školním kolektivu* [online]. Brno, 2007. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/84106/pedf_m/Diplomova_prace.txt. Diplomová práce. Masarykova Univerzita v Brně.
- DAVIS, G. A., RIMM, S. B. *Education of the Gifted and Talented*. Needham Hights : Allyn & Bacon, 1998. ISBN 0-205-27000-X
- DOČKAL, Vladimír. *Zaměřeno na talenty, aneb, Nadání má každý*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 248 s. ISBN 80-710-6840-3.
- EDITORS, Kurt A. *The international handbook of giftedness and talent* [online]. 2nd ed. (rev. reprint). Amsterdam: Elsevier, 2002, ISBN 00-805-4416-9. Dostupné z: <http://www.google.cz/books?id=xwltY5f35ZMC&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false>
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Ilustrace Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010, 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HAVIGEROVÁ, Jana Marie. *Pět pohledů na nadání*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 144 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4738-574. Dostupné z: http://www.ereading.cz/nakladatele/data/ebooks/8408_preview.pdf
- HAVIGEROVÁ, Jana Marie. *Vyhledávání nadaných dětí v předškolním věku: škála charakteristik nadání a její adaptace na české podmínky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 88 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4751-504.
- HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadání : pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi* . Vyd. 1. Praha : Grada, 2009. 255 s. ISBN 978-80-247-1998-6.

- JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok: Formát, 2003. ISBN 80-89005-11-X
- KOVÁŘOVÁ, Renata a Iva KLUGOVÁ. *Edukace nadaných dětí a žáků* [online]. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009, ISBN 978-80-7368-430-3.
- KRAFFT, Thomas von. *Test nadání : objevte silné stránky svého dítěte*. Vyd. 1. Praha : Euromedia Group - Ikar, 2003. 135 s. ISBN 80-249-0257-5
- KUPCOVÁ, Martina, Simona ŠEDÁ, Karel TOMEK, Radka TOPINKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ. • *Vzdělávání nadaných dětí a žáků. Přehled základních dokumentů*. 1. vyd. PRAHA: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/Nadani_prehled.pdf
- LAZNIBATOVÁ, J. *Nadané dieťa - jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. 1. vydání. Bratislava: IRIS, 2001.
- MÖNKS, F a Irene H YPENBURG. *Naše dítě je velmi nadané: rukověť pro rodiče a učitele*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, 98 s. Výchova a vzdělávání. ISBN 80-247-0445-5.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 229 p. ISBN 80-717-8295-5.
- PEŠOVÁ, Ilona a Miroslav ŠAMALÍK. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 150 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1216-4.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., rozš. a aktualiz. vyd. Praha, 2009, 395 s. ISBN 978-807-3676-476.
- ŠTĚVA, Jan. *Průručka pro práci s nadanými žáky* [online]. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2012, 71 s., ISBN 978-802-4826-738. Dostupné z: http://ksv-projekty.vsb.cz/icpn/repo/2.Prirucka_pro_praci_s_nadanymi_zaky.pdf

Články

- BLUMENSTEIN, Tomáš. *Zakládáme Kluby nadaných dětí*. In: *Mensa ČR: pro nadané děti* [online]. 2010, Dostupné z: <http://www.deti.mensa.cz/index.php?pg=aktuality&aid=31>
- DOČKAL, Vladimír. *JAK BY (NE)MĚL VYPADAT SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH DĚTÍ*. *Svět nadání Časopis o nadání a nadaných* [online]. 2012, roč. 1,

č. 2, Dostupné z: <http://www.talentovani.cz/documents/10157/78d49c40-23cd-4c93-8879-13a72d69f0cb>

- ENTLER, Eduard, Libor SOSNOVEC a Vladimír ŠECL. Umí školy pracovat s nadanými žáky?. In: *Česká školní inspekce: Tematická zpráva* [online]. 2008. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/5483f110-8cba-4662-9716-579e36d05bc1>
- GOŠOVÁ, Věra. Nadané děti a žáci. In: *Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2011. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/N/Nadan%C3%A9_d%C4%9Bti_a_%C5%BE%C3%A1ci
- NOVOTNÁ, Možnosti rozvoje potenciálu mimořádně nadaných ve školním prostředí. *Metodický portál: Články* [online]. 30. 06. 2004. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/23/MOZNOSTI-ROZVOJE-POTENCIALU-MIMORADNE-NADANYCH-VE-SKOLNIM-PROSTREDI.html>>. ISSN 1802-4785.
- PLIČKOVÁ, Michaela. O nadání a nadaných: Pojetí nadání II: Současný pohled. In: *Http://talentovani.cz* [online]. 2013. Dostupné z: http://talentovani.cz/o-nadani-a-nadanych/-/asset_publisher/wE1N/content/pojeti-nadani-ii%3A-soucasny-pohled
- PLIČKOVÁ, Michaela. O nadání a nadaných: Pojetí nadání III: Tvůrčí talent, kognitivní nadání a další oblasti. In: *Http://talentovani.cz* [online]. 2013. Dostupné z: http://talentovani.cz/o-nadani-a-nadanych/-/asset_publisher/wE1N/content/pojeti-nadani-iii%3A-tvurci-talent-kognitivni-nadani-a-dalsi-oblasti
- PORTEŠOVÁ, Šárka. Jak definovat nadání: Co je to nadání? In: *Nadaní žáci* [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-jak-definovat-nadani>
- PORTEŠOVÁ, Šárka. Možnosti práce s nadanými dětmi ve škole. In: *Nadané děti* [online]. 2013. Dostupné z: http://www.nadanedeti.cz/index.php?stranka_id=49typologie-deti
- PORTEŠOVÁ, Šárka. Nadání ve světle současné psychologie. *Nadané děti* [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-rodice-nadani-a-psychologie>
- PORTEŠOVÁ, Šárka. Typické charakteristiky nadaných dětí: Jak rozpoznat nadání. In: *Nadaní žáci* [online]. 2007. Dostupné z: <http://www.nadanizaci.cz/vedet-vic-tematicke-clanky-typicke-charakteristiky>

- PORTEŠOVÁ, Šárka. Typologie nadaných dětí. In: *Nadané děti* [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.nadanedeti.cz/pro-ucitele-typologie-deti>
- PRAUS, Petr. Inteligence a její měření. Mensa ČR: pro nadané děti [online]. 2008. Dostupné z: <http://deti.mensa.cz/index.php?pg=aktuality&aid=62>
- REDAKCE. Člověk má 8 druhů inteligence. Jak jste na tom vy?. *National Geographic Česko* [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/detail/clovek-ma-8-druhu-inteligence-jak-jste-na-tom-vy-23617/>
- SEJVALOVÁ, Jitka. Definice a projevy nadaných žáků. *Metodický portál: Články* [online]. 30. 06. 2004. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/GUB/17/DEFINICE-A-PROJEVY-NADANYCH-ZAKU.html>>. ISSN 1802-4785.
- SILVERMAN, Linda K. Asynchrony: A New Definition of Giftedness. In: *Http://tip.duke.edu/* [online]. 2011, Dostupné z: <http://tip.duke.edu/node/839> (do ČJ přeložila Pavla Linhartová)
- SILVERMAN, Linda. Resources For Parents of Gifted Children: How Parents Can Support Gifted Children. *Child Development Institute* [online]. 1999-2013. Dostupné z: http://childdevelopmentinfo.com/learning/gifted_children/
- SILVERMAN, Linda. *The True Meaning of Giftedness*. 1997-2013, 5 s. Dostupné z: <https://www.gifteddevelopment.com/Articles/advocacy/g40.pdf>
- VIATR, Tomáš. Charakteristika nadaného dítěte ve škole. *Nadání brána k úspěchu* [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.projekt-nadani.cz/1.php?id=77>
- VONDRÁKOVÁ, Eva. *Nadané děti 1* [online]. Články Nadané dítě 1 – 4 byly původně zpracovány pro portál Informatorium, 2002. 2002. Dostupné z: <http://www.talent-nadani.cz/>
- VONDRÁKOVÁ, Eva. Péče o nadané děti jako znak dobré školy. In: *Talent-nadani* [online]. Publikováno v Učitelstých listech 3. a 4. 2001. Dostupné z: http://www.talent-nadani.cz/texty/pece_o_nadane.html
- VONDRÁKOVÁ, Eva a Josef MOLNÁR. „Vyhledávání talentů pro konkurenceschopnost a práce s nimi“. *Práce s talenty* [online]. 2009-2013, CZ.1.07/1.2.08/02.0017. Dostupné z: http://www.prf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PrF-dokumenty/Veda_a_vyzkum/nadani/SS/2_NADANI_A_TALENT.pdf

Webové stránky

- Duke Talent Identification Program. DUKE TALENT IDENTIFICATION PROGRAM 2011. *Duke TIP opportunity for life* [online]. 2011. Dostupné z: <http://tip.duke.edu/>
- Gifted Development Center. SILVERMAN, Linda Kreger. *A Service of the Institute for the Study of Advanced Development* [online]. 1997-2013. Dostupné z: <https://www.gifteddevelopment.com/index.htm>
- Glossary Item: Gifted and Talented Education (GATE). *Ttrb3.org.uk: Engaging with the Evidence for Teaching and Learning* [online]. 2009. Dostupné z: <http://www.ttrb3.org.uk/glossary-item-gifted-and-talented-education-gate/>
- Instituce, na které je možné se obrátit. In: *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. 2008. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/instituce-na-ktere-je-mozne-se-obratit>
- Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR. *IPPP ČR* [online]. 2011, 2012. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/rovne-prilezitosti-ve-vzdelavani-a-prevence/nadani>
- *Mensa ČR: pro nadané děti* [online]. 2014. Dostupné z: <http://www.deti.mensa.cz/index.php>
- *NÚV - Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2011-2014. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/>
- *National Association for Gifted Children* [online]. 2008. National Association for Gifted Children. Dostupné z WWW: <<http://www.nagc.org/>>.
- *Společnost pro talent a nadání: (původní název: Československá pobočka ECHA)* [online]. 1995. Dostupné z: <http://www.talent-nadani.cz/>
- *Soukromá základní škola Cesta k úspěchu v Praze. SM WORKS. Cesta k úspěchu* [online]. 2010. Dostupné z: <http://www.cestakuspechu.cz/>
- *Talnet: online k přírodním vědám* [online]. 2011 [cit. 2014-06-12]. Dostupné z: <http://www.talnet.cz/o-nadani>
- *Učitelské listy: web o změnách ve vzdělávání* [online]. 2008. Dostupné z: <http://www.ucitelske-listy.cz/>

Jiné

- Česká republika. Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In: *Sbírka zákonů ČR*. 2005, 20. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-73-2005-sb-1>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1. Dotazník

Příloha č. 2. Informace ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Dotazník

Nadaný žák v současné škole

Dobrý den,

máte před sebou dotazník určený k doplnění diplomové práce na téma "Nadaný žák v současné škole". Jsem studentkou navazujícího magisterského studia na Univerzitě Karlově v Praze a obracím se na Vás s prosbou o vyplnění krátkého anonymního dotazníku, jehož účelem je zjistit informovanost veřejnosti o problematice nadaných dětí (žáků). Věnujte mi, prosím, pár minut svého času. Vaší pomoci si velice vážím.

povinná otázka

1. Stručně napište vlastními slovy, co si myslíte, že je nadání.

povinná otázka

2. Víte na základě čeho se nadání identifikuje?

Na základě:

- IQ testu
- Rozhovoru s odborníky (pedagog, psycholog...)
- Známeček ve škole
- Testu tvořivosti (originalita, tvořivost)
- Frenologie (rozměry lebky)
- Výkonnostního testu (paměť, pozornost, představitost)
- DNA testu
- Rozboru školních prací
- Navržení učitelem, rodičem, spolužáky, ...

povinná otázka

3. Víte, že je vzdělávání nadaných ukotveno ve školském zákoně, jako vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami?

ANO

NE

povinná otázka

4. Myslíte si, že nadané děti potřebují speciální péči?

SOUHLASÍM

SPÍŠE SOUHLASÍM

NEVÍM

SPÍŠE NESOUHLASÍM

NESOUHLASÍM

povinná otázka

5. Mezi formy práce s nadanými žáky v rámci výuky patří obohacování (enrichment) a akcelerace. Pokud znáte tyto pojmy, stručně je vysvětlete.

Ne, neznám

Ano

povinná otázka

6. Který z níže uvedených způsobů zařazení nadaných žáků Vám připadá nejlepší?

Speciální škola pro nadané děti

Třída pro nadané děti v běžné škole

Skupina nadaných dětí v běžné třídě

Nadaný jedinec v běžné třídě

Nevím

povinná otázka

7. Existuje ve Vašem okolí škola, která se věnuje nadaným dětem?

Ne

Nevím

Ano (vyjmenujte MŠ, ZŠ, SŠ, kterou znáte)

povinná otázka

8. Myslíte si, že je Vaše dítě nadané?

Ano, je tak i odborně identifikováno

Ano, ale zatím nebylo odborně identifikováno jako nadané

Ne

Nemám děti

povinná otázka

9. V případě, že by Vaše dítě bylo nadané, víte na jaké instituce/organizace se máte obrátit?

Ne, nevím

Ano, vím (jmenujte)

povinná otázka

10. Pokud by Vaše dítě bylo nadané, snažili byste se jeho nadání aktivně rozvíjet?

Ano

Ne

povinná otázka

11. Jak byste nadání dítěte rozvíjeli? Vyberte následující možnosti:

- Zařazením do školy, kde se nadaným dětem věnují (speciální škola, třída, skupina nadaných dětí nebo jednotlivec v běžné třídě)
- Mimoškolními aktivitami pro nadané
- Mimoškolními aktivitami pro ostatní děti
- Rozvojem nadání rodiči doma (rozvíjet nadání dítěte vlastními silami, ne jako náhrada školní docházky)

povinná otázka

12. Vaše dítě/děti jsou:

Vyberte všechny odpovídající možnosti.

- ve věku 0 – 3 roky
- předškolního věku (MŠ)
- školního věku (ZŠ, SŠ)
- dospělé
- nemám děti

povinná otázka

13. Jste:

- Žena
- Muž

povinná otázka

14. Věk:

- do 20 ti let
- 21 – 25 let
- 26 – 30 let
- 31 – 40 let
- 41 a více let

povinná otázka

15. Nejvyšší dosažené vzdělání:

- základní
- středoškolské bez maturity
- středoškolské s maturitou
- vysokoškolské (vyšší odborné, bakalářské, magisterské a vyšší)

povinná otázka

16. Žijete v obci/měště:

- do 3000 obyvatel
- 3001 – 50 000 obyvatel
- 50 001 a více obyvatel (vyjma Prahy)
- Praha

Příloha č. 2 Informace ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Informace ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných zabezpečující realizaci ustanovení § 17 zákona č. 561/2004 Sb. a části třetí vyhlášky č. 73/2005 Sb.

Úvodní ustanovení

(1) Žákem a studentem mimořádně nadaným (dále jen „žák“) je podle vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných takový jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech. V oblasti rozumových schopností je nadaným žákem takový žák, u kterého bylo jeho mimořádné nadání potvrzeno na základě pedagogicko-psychologického vyšetření (dále jen „odborné vyšetření“). V dalších oblastech nadání se vyjadřuje školské poradenské zařízení zejména ke specifikům žákovy osobnosti, která mohou ovlivnit průběh jeho vzdělávání; stupeň nadání posuzuje odborník v příslušném oboru, ke kterému se nadání vztahuje, na základě doporučení školského poradenského zařízení.

Odborné vyšetření je podkladem pro zařazení žáka do vzdělávacích opatření, které specifikují školské předpisy⁴⁰.

(2) Žáci jsou vzděláváni na základě principu integrace s využitím speciálních metod, postupů, forem a způsobů vzdělávání, didaktických materiálů, je jim poskytována odborná pomoc ve školských poradenských zařízeních.

Čl. I Úpravy vzdělávání pro žáky na základních a středních školách

(1) Úpravy obsahů vzdělávání vycházejí z principů diferenciací a současné individualizace s ohledem k vzdělávacím potřebám žáků. Rozsah a obsah vzdělávacích opatření stanovuje individuální vzdělávací plán, který navrhují pracovníci školských poradenských zařízení a který vytváří škola ve spolupráci s rodinou žáka. Pokud vzdělávání žáka nevyžaduje úpravy obsahů vzdělávání a změny organizace jeho výuky, není nutné individuální vzdělávací plán (dále jen „IVP“) vytvářet.

(2) V procesu úpravy vzdělávání žáků se využívají zejména tyto postupy:

⁴⁰ Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních a vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných; § 17 a §116 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

- a) obohacování učiva (v rovině rozšiřování, prohlubování);
- b) akcelerace učiva⁴¹.

Čl. II Individuální vzdělávací plán

(1) IVP slouží ke zkvalitnění procesu vzdělávání identifikovaného žáka, respektuje aktuální podmínky vzdělávání v kontextu konkrétní školy, ve které se žák vzdělává. *Vychází ze školního vzdělávacího programu (dále jen „ŠVP“) příslušné školy, závěrů psychologického vyšetření a vyjádření zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění vzdělávacích potřeb mimořádně nadaného žáka⁴².*

(2) IVP je dynamický, strukturovaný plán vzdělávání, který odráží specifika daného žáka v oblasti kognitivní, afektivní a motorické a sociální.

(3) IVP vychází z aktuálního vývoje žáka a průběžně je upravován v souladu s jeho vzdělávacími potřebami.

(4) V rámci IVP se vymezuje způsob organizace výuky žáka a stanovují se úpravy vzdělávacích obsahů.

(5) IVP zohledňuje závěry psychologické diagnostiky, zejména osobnostní specifika žáka a jeho studijní předpoklady (včetně zvláštností), závěry pedagogické diagnostiky, které dokládají aktuální stupeň dosažených vědomostí, dovedností a návyků.

(6) Následná poradenská péče o žáka je koordinována a zajišťována poradenskými pracovníky školy (výchovní poradce, školní psycholog/školní speciální pedagog).

(7) Součástí IVP je harmonogram plánovaných opatření ve vzdělávání a následné zhodnocení jeho plnění.

(8) Realizátory procesu vyhodnocování IVP žáka jsou učitel-koordinátor tvorby ŠVP a učitelé, kteří plán vytvářejí (tj. na 1. stupni ZŠ třídní učitel a na 2. stupni a na SŠ učitelé daných předmětů (oborů), ve kterých je žák vzděláván formou IVP). Odpovědnost za kvalitu IVP má ředitel školy.

Čl. III Obohacování učiva

(1) Cílem tohoto postupu je učivo prohloubit, rozšířit a obohatit o další informace, ale také stimulovat procesy objevování a vyhledávání dalších souvislostí a vazeb, které dané téma nabízí.

⁴¹ Akcelerací učiva se rozumí rychlejší zvládnutí učební látky žákem.

⁴² § 13 odst. 1 vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

(2) Vzdělávací programy jsou obohacovány v souladu s přiměřeností věku žáka, vytvářejí podmínky pro tvořivost a zabraňují stereotypu ve vyučovacích hodinách. Pedagogové při obohacování učiva vybírají komplexní a abstraktní témata, která respektují divergentní povahu myšlení žáků. V rámci jednotlivých předmětů je vhodné vypracování vzdělávacích obsahů ve více stupních obtížnosti podle předpokladů žáka.

(3) Obohacování učiva je zaměřeno zejména na rozvoj vyšších mentálních procesů a rozvoj tvořivosti. Důraz je kladen především na řešení problémových úloh žákem, na strategii plánování řešení úloh a na rozvoj strategií myšlení.

(4) Obohacování vzdělávání respektuje tři základní roviny:

a) rozšiřování učiva tak, aby učivo postihovalo mezioborové vztahy;

b) prohlubování učiva tak, aby obsahovalo další podrobnosti a detaily o probíraném učivu/tématu;

c) obohacování učiva, které je již nad rámec vzdělávacího programu, a pracuje také se specifiky zájmů vzdělávaných.

(5) Při obohacování učiva je důležitá pestrost jeho didaktického zpracování a volba vhodných aktivizujících výukových metod a především využívání komplexních metod (pro nadané žáky jsou velmi vhodné např. metody názorně demonstrační, didaktické hry, situační (případové) metody, metody výuky s podporou počítače atd.), dále využívání práce s různými druhy textů, s různými médii.

(6) Přístup ke studijním materiálům mohou zprostředkovávat školní knihovny tak, aby s nimi žáci mohli kdykoliv pracovat. Vybrané materiály by měly korespondovat s obsahem vyučování a vést k prohlubování motivace žáků zejména na projektových úlohách.

(7) Obohacující výuka žáka může probíhat i mimo jeho kmenovou třídu. Mezi takové formy obohacování řadíme využívání interdisciplinárních vazeb, zařazení žáka v daném předmětu do speciální studijní třídy (skupiny), která je zřízená pro obohacenou výuku s využitím knihovny školy, informačních technologií (např. samostudium on-line). Vhodná je spolupráce s koordinátorem tvorby školního vzdělávacího programu, s učitelem, v jehož předmětu dosahuje žák vynikajících výsledků nebo starším žákem, případně studentem vysoké školy, který může pomáhat nadanému žákovi v učení. Pokud to podmínky školy umožňují, je možné také zapojení externího odborníka do vzdělávání nadaného žáka.

(8) V rámci obohacování učiva je vhodné také využívání různých exkurzí, přehlídek, soutěží nebo zapojování do různých zájmových sdružení a asociací, školských zařízení pro zájmové vzdělávání, které se mohou podílet na rozšíření vzdělávací nabídky školy ve spolupráci se Školskou radou.

Čl. IV Akcelerace vzdělávání⁴³

(1) Akcelerační programy vzdělávání jsou založeny na úpravách učiva pro žáky tak, aby umožňovaly rychlý postup v jednom nebo ve více předmětech. Akcelerace zahrnuje základní varianty:

- a) předčasný vstup do vzdělávacího procesu daného stupně vzdělávání;
- b) urychlení procesu vzdělávání nadaného žáka.

(2) Při předčasném vstupu do vzdělávacího procesu daného stupně vzdělávání je třeba zvažovat především specifika žáka a úroveň jeho sociální zralosti.

(3) Před zahájením akceleračního vzdělávání žáka (přeřazení do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku) je nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení, souhlas vedení školy, zletilého žáka nebo zákonného zástupce nezletilého žáka.

(4) Princip akcelerace je často doprovázen metodami obohacování, oba přístupy se při vzdělávání nadaného žáka doplňují.

(5) Princip akcelerace umožňuje seskupování žáků podle úrovně dosažených kompetencí, vytváření věkově heterogenních skupin. Tyto vzdělávací programy vyhovují zejména žákům s rychlým učebním tempem.

(6) Pro žáky může ředitel školy vytvářet skupiny, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků v některých předmětech⁴⁴.

(7) Škola ve ŠVP specifikuje druh péče o tyto žáky a způsob jejich vzdělávání, může přistoupit i k variantě skupiny s akceleračním vzděláváním, kdy žáci vybraní do této skupiny mohou zvládnout učivo o rok nebo dva rychleji.

(8) Při akcelerovaném vzdělávání žáka dbá škola na návaznost dalších vzdělávacích možností pro žáka, který je akcelerován (přechod žáka na SŠ, VOŠ, VŠ). Pokud nebude tato návaznost zajištěna, postrádá akcelerační přístup smysl.

(9) Škola umožňuje prostupnost vzdělávání pro žáky, především možnost návratu do původní třídy, pokud se akcelerační přístup ukáže jako nevhodný.

(10) Při akcelerační variantě vzdělávání žáka je nutné vypracování IVP, ve kterém bude podrobně monitorován průběh jeho vzdělávání.

Čl. V Podpůrné program

⁴³ Akcelerace vzdělávání – rozumí se urychlený model vzdělávání.

⁴⁴ Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

(1) Škola, ve které byli identifikováni a dále se vzdělávají tito žáci, připravuje také podpůrné programy zaměřené na oblast prevence problémů v sociálních vztazích, získávání sociálních dovedností a adekvátního sebeobrazu žáka.

(2) Škola vytváří pro jednostranně nadané žáky programy, které jsou zaměřené na rozšíření všeobecné informovanosti a zájmové orientace.

Čl. VI Vedení dokumentace

(1) O obsahu, průběhu vzdělávání a další péči poskytované žákovi ve škole, provádí záznam odpovědný pedagogický pracovník školy, obvykle třídní učitel ve spolupráci s učitelem-koordinátorem tvorby ŠVP, výchovným poradcem, učitelem příslušného předmětu případně se školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem. Záznam je součástí osobní dokumentace žáka.

(2) Vedení dokumentace žáka se řídí zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních dat a údajů.

Čl. VII Zjišťování mimořádného nadání

(1) Identifikaci nadaných dětí a nominovaných žáků provádí školské poradenské zařízení ve spolupráci s rodinou, školou nebo zletilým žákem.

(2) Identifikace vychází ze závěrů pozorování dítěte nebo žáka v rodině, z výsledků pedagogické diagnostiky (včetně pozorování) a z výsledků diagnosticko-intervenčního procesu ve školském poradenském zařízení.

(3) Pedagogicko-psychologické vyšetření žáka zahrnuje zejména:

- a) analýzu anamnestických dat zjištěných z rodinné anamnézy včetně předškolního vývoje dítěte;
- b) zjištění osobnostních charakteristik a vlastností nadaných (včetně sociálních);
- c) standardizovaný individuální nonverbální nebo verbální test kognitivních předpokladů se zaměřením na rozbor akcelerovaných výkonů žáka;
- d) test tvořivosti;
- e) analýzu výsledků pedagogické diagnostiky;
- f) specifika práce s učivem a strategie myšlení;
- g) analýzu zájmové činnosti žáka.

(4) Kontrolní vyšetření provádí školské poradenské zařízení jedenkrát v průběhu školního roku.

Čl. VIII Závěrečná doporučení a ustanovení

(1) V rámci akcelerace i obohacování učiva může učitel zvolit i metodu vrstevnického učení, kdy žák funguje ve třídě jako tutor. Při tomto přístupu však je nutné předcházet nebezpečí, že žák přestane rozvíjet své schopnosti, proto tato forma v žádném případě nesmí být nadužívána nebo dokonce využívána jako opatření jediné. Musí být dobrovolná a doporučuje se využívat v rozsahu maximálně 2 vyučovacích hodin týdně.

(2) Nadání se u konkrétního žáka může vyskytovat současně s další speciální vzdělávací potřebou (SPUCH, ADHD atd.), která může rozvoj nadání nebo jeho projevy znesnadňovat. Je třeba přihlížet také k okolnostem příslušnosti k jiné národnosti nebo etniku, která může ovlivňovat rozvoj mimořádného nadání zejména na počátku vzdělávací dráhy, především ve vztahu ke špatné znalosti vzdělávacího jazyka.

(3) Tyto okolnosti je nutné zohlednit ve fázi identifikace žáků i při volbě vhodných vzdělávacích opatření.

(4) Při akceleraci žáka, kdy je žák přeřazen do vyššího ročníku studia bez absolvování předchozího, se doporučuje vynechání maximálně 2 studijních ročníků v průběhu základního nebo středoškolského studia.

PhDr. Jana Zapletalová

IPPP ČR